

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**LEFKE- CMC BAKIR MADENİ ALANININ ENDÜSTRİYEL
MİRAS KAPSAMINDA PEYZAJ PARKI OLARAK
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Peyzaj Mimarı Defne FERİDUN**

Anabilim Dalı : ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA

Program : PEYZAJ PLANLAMA

OCAK 2004

**LEFKE- CMC BAKIR MADENİ ALANININ ENDÜSTRİYEL MİRAS
KAPSAMINDA PEYZAJ PARKI OLARAK
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Peyzaj Mimarı Defne FERİDUN
(502011490)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 22 Aralık 2003
Tezin Savunulduğu Tarih : 12 Ocak 2004

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Funda YİRMİBEŞOĞLU
Diğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. Ahmet Cengiz YILMAZCI (İ. T. Ü.)
Doç. Dr. Nilgün ERGUN (İ. T. Ü.)

OCAK 2004

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimi süresince her türlü destek ve yardımını esirgemeyen, tez çalışmamın hazırlanış sırasında bilgi ve deneyimleri ile beni yönlendiren değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Funda YİRMİ BEŞOĞLU'na özel teşekkürlerini sunarım

Bütün çalışmalarımı ilgi, sabır ve anlayışla destekleyerek bana güç veren aileme ve bu zor süreçte bana yardımcı olan bütün arkadaşlarıma çok teşekkür ederim

Alan çalışmalarında bana refakat eden ve bilgi veren Güzel yurt Çevre Dairesi ve Lefke Çevre ve Tanıtma Derneği yetkililerine yardımlarından ötürü teşekkürlerimi sunarım

Ocak, 2004

Defne FERİDUN

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amaç ve Yöntemi	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı	2
2. ENDÜSTRİYEL PEYZAJIN ENDÜSTRİYEL MİRAS KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	4
2.1. Endüstriyel Peyzajın Tanımı	4
2.2. Endüstriyel Miras Kavramı	7
2.2.1. Endüstriyel Mirasın Korunması ve Yeniden Değerlendirilmesi	8
2.2.2. Endüstriyel Miras Kapsamında Dünyada Uygulanmış Proje Örnekleri	10
2.2.2.1. Enscher Peyzaj Parkı	12
2.2.2.2. Duisburg-Nord Peyzaj Parkı	21
2.2.2.3. Güney-Caradon Madeni	32
3. LEFKE BÖLGESİ VE CMC BAKIR MADENİ ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	38
3.1. Bölgenin Coğrafi Konumu	38
3.2. Bölgenin Özellikleri	40
3.2.1. Yeryüzü Şekilleri	40
3.2.2. İklim	41
3.2.3. Bitki Örtüsü	42
3.2.4. Nüfus ve Alan Kullanımı	43
3.3. Lefke Kasabasının ve Kıbrıs Maden Şirketi'nin (CMC) Tarihsel Gelişimi	44
3.4. Lefke- CMC Bakır Madeni ne Ait Alanların Bugünkü Durumu	47
3.5. Lefke- CMC Bakır Madeni Alanı ile İlgili Yapılmış Olan Çalışmalar	48
4. LEFKE- CMC BAKIR MADENİ ALANININ ENDÜSTRİYEL MİRAS KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN ÖNERİLER	51
4.1. Lefke- CMC Bakır Madeni ne Ait Kalıntıların Belirlenmesi	52
4.2. CMC Maden İşleme Tesis Alanı ile İlgili Öneriler	54
4.2.1. Dolgu Planlaması	58

4.2.2. Mevcut Yapıların Değerlendirilmesi	62
4.2.3. Mevcut Endüstriyel Kalıntıların Değerlendirilmesi	65
4.2.4. Çeşitli Faaliyetlerin Planlanması	73
4.2.5. Btkisel Planlama	75
4.3. CMC Maden Kazı Alanları ile İlgili Öneriler	83
4.4. CMC Yerleşim Birimleri ile İlgili Öneriler	88
5. SONUÇLAR	92
KAYNAKLAR	96
ÖZGEÇMİŞ	99

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.1. Lefke bölgesinde yetişen bitki türlerinin listesi	43
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1	: Endüstriyel peyzajın konusu.....	5
Şekil 2.2	: Örnek park projeleri.....	11
Şekil 2.3	: Duisburg- Nord Peyzaj Parkı.....	13
Şekil 2.4	: Nordstern Parkı.....	14
Şekil 2.5	: Enscher Nehri.....	15
Şekil 2.6	: Wissenschaftspark Rheinelbe (bilim parkı).....	16
Şekil 2.7	: Gewerpark Eri (iş parkı).....	16
Şekil 2.8	: İngiliz stilindeki işçi konutlarının restorasyonu.....	17
Şekil 2.9	: Enscher Parkı'nın genel planı.....	18
Şekil 2.10	: Asumer Berg tepesinden görülen endüstriyel peyzaj manzarası... ..	19
Şekil 2.11	: Tetrahedon gözetleme kulesi.....	19
Şekil 2.12	: Duisburg- Nord Parkı'nın planı.....	21
Şekil 2.13	: Dalğış kulübü tarafından kullanılan gaz tankı.....	22
Şekil 2.14	: Parktaki doğal bitki örtüsü ve yeni peyzaj tasarımı.....	23
Şekil 2.15	: Duisburg- Nord Parkı'nda endüstriyel yapılara tırnanan dağcılar... ..	24
Şekil 2.16	: Park içinde düzenlenen eğlence aktiviteleri.....	24
Şekil 2.17	: Duisburg- Nord Parkı'nda düzenlenen tiyatro gösterileri.....	24
Şekil 2.18	: Temizlenen su sisteminin yönlendirildiği su parkı.....	25
Şekil 2.19	: Eski den kanalizasyon olarak kullanılan temizlenmiş kanal.....	25
Şekil 2.20	: Zambak havuzuna dönüştürülen soğutma tankları.....	25
Şekil 2.21	: Fabrika yapılarının arasında uygulanan modern peyzaj tasarımı... ..	26
Şekil 2.22	: Hazza Mettallika Meydanı.....	26
Şekil 2.23	: Kok kömürü deposunda uygulanan peyzaj tasarımı.....	27
Şekil 2.24	: Maden filizi depolarında uygulanan peyzaj tasarımı.....	27
Şekil 2.25	: Duisburg- Nord Parkı'nda çocuklar için tasarlanmış oyun alanları... ..	28
Şekil 2.26	: Parktaki yaya ve tren yolu.....	29
Şekil 2.27	: Parkta inşa edilen tuğla duvarlar ve çelik yapılar.....	30
Şekil 2.28	: Duisburg- Nord Parkı'nın gece ışıklandırması.....	31
Şekil 2.29	: Güney Caradon Maden alanının haritası.....	33
Şekil 2.30	: Grassmere Lane tali yolu boyunca uzanan granit duvarlar.....	34
Şekil 2.31	: Gona mna maden alanında bulunan eski ekipman parçaları.....	34
Şekil 2.32	: Eski tren yolu başlangıç noktası ve Gona mna Incline alanı.....	35
Şekil 2.33	: Gona mna açık saha işletme alanı.....	36
Şekil 2.34	: Batı Caradon maden kazı çalışmalarında oluşan tepe yığınları.....	36
Şekil 2.35	: Güney Caradon maden alanından bir görünüş.....	36
Şekil 2.36	: Güney Caradon maden alanına ait endüstriyel peyzaj manzaraları.....	37
Şekil 3.1	: Kıbrıs adası üzerinde Lefke'nin konumunu gösteren harita.....	38
Şekil 3.2	: Lefke kasabası çevresini ve CMC'ye ait alanları gösteren harita... ..	39
Şekil 3.3	: Lefke bölgesinin yeryüzü şekillerini gösteren genel fotoğraflar.....	40
Şekil 3.4	: Lefke bölgesinin yeryüzü şekillerini gösteren hava fotoğrafı.....	41
Şekil 3.5	: Lefke kasabasının zengini bitki örtüsü.....	42

Şekil 3.6	: Lefke kasabası'nın portakal bahçelerinden bir görünüş.....	44
Şekil 3.7	: Çemişkonağı'nda kurulan CMC fabrikasına ait eski fotoğraflar....	46
Şekil 3.8	: CMC maden çalışanlarından kaynaklanan çevre sorunları.....	49
Şekil 4.1	: CMC ile ilgili K.K.T.Ç tarafında kalan alanları gösteren harita....	53
Şekil 4.2	: CMC tesis alanı içinde kalan kalıntıları gösteren harita.....	54
Şekil 4.3	: CMC bölgesindeki alan değerleri.....	55
Şekil 4.4	: CMC tesis alanının topoğrafyasını gösteren harita.....	55
Şekil 4.5	: CMC alanından genel görünüşler.....	56
Şekil 4.6	: CMC tren hattı kalıntılarından bir görünüş.....	59
Şekil 4.7	: CMC tesis alanı için önerilen dolaşım şeması.....	60
Şekil 4.8	: CMC tesis alanı içinden ulaşım sağlanması öngörülen alanlar.....	61
Şekil 4.9	: CMC laboratuvar binasından görüntüler.....	63
Şekil 4.10	: Arşiv binası.....	63
Şekil 4.11	: Mevcut haliyle sergilenmesi önerilen depolama binası.....	64
Şekil 4.12	: Restore edilmesi öngörülen li nın kontrol binası.....	65
Şekil 4.13	: Lokanta binası ile birlikte kullanılması önerilen iskele.....	66
Şekil 4.14	: Li nın kontrol binası ve iskelenin yanında yer alan romörk.....	67
Şekil 4.15	: Madenin depolandığı beton yapıya ait kalıntı.....	67
Şekil 4.16	: Maden taşıma ve kırma ünitesi ne ait tren hattı ve tren vagonları....	68
Şekil 4.17	: CMC içinde yer alan 12 adet tren vagonu.....	69
Şekil 4.18	: CMC içinde birbirinden bağımsız halde duran tren kalıntıları.....	70
Şekil 4.19	: Gösteri platformuna dönüştürülmesi önerilen büyük çanak.....	71
Şekil 4.20	: Süs havuzlarına dönüştürülmesi düşünülen küçük çanaklar.....	71
Şekil 4.21	: Sergilenmesi önerilen damıtma ve sınıflandırma ünitesi.....	72
Şekil 4.22	: Basınç damıtma tesisi ne ait beton çanaklar.....	72
Şekil 4.23	: Filtrasyon ünitesi ne ait kalıntılar.....	73
Şekil 4.24	: Bugün yıkılmış olan eski yakıt tankları.....	74
Şekil 4.25	: CMC tesis alanı için önerilen fonksiyonları gösteren şema.....	75
Şekil 4.26	: Lefke deresinden bir görünüş.....	76
Şekil 4.27	: CMC tesis alanının denize bakan kuzey sınırı.....	77
Şekil 4.28	: Yüksek okaliptüs ve servi ağaçlarıyla sınırlandırılmış batı yönü...	78
Şekil 4.29	: CMC tesis alanının güney-doğu sınırı.....	78
Şekil 4.30	: İçinde bitki gruplarının sergilenmesi önerilen beton çanaklar.....	79
Şekil 4.31	: Bitkilendirilmesi önerilen toprak şevler.....	80
Şekil 4.32	: Park için önerilen bitkilendirme şeması.....	81
Şekil 4.33	: CMC tesis alanı için önerilen bütün planlama kararlarını gösteren fikir şeması.....	82
Şekil 4.34	: CMC işçi hanımlarının ve ofis binalarının geçmişi ait fotoğraflar...	84
Şekil 4.35	: CMC işçi hanımlarının ve ofis binalarının bugüne ait fotoğrafları...	84
Şekil 4.36	: Yer altı madenlerine ulaşım sağlayan eski maden asansörü.....	85
Şekil 4.37	: Lefke açık hava maden kazı alanı.....	86
Şekil 4.38	: Karadağ bölgesinde yapılan açık hava ve yeraltı maden çalışanlarının oluşturduğu endüstriyel peyzaj manzaraları.....	87
Şekil 4.39	: Çemişkonağı'nda yol boyunca inşa edilmiş eski CMC işçi konutları...	88
Şekil 4.40	: Çemişkonağı'nda bulunan CMC işçi konutlarından üç örnek.....	89
Şekil 4.41	: CMC zamanında hal olarak kullanılan yapı.....	90
Şekil 4.42	: Karadağ bölgesinde yer alan işçi konutları.....	90
Şekil 4.43	: Yamaca inşa edilmiş Karadağ işçi konutları.....	91

LEFKE- CMC BAKIR MADENİ ALANININ ENDÜSTRİYEL MİRAS KAPSAMINDA PEYZAJ PARKI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Bugün, dünyada sanayi devrimini yaşamış birçok ülke, üretimi sona ermiş endüstriyel elemanları geçmişe ışık tutmaları açısından bir kültür zenginliği olarak kabul etmeye başlamıştır. Günümüzde gelişen ve “endüstriyel miras” olarak adlandırılan bu kavram endüstriyel elemanları korumayı ve yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Endüstriyel peyzajın bir parçası kabul edilen tesisler, ekipmanlar, ulaşım sistemleri ve yerleşim birimleri gibi birçok endüstriyel eleman, günümüzde mevcut şekliyle korunarak sergilenmekte ya da yeni fonksiyonlar kazandırılarak halkın kullanımına açılmaktadır. Dünyada uygulanan birçok projenin ortak yönü endüstriyel faaliyetlerin son bulmasıyla çevresel ve ekonomik yönden sıkıntıya düşmüş bölgelere eski canlılıklarını yeniden kazandırmak ve halkta endüstriyel tarih bilinci artıraktır.

Tez çalışmasında amaçlanan K.K.T.C.’nin Lefke bölgesinde yer alan ve bugünkü mevcut durumuyla bölge için çevresel bir problem teşkil eden Kıbrıs Maden Şirketi’ne (Cyprus Mining Corporation) ait alanların “endüstriyel miras” kapsamında peyzaj parkı olarak yeniden değerlendirilmesine ilişkin öneriler sunmak ve bölgeyi çevresel ve ekonomik yönden yeniden canlandırmaktır.

Tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konu hakkında genel bir giriş yapılarak, çalışmanın amacı, hazırlanmış yöntemi ve kapsamı açıklanmıştır. İkinci bölümde “endüstriyel peyzajın endüstriyel miras kapsamında değerlendirilmesi” ile ilgili teorik bilgilere yer verilmiştir. Bu doğrultuda çalışma alanı olan Lefke- CMC bakır madeni alanına örnek teşkil eden Enscher Peyzaj Parkı, Duisburg- Nord Peyzaj Parkı ve Güney Caradon Madeni ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümü Lefke- CMC bakır madeni alanı ile ilgili genel bilgileri içermektedir. Tez çalışmasının dördüncü bölümünde Lefke- CMC bakır madeni alanının “endüstriyel miras” kapsamında yeniden değerlendirilmesine ilişkin öneriler getirilmiştir. Bu bölümde öncelikle CMC ile ilgili öneri getirilecek olan endüstriyel kalıntılar saptanmış ve kalıntılar CMC maden işleme tesis alanı, CMC maden kazı alanları ve CMC yerleşim birimleri olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

Çalışmada CMC maden işleme tesis alanının endüstriyel kimliğinin vurgulanarak halkın sosyal, kültürel, dinlence ve spor ihtiyaçlarına cevap verecek bir parka dönüştürülmesi öngörülmüştür. Buna göre CMC tesis alanı içinde bulunan mevcut yapılar ve endüstriyel kalıntılar için park alanına hizmet edecek yeni kullanımlar

önerilmiştir. Bunun yanında park için bir dolaşım planlanması önerilmiş ve çeşitli faaliyetlerin yer alması için uygun görülen alanlar belirtilmiştir. Son olarak park içinde bitkilendirilmesi öngörülen alanlar için öneriler getirilmiştir.

CMC maden kazı alanlarının ve yerleşim birimlerinin park alanı olarak kullanılması öngörülen CMC tesis alanı ile bağlantılı olacak şekilde yeniden değerlendirilmeleri ve sergilenmeleri önerilmiştir. Her üç alan için getirilen öneriler, dünyada endüstriyel miras kapsamında uygulanan ve tezde ayrıntılı şekilde incelenen örnek park projelerinden yararlanılarak ve alanın kendi özellikleri göz önünde tutularak yapılmıştır.

Son olarak beşinci bölümde, tez çalışması ile ilgili varılmış olan sonuçlara ve değerlendirilmelere yer verilmiştir. Tezde yürütülen çalışmalar dünyada endüstriyel mirasın korunmasına ve yeniden değerlendirilmesine ilişkin projelerin hızla yaygınlaştığını göstermiş ve endüstriyel miras kapsamında uygulanmış örneklerden de faydalanarak, Lefke- CMC bakır madeni alanının endüstriyel kalıntılarının yeniden değerlendirilebileceğine ilişkin mevcut potansiyeli ortaya çıkarmıştır.

REGENERATION OF LEFKE- CMC COPPER MINING AREA AS A LANDSCAPE PARK IN THE CONCEPT OF INDUSTRIAL HERITAGE

SUMMARY

Today, most of the countries that have passed through the industrial revolution have began to admit that industrial corporations that are not in use any more throws light on the past of a country as a cultural wealth. This concept which is developing worldwide is called “industrial heritage”. It aims to protect and provide reuse of industrial elements. Most of the industrial elements such as fields, equipments, transportation systems and residence areas are all parts of the industrial landscape and they are preserved and exhibited in their present condition or they are brought into use of public by gaining new functions. A common point of most of the projects that have been practiced in the world is to vitalize the regions that have environmental and economic distress after the end of industrial facilities and to make people aware of an industrial history.

The objective of the study is to make suggestions on the areas of Cyprus Mining Corporation, which is located on Lefke district of TRNC and which is an environmental threat with its present condition. Rearrangement of these areas in the concept of industrial heritage and revitalizing the region from the point of environment and economy are within these suggestions.

The study consists of five chapters. In the first chapter, a general introduction about the subject including the objective, method and concept of the study is presented. In the second chapter theoretical information on “regeneration of industrial landscape in the concept of industrial heritage” is included. Enscher Landscape Park, Duisburg-Nord Landscape Park and South Caradon Mine are examined in detail as examples to the study field of Lefke-CMC copper mining area. The third chapter of the study includes general information on the Lefke-CMC copper mining area. The fourth chapter reviews suggestions on the reuse and regeneration of Lefke-CMC copper mining area in the concept of “industrial heritage”. Firstly, the industrial remains on which suggestions will be made are defined and examined under three titles as CMC general plant area, CMC mining areas and CMC residence areas.

In the study, industrial identity of the CMC general plant area is emphasized and converting the area to a park which will fulfill the public’s social, cultural, recreational and sports needs is recommended. According to this, the present

buildings and industrial machineries on the CMC general plant area are suggested to gain new functions in order to service for a park area. Adding to this, a circulation planning is suggested and suitable areas on which various facilities can be organized is pointed out. Finally, areas that are suggested as planting areas in the park are described.

CMC mining areas and residence areas are suggested to be regenerated and exhibited with a connection to the CMC general plant area which is recommended to serve as a park. The projects which have been practiced in the concept of industrial heritage in the world is examined in detail in the study. These sample park projects and the original features of the CMC areas are determined for the suggestions given for each of the three areas.

Consequently in the fifth chapter, the conclusion and evaluation of the study is provided. The investigation of the study showed that the projects concerning the protection and regeneration of industrial heritage have become widespread in the world. By using the sample park projects that have been practiced in the concept of industrial heritage, the present potential for the regeneration of the Lefke- CMC mining area's industrial remains is revealed.

1. GİRİŞ

2000'li yıllar endüstrileşmiş ülkelere ait en son izleri tamen silindiği ya da bir müzenin parçası olduğu dönemi temsil etmektedir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren, değişen dünya koşullarıyla eski fonksiyonunu kaybeden endüstriyel kuruluşlardan günümüze ulaşanlar, dünyayı değiştiren sosyal ve ekonomik dönüşüme ışık tutması açısından tarihsel ve kültürel miras olarak kabul görmeye başlamıştır. Dünyada gelişen bu yaygın anlayış, endüstriyel alanlarla ilgili daha kapsamlı projelerin üretilmesine olanak sağlamış ve bu doğrultuda endüstriyel kalıntılar peyzajla bir bütün olacak şekilde yeniden düzenlenerek halkın kullanımına açılmıştır.

Tez çalışmasında, uzun yıllar sürdürülen maden çalışmalarıyla endüstrileşmiş bir bölge özelliği taşıyan Lefke-Kıbrıs Maden Şirketi'ne (Cyprus Mining Corporation) ait alanların, dünyada kabul gören endüstriyel miras kavramı kapsamında korunarak yeniden değerlendirilmesine ilişkin öneriler getirilmiştir.

1.1. Çalışmanın Amaç ve Yöntemi

Kuzey Kıbrıs'ın Lefke bölgesinde yer alan ve 1913-1974 tarihleri arasında faaliyetini sürdüren Kıbrıs Maden Şirketi (CMC), bugün geriye kalan kalıntılarıyla Lefke bölgesi için çevresel bir problem olarak görülmektedir. Bunun yanında CMC'ye ait kalıntılar bölgenin tarihinde yeri yadsınamayacak bir öneme sahiptir ve korunması gerekli kültürel bir mirastır.

Tez çalışmasında amaçlanan, Lefke-CMC bakır madeni alanının endüstriyel miras kapsamında korunmasına ve yeniden kullanıma kazandırılmasına ilişkin öneriler sunmaktır. Öneriler, CMC bakır madeni alanının geriye kalan kalıntılarının mevcut haliyle korunarak ya da yeni fonksiyonlar kazandırılarak kullanılması ve alanının endüstriyel kimliğinin vurgulanarak, halkın sosyal, kültürel, dinlence ve spor ihtiyaçlarına cevap verecek bir peyzaj parkına dönüştürülmesini hedeflemektedir.

Tez çalışmasında izlenen yöntem “endüstriyel peyzajın endüstriyel miras kapsamında değerlendirilmesi” konusunda ulaşılan literatürdür. Yapılan literatür çalışmasında konu ile ilgili kaynak kitaplar, rapor ve bildiriler ve internet siteleri araştırılmış, çalışma alanına örnek teşkil eden dünyada uygulanmış ve başarıya ulaşmış üç proje ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Projeler, endüstriyel miras kapsamında peyzaj parkına dönüştürülmüş ve halkın kullanımına kazandırılmış alanlardan seçilmiştir.

Literatür çalışmasının ikinci aşamasında CMC bakır madeni alanı ile ilgili kaynak kitaplar, sunulan raporlar, gazete arşivleri incelenmiş ve yetkili kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Buna ilaveten araştırma, haritalar ve çekilen alan fotoğraflarıyla desteklenmiştir. Yapılan literatür çalışması ve görüşmeler, alanın özelliklerini ve tarihsel sürecinin belirlenmesine ve alanın mevcut durumunun saptanmasına yönelik olmuştur. Elde edilen bilgiler, incelenen üç park projesi ile karşılaştırılarak ve değerlendirilerek çalışmanın öneriler bölümünde kullanılmıştır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya genel bir giriş yapılarak çalışmanın amacı, hazırlanış yöntemi ve kapsam açıklanmıştır.

İkinci bölümde “endüstriyel peyzajın endüstriyel miras kapsamında değerlendirilmesi” ile ilgili teorik bilgilere yer verilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle endüstriyel peyzajın genel tanımlanması yapılmış ve endüstriyel peyzajı oluşturan faktörlerden söz edilmiştir. Endüstriyel peyzajın genel tanımdan sonra endüstriyel miras kavramının dünyadaki tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Endüstriyel miras kavramının alt başlıklarında endüstriyel mirasın korunması, yeniden değerlendirilmesi ve dünyada bu kapsamda ele alınan çalışmalardan söz edilmiştir. Öneri getirilecek CMC bakır madeni ne ait alanlar için örnek oluşturan Enscher Peyzaj Parkı, Duisburg-Nord Peyzaj Parkı ve Güney Caradon Madeni sırasıyla ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde çalışma alanı olan Lefke-CMC bakır madeni alanı ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Bilgiler, bölgenin coğrafi konumu, özellikleri, tarihsel gelişimi, bugünkü mevcut durumu ve son olarak CMC bakır madeni alanı ile ilgili yapılmış olan çalışmalarını içermektedir.

Dördüncü bölümde, Lefke-CMC bakır madeni alanının “endüstriyel miras” kapsamında yeniden değerlendirilmesine ilişkin öneriler getirilmiştir. Bu bölümde öncelikle CMC bakır madenine ait alanlar ile ilgili yeniden değerlendirilmesi öngörülen endüstriyel kalıntılar saptanmıştır. Buna göre öneri getirilecek olan kalıntıları içeren alanlar üç başlık altında incelenmiştir. Bunlar sırasıyla, CMC maden işleme tesis alanı, CMC maden kazı alanı ve CMC yerleşim birimleridir. Her üç alan için de getirilen öneriler, dünyada bu kapsamda uygulanan ve tezde ayrıntılı şekilde incelenen örnek park projelerinden yararlanılarak ve alanın kendi özellikleri göz önünde tutularak yapılmıştır.

Son olarak, beşinci bölümde, tez çalışması ile ilgili varılmış olan sonuçlara ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

2. ENDÜSTRİYEL PEYZAJIN ENDÜSTRİYEL MİRAS KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dünyada son yıllarda geliştirilen ve hızla yaygınlaşan “endüstriyel miras” kavramı, geçmişte tamamlanmış endüstriyel elemanların korunmasını ve yeniden değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bugün, sanayi devrini yaşamış birçok ülkede üretimi sona ermiş endüstriyel elemanlar, birer zenginlik olarak kabul edilmekte ve kültürel mirasın bir parçası olarak sergilenmektedir.

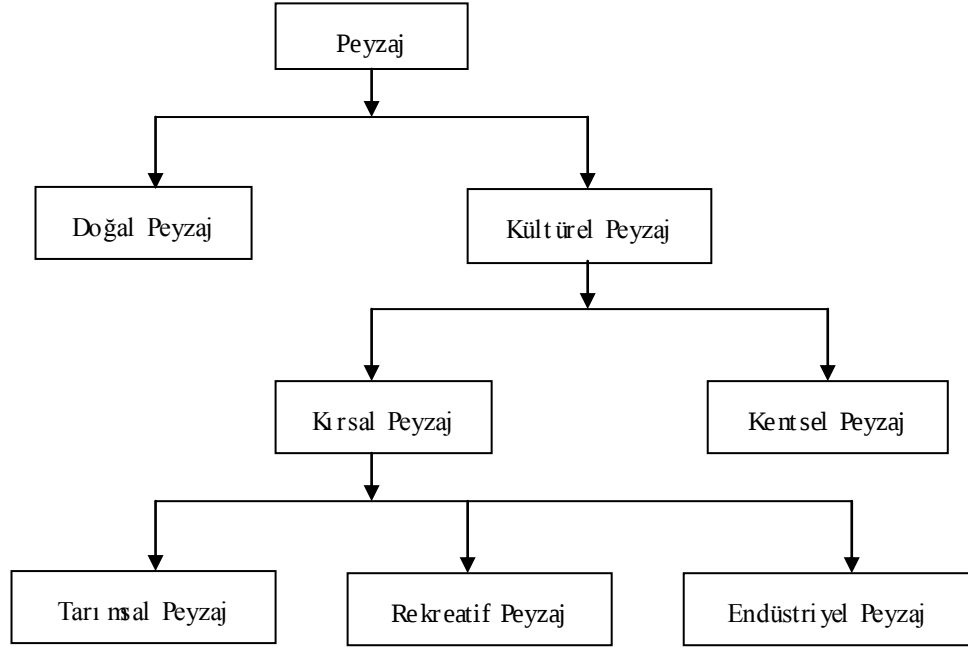
Endüstriyel miras kavramını daha iyi anlamak için öncelikle endüstriyel peyzajın genel tanımına değinmekte fayda vardır. Günümüzde “endüstriyel miras” kapsamında uygulanan projelerde dikkat çeken en önemli unsur, endüstriyel elemanların içlerinde yer aldıkları peyzajla bir bütün olarak korunmasıdır.

2.1. Endüstriyel Peyzajın Tanımı

Peyzaj, bir görüş çerçevesi içine giren doğal ve kültürel elemanların birlikte oluşturdukları bir kompozisyonudur. Bu nedenle, peyzaj genellikle doğal ve kültürel peyzaj olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Doğal peyzaj, insanın hiç değiştirmedikleri ya da çok az ölçüde değiştirdikleri, kendi doğal düzenini koruyabilen alanların görünümüdür. Kültürel peyzaj ise, insanların doğayı çeşitli amaçlarla kullanmaları sonucu ortaya çıkan peyzaj biçimidir. Kültürel peyzaj da kendi içinde kırsal ve kentsel peyzaj olarak iki bölüme ayrılmaktadır (Koç ve Şahin, 1999).

Endüstriyel peyzaj, genellikle kırsal peyzaj başlığı altında incelenen peyzaj alanlarından biridir. Kırsal peyzaj, insanın doğal peyzaja müdahale ederek oluşturduğu çevre görünümü olarak tarif edilmektedir (Ünçenar, 2000). Bugün dünyada birçok endüstriyel faaliyetten söz etmek mümkündür. Bu açıdan, kentsel mekanlarda da yer alan endüstriyel kuruluşlar mevcuttur. Burada sözü edilen endüstriyel peyzaj, genel olarak kırsal alanlarda bulunan endüstriyel kuruluşların ve onlara ham madde veren taş, kömür, bakır gibi maden ocaklarının yarattığı peyzajdır.

Aşağıdaki şekilde “peyzaj” başlığı altında “endüstriyel peyzajın” konumu gösterilmektedir (Şekil 2.1.).

Şekil 2.1. Endüstriyel peyzajın konumu

Endüstriyel peyzaj, kırsal alanlarda yer alan endüstriyel kuruluşların ve onlara ham madde sağlayan uğraşı alanlarının ortaya koyduğu görünüm olarak tanımlanabilir (Koç ve Şahin, 1999).

Herhangi bir alanda faaliyet gösteren endüstri, birçok karışık faktörün bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu faktörleri genel olarak iki sınıfa ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi ham maddelerin kapsam ve konumunu belirleyen doğal kaynaklar, ikincisi ise ham maddelerin kullanımı, işlenmesi için olanak ve emek sağlayan insan kaynaklarıdır (Palmer and Neaverson, 1994).

Bir ülkenin ekonomik yönden gelişmesinde doğal kaynaklarının büyük önemi vardır. Ancak bu kaynakların değerlendirilmesi ve işlenmesi için insanların doğaya müdahale etmeleri kaçınılmazdır. Bu nedenle doğal kaynaklar ve insan kaynakları olarak sınıflandırılan her iki faktör bir araya gelerek endüstriyel peyzaj alanlarının oluşmasında önemli rol oynar.

Endüstriyel peyzaj alanlarını oluşturan faktörler, genellikle altı başlık altında incelenmektedir (Palmer and Neaverson, 1994). Bunlar;

- Ham madde kaynakları

- Endüstriyel tesisler
- Güç kaynakları
- Yan endüstri tesisleri
- Yerleşim birimleri ve
- Ulaşım sistemleridir.

Yukarıda sözü edilen altı faktör birlikte çalışarak endüstriyel peyzaj alanlarının genel görünümünü ortaya koyar.

Endüstriyel kuruluşların konumunu genellikle doğada bulunan ham madde kaynakları belirler. Ham maddelerin işlenmesi için kurulan çeşitli tesisler ve ham maddelerin bir yerden bir yere taşınmasını sağlayan ulaşım sistemleri, endüstriyel alanların başlıca elemanlarını oluşturur. Bunların yanında, endüstriyel kuruluşlarda çalışanlar için inşa edilen işçi evleri ve sağlık, eğitim ticaret birimleri gibi birçok ihtiyaca cevap veren yapılar genellikle her endüstriyel peyzaj alanında bulunmaktadır.

1700-1900 yıllarını kapsayan ve “endüstri devrimi” olarak adlandırılan dönem zarfında dünya, birçok doğal peyzaj alanının endüstriyel mekanlara dönüşmesine tanık olmuştur. Endüstrinin altın çağında ortaya konan endüstriye ait kuruluşlar, insanlık tarihinde yeri yadsınamayacak yeni bir kültürel dönemin öncüleri olmuştur (Öktem 2000). Ancak, endüstriyel kuruluşlar, işlevlerini yerine getirebildikleri dönem zarfında, yeni bir kültürel dönemin öncüleri olmaktan çok, doğal peyzaj alanlarında neden oldukları olumsuz çevre koşullarıyla ön plana çıkmışlardır.

İnsanların doğada en zararlı uğraşları genellikle endüstriye ait olanlardır. Nitekim endüstriyel tesisler, büyük kitleli yapıları ile doğada pek hoş olmayan elemanlar olarak görünmekte ve aynı zamanda çeşitli artıkları ile havayı, suyu, toprağı ve besin maddelerini kirletmektedir. Endüstriyel tesislerin ayrıca insan ve hayvan sağlığı ile bitkiler açısından son derece zararlı etkileri görülmektedir (Koç ve Şahin 1999). Sonuç olarak endüstri, doğal peyzajda fiziksel değişimlere, biyolojik dengesizliklere ve görsel kirliliklere neden olmaktadır (Üçgenç, 2000).

Günümüzde endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan çevre sorunlarının giderilmesi için çeşitli doğa rehabilitasyon çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar genellikle

doğanın zararlı maddelerden arındırılarak eski canlılığına kavuşturulmasına yöneliktir. Ancak son yıllarda endüstriyel peyzaj alanlarında yapılan doğa rehabilitasyon çalışmalarının yanında, mekana kimliğini veren endüstriyel öğelerin de korunması büyük önem kazanmıştır. Bu yaklaşımillerleyen bölümde ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

2.2 Endüstriyel Miras Kavramı

Peyzajda “endüstriyel miras kavramı”nın ilk ortaya çıkışı 1970’li yıllara dek uzanmasına karşın kavram ancak son yıllarda büyük önem kazanmaya başlamıştır. İşlevini kaybetmiş endüstriyel peyzaj alanlarına yeni bir bakış açısı getiren bu kavramın tarihsel gelişimine kısaca değinmekte yarar vardır.

18. ve 19. yüzyılları kapsayan dönem boyunca birçok ülkeye içi endüstriyel kuruluşlar önemli bir ekonomik faktör haline gelmiştir. Bununla beraber, endüstriyel peyzaj içinde yer alan tesisler, insanlık için estetik veya kültürel değerden uzak, aynı zamanda sıradan elemanlar olarak görülmüşlerdir (Soyez, 2000).

Yakın bir geçmişte işlevini yitirmiş olan endüstriyel alanlar, kültürel mirasın bir parçası haline gelmişlerdir. Fakat insanoğlunun endüstriyi kültürel mirasla bağdaştırması uzun zaman almıştır. Müzik, edebiyat gibi güzel sanatların veya kale, kilise, saray gibi tarihsel yapıların bir ülkenin kültürel mirası olarak kabul gördüğü dönemde, tarihleri sadece 18. ve 19. yüzyıllara dayanan endüstriyel kuruluşların bu mirasını içinde yer alması kolay olmuştur. Tahrip olmuş bir maden ocağı veya bir değirmen, kültürel mirasın bir parçası olmaktan çok medeniyetin bir başarısı olarak görülmüştür (Soyez, 2000).

Bugün eski anlayışların tersine, geçmişte tanımlık eden her nesne, insanoğlunun “akıl, emek, üretim ve beceri” birikimlerine ışık tutması açısından kültürün bir parçası olarak kabul görmeye başlamıştır (Ekinçi, 2002). Böylelikle işlevini yitirmiş eski endüstriyel alanlar tarihin göze çarpan önemli elemanları olarak değer kazanmışlar ve “endüstriyel miras” olarak korunmaya alınmışlardır.

Son yıllarda özellikle Avrupa ülkelerinde hızla yaygınlaşan ve “Endüstriyel Arkeoloji” olarak adlandırılan yeni çalışma alanı, 1970’lerden sonra korumacılık dünyasında “endüstri mirası” olarak gözetilmeye başlanan ilk ve erken dönem sanayi tesislerinin yeniden kullanılmasını ve bugüne kalan kalıntıların bir anlamda

üretim ve teknoloji köklerini keşfetmeyi ve belgelemeyi amaçlamaktadır (Ekin, 2002).

Ülkeler ve bölgeler arasındaki katılımın artmasıyla endüstriyel peyzaj alanlarının korunmasına yönelik çalışmalar hız kazanmış ve bu doğrultuda kapsamlı pazarlama stratejileri planlanmaya başlamıştır. Bu yolla, eski endüstrileşmiş bölgeleri naja geliştirmeye ve aynı zamanda turist çekmeye başlamışlardır (Palmer and Neaverson, 1994). Endüstriyel peyzaj alanlarına gösterilen büyük ilgi, dünyada “endüstriyel turizm” olarak adlandırılan yeni bir turizmsahasının geliştirilmesi ne neden olmuştur.

Günümüzde “endüstriyel miras” hem bilişsel alanda hem de günlük hayatta sık rastlanan bir kavram haline gelmiştir. Dünyanın birçok ülkesinden insanlar “endüstriyel miras” kavramını farklı şekillerde tanımlamışlardır (Alfey and Putman, 1992);

“Endüstri nin kalıntıları nı bir araya getirerek nasıl çalıştıklarını anlamak;”

“Estetik, teknik ve tarihsel değerlerinden ötürü endüstriyel alanları, yapıları ve mekanizmaları korumak;”

“Endüstriyel peyzajı oluşturan elemanlara yeni kullanımlar getirmek;”

“Kullanılmayan mekanizmaları restore ederek kullanılır hale getirmek;”

“Endüstriye dayalı nüfusların bilgi, deneyim ve tecrübelerini kaydetmek ve geçmiş nesillerin nasıl yaşadıklarını ve çalıştıklarını sergilemek;”

Genel olarak özetlemek gerekirse, “endüstriyel miras” geçmiş nesillerin endüstriyel tarihlerini korumak ve bu yolla gelecek nesillere sosyal, ekonomik ve kültürel süreci en iyi şekilde aktarmaktır.

2.2.1. Endüstriyel Mirasın Korunması ve Yeniden Değerlendirilmesi

Günümüzde üretimi sona ermiş birçok endüstriyel alan, “endüstriyel miras” kapsamında korunarak ve yeniden değerlendirilerek kullanıma açılmıştır. Kullanıma açılan alanlar arasında endüstriyel kalıntıları mevcut haliyle korumayı ve sergilemeyi amaçlayan projeler yanında, mevcut kalıntılara farklı kullanımlar kazandırarak yeniden değerlendirmeyi amaçlayan projelere de rastlamak mümkündür.

Endüstriyel mirasın mevcut haliyle korunmasındaki amaç, ziyaretçilere o bölgenin tarihini, endüstriyel peyzaja ait örnekleri olduğu şekliyle sergileyerek anlatmaktır.

Endüstriyel mirasın yeniden değerlendirilmesinde ise başlıca dört amaç vurgulanmaktadır (Soyez, 2000):

- Endüstriyel mekanları kullanarak tarihsel sürecin (endüstriyel, sosyal ve ekonomik) en iyi şekilde anlatımını sağlamak ve turistik çekim alanları yaratmak;
- Yerel ve bölgesel kimliği vurgulamak için endüstrileşmenin sembollerini yeniden değerlendirmek;
- Bölgesel imajı geliştirerek çekiciliği artırmak ve pozitif ekonomik kazanç elde etmek;
- Eski endüstriyel elemanlara yeni ve başka kullanımlar getirmek;

Bu maddeler ilerleyen paragraflarda daha ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Tarihsel süreci anlatmanın en kolay ve en gerçekçi yolu orijinal nesneleri geleneksel müzelerde sergilemek yerine kendi mekanlarında göstermektir. Böylelikle, sergilenen elemanların boyut, madde, teknik ilişkiler ve çalışma koşulları gibi birçok özelliklerini ve fonksiyonlarını kendi mekanlarında görmek mümkün hale gelmektedir. Bu gerçekten yola çıkılarak planlanan endüstriyel elemanlar, etraflarını çevreleyen peyzajla bir bütün olarak sergilenmektedir. Bu da, dünyada bu tür alanlara duyulan ilgi'nin her geçen gün artmasına neden olmaktadır (Soyez, 2002).

Bugün eski endüstriyel kuruluşlardaki birçok yapı, tesis veya ekipman tahrip olmuş ve esas özelliklerini yitirmiştir. İnsanlar için ekonomik değerlerini kaybetmiş bu alanların veya yapıların yıkımı doğal bir sürecin sonucu olarak görülse de, değişen dünya koşullarında, fonksiyonunu yitirmiş endüstriyel elemanların korunmasına ilişkin yaygın bir anlayış kabul görmeye başlamıştır. Bu doğrultuda hedeflenen, işlevini tamamen yitirmiş tesislere yeni ve farklı fonksiyonlar getirerek, eski endüstrileşmiş şehirlere kaybetmiş oldukları canlılığı tekrar kazandırmak ve bu yolla pozitif ekonomik kazanç elde etmektir (Soyez, 2002).

Endüstriyel mirasın yeniden değerlendirilmesinde, endüstriyel peyzaj içinde yer alan her elemanın kullanılması büyük önem teşkil etmektedir. Bu sebeple endüstriyel elemanların korunmasında veya bakımında sorunlu olacak ya da finansal katkıda bulunacak yeni kullanıcıların bulunması, bu mekanların yaşaması için oldukça gereklidir. Dünyada uygulanmış birçok projede endüstriyel elemanların yeniden

kullanımına yaratıcı örnekler göstermek mümkündür. İşlevini yitirmiş maden yapılarının açık-hava müzesi olarak kullanılması, spor ve sağlık merkezine dönüştürülmesi veya ticaret ve servis parkı olarak yeniden tasarlanması, günümüzde bu alanlara verilen önemi ve farklı yaklaşımı açıkça göstermektedir (Soyez, 2002).

Bugün dünyada endüstriyel mirasının korunmasına katkıda bulunmak amacıyla birçok kuruluş görev yapmaktadır. Bu kuruluşların başında gelen TICCIH (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage) Endüstriyel Mirasın Korunmasına Yönelik Komite, 1978 yılında İsveç'te kurulmuştur. TICCIH endüstriyel alanların korunmasına, geriye kalan kısımlarıyla belgelenmesine ve bu yolla yeniden kullanım kazandırılmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar, endüstriyel peyzaj alanları, yapılar, tesisler, ekipmanlar ve ürünler gibi geçmişe ait birçok fiziksel kalıntının korunmasını kapsamaktadır. TICCIH dünyanın kırk üç ülkesinden temsilcileriyle, her üç senede bir, endüstriyel alanlarla ilgili politikaların ve problemlerin tartışıldığı genel bir konferans düzenlenmektedir (<http://www.ss.mu.edu/IA/TICCIH/aboutticch.html>).

2.2.2. Endüstriyel Miras Kapsamında Dünyada Uygulanmış Proje Örnekleri

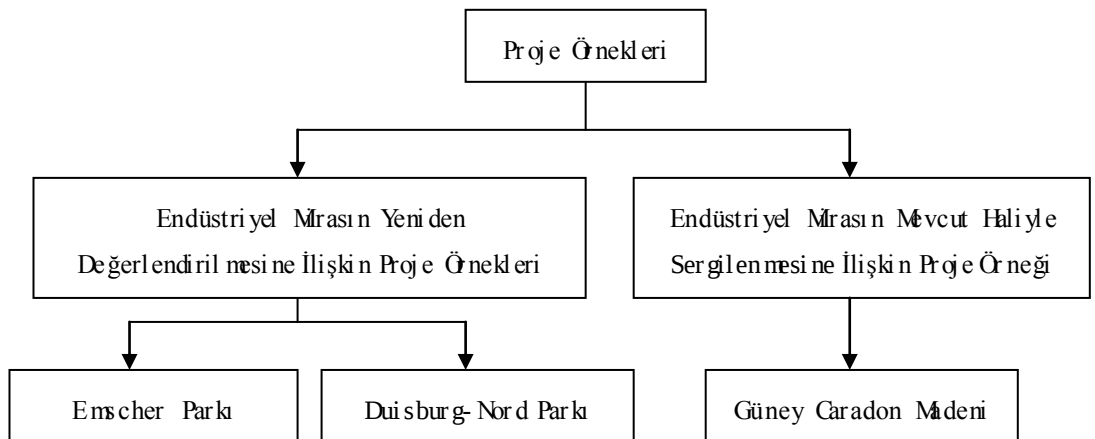
Günümüzde dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde endüstriyel miras kapsamında yapılan çalışmalara çeşitli örnekler göstermek mümkündür. Daha önceki bölümde belirtildiği gibi dünyada uygulanan projelerde, endüstriyel alanların korunmasına yönelik iki farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, işlevini yitirmiş endüstriyel elemanlara yeni kullanımlar getirmektir. Bu yolla, endüstriyel faaliyetlerin son bulmasıyla eski kimliğini kaybetmiş bölgelerin yeniden canlandırılması hedeflenmektedir. Almanya'nın Ruhr bölgesinde yer alan Enscher Peyzaj Parkı (Enscher Landscape Park) bu doğrultuda uygulanan en önemli projelerden biridir. Bir diğer önemli proje ise yine Enscher Park projesi kapsamında ele alınan Duisburg-Nord Peyzaj Parkıdır (Duisburg-Nord Landscape Park). Her iki projede de işlevini yitirmiş endüstriyel kalıntıların kimlikleri korunarak yeni kullanımlar kazandırılmış ve endüstriyel kalıntılar yeşille bütünleştirilerek parka dönüştürülmüştür.

Endüstriyel mirasın korunmasına yönelik dünyada uygulanan projelerde dikkat çeken ikinci yaklaşım ise işlevini yitirmiş endüstriyel kalıntıların olduğu şekliyle sergilenmesidir. Bugün endüstriyel peyzaj alanları da korunması gerekli dünya

mirasına ait alanlar olarak kabul görmeye başlamıştır. Geçmişte peyzaj alanlarını yok etmekle suçlanan endüstriyel kuruluşlar, günümüzde peyzaj alanlarında yarattıkları eşsiz manzaralardan dolayı korunmaya alınmışlardır. Bunun dünyadaki ilk örneği 1998 yılında İngiltere’de yayınlanan “Wales’in Göze Çarpan Tarihsel Peyzaj Alanlarının Tescili” (Register of Landscapes of Outstanding Historic Interest in Wales) isimli çalışma olmuştur. Bu çalışma, Anıtları ve Alanları Korumaya Dayalı Uluslararası Komisyon’un (ICOMOS UK) ve Wales Bölge Komisyonu’nun (Countryside Council of Wales) katkılarıyla Cadw tarafından belgelenmiştir. Çalışmada, tarihsel özelliğe sahip 36 alan listelenmiş ve bu alanların içinden 14 tanesi endüstriyel peyzaj alanı olarak belirlenmiştir (<http://www.britarch.ac.uk/ba/ba32/ba32news.html#wales>). Blaenavon Endüstriyel Peyzaj’ı (Blaenavon Industrial Landscape) ve Parys Dağı Bakır Maden alanı (Parys Mountain Copper Mines) bu listenin en önemlilerinden sadece ikisidir.

Bugün birçok bölge kendi endüstrisine ait miras alanlarını listelemeye başlamıştır. Bunun bir örneği de yine İngiltere’nin Cornwall bölgesinde korunmaya alınan Güney Caradon Bakır Madeni’dir (South Caradon Mine). Günümüzde Güney Caradon’a ait endüstriyel kalıntılar olduğu şekliyle ziyaretçilere sergilenmektedir (<http://www.geocities.com/teammannley/southcaradon/index.html>).

İlerleyen bölümlerde öneri getirilecek olan Kıbrıs Maden Şirketi’ne (Cyprus Mining Corporation) ait alanlar için yukarıda sözü edilen üç park örnek teşkil ettiği için alt bölümlerde daha ayrıntılı şekilde ele alınmıştır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Örnek park projeleri

2.2.2.1. Enscher Peyzaj Parkı

Enscher Peyzaj Parkı Almanya'nın Ruhr bölgesinde yer almaktadır. Ruhr bölgesi, dünyanın en büyük ve en eski endüstriyel alanlarından biridir. Yaklaşık on milyon nüfusa sahip bölge kendi içinde Hellweg, Lippe ve Enscher olmak üzere üç bölgeye ayrılmıştır.

Ruhr bölgesinin kuzeyinde yer alan ve yaklaşık iki milyon kişinin yaşadığı Enscher alanı, uzun yıllar çelik ve kömür madenciliği çalışmalarına ev sahipliği yapmıştır. Bölge, 1960 yılında endüstriyel faaliyetlerin son bulmasıyla ekonomik, sosyal ve çevresel yönden sıkıntıya girmiştir. Bunun sonucunda, Kuzey-Rhine-Westphalia Federal Devleti, bölgeyi kalkındırma amacı ile IBA- Uluslararası Yapı Yarışması (International Building Exhibition) programını planlamıştır. IBA 1989 yılında çalışmalarına başlamış ve proje on yıllık bir süre sonunda 1999 yılında tamamlanmıştır (Holden, 1996).

Projede IBA'nin ortaya koyduğu hedef; Enscher bölgesinin ekolojik, ekonomik ve sosyal yönden yeniden canlandırılmasıdır. Bu doğrultuda IBA Enscher bölgesindeki on yedi şehirle koordinasyon kurarak beş farklı çalışma alanında projeler hazırlamıştır (<http://www.esd.env.kitakyu-u.ac.jp>);

1. Park projeleri
2. Enscher nehir sisteminin yeniden yapılandırılması
3. Park içinde çalışma alanları
4. Kentsel gelişim projeleri
5. İskan (konut) projeleri

Bu projelerde ele alınan başlıca hedefler (Soyez, 2000);

- Mevcut su yollarını ve yeşil alanları kullanarak on yedi şehri birbirine bağlayan yeşil bir koridorun tasarlanması (Enscher Parkı),
- Enscher nehri'nin ekolojik olarak iyileştirilmesi,
- Park içinde yeni çalışma alanları yaratacak modern ticaret, servis ve bilim parklarının planlanması,
- Endüstriyel binaların korunması ve yeniden kullanılması,

- İşçi konutlarının restorasyonu ve yeni konutların inşası,
- Ruhr bölgesinin endüstriyel tarihini sergilediği turistik bir yol güzergahının tasarlanması.

Bu hedeflere ulaşmak için yaklaşık 120 proje hazırlanmıştır. Projeler, Federal devletin, Avrupa Birliği'nin ve özel sektörün katkılarıyla uygulanmıştır.

Altı madde olarak belirtilen hedeflere ulaşmak için yapılan çalışmalar, ilerleyen paragraflarda sırasıyla ele alınmıştır.

Mevcut su yollarını ve yeşil alanları kullanarak on yedi şehri birbirine bağlayan yeşil bir koridorun tasarlanması (Enscher Parkı): Projede amaçlanan, yoğun nüfusa sahip bölgede şehirlerin nefes almasına fırsat vermek ve Enscher bölgesini ekolojik yönden iyileştirmektir. Bu doğrultuda, Enscher bölgesindeki mevcut su kanalları ve yeşil alanlar kullanılarak on yedi şehri birbirine bağlayan yeşil bir koridor planlanmıştır. Şehirlerin içine giren ve yaklaşık 300 km²'lik alana sahip olan geniş dinlenme alanları, parklar ve bahçeler birbirlerine çeşitli yaya yolları ve bisiklet yollarıyla bağlanmış ve böylelikle bu alanlara kolay geçişler sağlanmıştır.

Yeşil hat boyunca birçok durak noktasında endüstriyel peyzaj parkları tasarlanmıştır. Duisburg şehrinde yer alan Duisburg- Nord Parkı ve Gelsenkirchen şehrinde yer alan Nordstern Parkı, yeşil hat üzerinde bulunan parklara iki örnektir (Holden, 1996) (Şekil 2.3, 2.4).

Şekil 2.3. Duisburg- Nord Peyzaj Parkı

Şekil 2.4. Nördstern Parkı

Enscher nehri'nin ekolojik olarak iyileştirilmesi: Enscher nehri'nin yeniden yapılandırılması projesinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu projede amaçlanan endüstrileşmenin sonucu olarak doğal yapısını kaybetmiş Enscher nehri'nin iyileştirilmesidir. Bu nedenle, öncelikle nehir suyu kirli materyallerden arındırılmış ve nehir boyunca uzanan beton setler kaldırılarak, su yeniden doğal akışına bırakılmıştır. Atık sular, yeni inşa edilmiş beş kanalizasyon sistemine yönlendirilmiştir. Enscher nehri'nin tamamen iyileştirilmesi otuz yılı kapsayacak uzun süreli bir programdır (Holden, 1996) (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. Parki'nden geçen Enscher nehri

Park içinde yeni çalışma alanları yaratacak modern ticaret, servis ve bilim parklarının planlanması: Enscher bölgesinde, park içinde yeni çalışma alanları planlanarak ekonominin canlandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, ekonomik değeri ve mimari kalitesi yüksek yeni kentsel yapılar, terk edilmiş kentsel-endüstriyel alanlar üzerinde tasarlanmıştır. Wissenschaftspark Rheinelbe (bilim parkı) ve Gewerbepark Erin (iş parkı) bu doğrultuda yürütülen çalışmalarda öne çıkan projelerdendir. Wissenschaftspark Rheinelbe (bilim parkı) Gelsenkirchen şehrindeki eski çelik fabrikası ve maden alanı üzerine inşa edilmiş ve 1995 yılında kullanıma açılmıştır (Şekil 2.6). Gewerbepark Erin (iş parkı) ise, Castrop-Rauxel şehrinde 40 hektar alana sahip eski Erin kömür madeni alanı üzerinde tasarlanmıştır (Soyez, 2000) (Şekil 2.7).

Endüstriyel binaların korunması ve yeniden kullanılması: Ruhr bölgesinde endüstriyel geçmişe sahip birçok eleman restore edilerek korunmuş ya da bu tür elemanlara parka hizmet edecek yeni fonksiyonlar kazandırılmıştır.

Şekil 2.6. Wissenschaftspark Rhein-Elbe (bilim parkı)

Şekil 2.7. Gewerkepark Eriß (iş parkı)

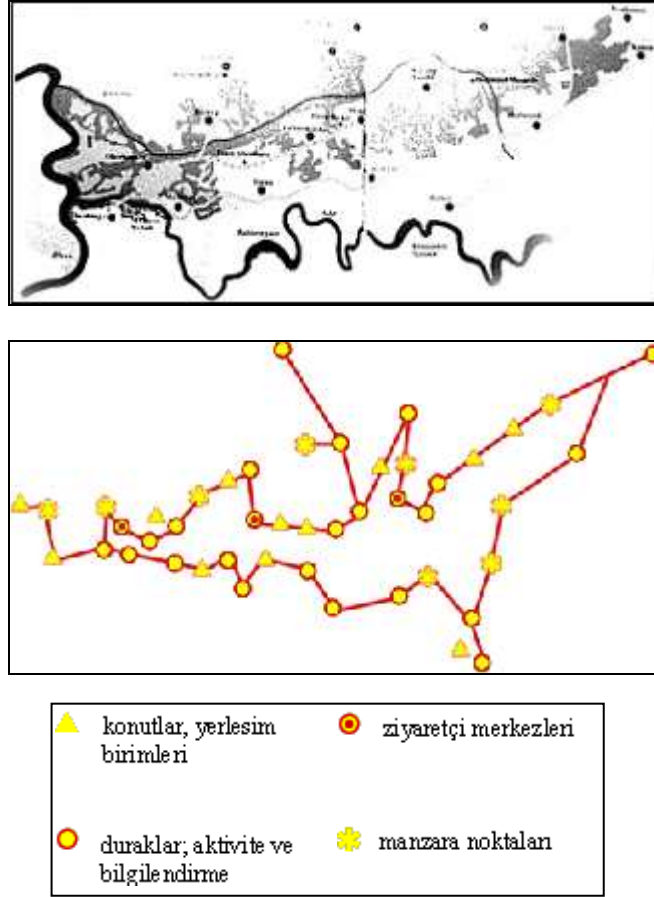
İşçi konutlarının restorasyonu ve yeni konutların inşaa edil mesi: Bölgede, IBA programının bir bölümü olarak 3000 mevcut işçi konutunun restorasyonu yapılmış ve bunun yanında eski konutlarla benzerlik gösteren 3000 yeni konut inşa edilmiştir (Holden, 1996). Eski konutların restore edil mesiindeki amaç, eski maden çalışanlarının yaşadıkları yerleşim birimlerinden örnekler sergilemektir. Schungelberg kasabasında 1906 yılında Hugo maden işçileri için yapılmış İngiliz stiliindeki konutların restorasyonu bu çalışmalara iyi bir örnektir (Soyez, 2000) (Şekil 2.8).

Şekil 2.8 Schungelberg kasabasında yer alan İngiliz stiliindeki işçi konutlarının restorasyonu

Ruhr bölgesinin endüstriyel tarihini sergilendiği turistik bir yol güzergahının tasarlanması: Yürütülen çalışmaların sonucunda, Ruhr bölgesinde “Endüstriyel Miras Yolu” (Route of Industrial Heritage) olarak adlandırılan turistik bir yol güzergahı tasarlanmıştır. Burada amaçlanan Ruhr bölgesinin endüstriyel tarihini bir bütün olarak sergilemektir. Bu doğrultuda yol boyunca çeşitli durak noktaları (anchor-stops) tasarlanmıştır (Soyez, 2000) (Şekil 2.9). Bunlar;

- Endüstriyel Miras Yolu hakkında bilgi verilen ziyaretçi merkezleri,
- Parkların ve çeşitli çalışma birimlerinin bulunduğu durak noktaları,
- Yüksek manzara noktaları ve
- Restore edilmiş eski yerleşim birimleri olarak sınıflandırılmıştır.

Şekil 2.9. Enscher Parkı'nın genel planı ve parktaki farklı durak noktalarını gösteren harita

Yol güzergahı üstünde yer alan 19 farklı durak noktası bölgenin en önemli endüstriyel alanlarının bir bütün içinde görülmesine olanak sağlamaktadır. Bazı durak noktalarında turistler için ziyaret merkezleri tasarlanmıştır. En önemli ziyaret

merkezi, Essen şehrindeki Zollverein XII madeninde yer almaktadır ve Ruhr bölgesinin sembolüdür. Bunun yanında, yol güzergahı üstündeki 19 durak noktasından 24 tali yol ayrılmaktadır. Ziyaretçiler, bu tali yolları takip ederek bölgedeki sürpriz mekanlara ulaşmaktadır (Ebert, 1999).

Yol güzergahı boyunca, 9 yüksek gözetleme noktasından Ruhr bölgesinin en güzel endüstriyel peyzaj manzaralarını görmek mümkündür. Bu manzara noktalarına genellikle dağlara veya mucur yığlarına tırmanarak ulaşılmaktadır. Duisburg şehrinin doğusunda yer alan Asumer Berg demir ve çelik fabrikalarının yanında 80 metre yükseklikte bir mucur yığıdır. Asumer Berg tepesinden kömür ve çelik endüstrisinin hakim olduğu eşsiz bir peyzaj manzarası görülmektedir (Şekil 2.10.). Bir diğer yaratıcı örnek ise Beckstrasse tepesine kurulan ve Tetrahedon olarak adlandırılan gözetleme kulesidir. 15 m uzunluğunda ve 50 cm kalınlığında çelik tüplerden inşa edilmiş bu strüktürün en yüksek noktası yerden 60 m yüksekliktedir. Tetrahedon gözetleme kulesine çıkan ziyaretçiler buradan yeşil peyzaj içinde yer alan endüstriyel tesisleri seyredebilmektedir (Soyez, 2000) (Şekil 2.11.).

Şekil 2.10. Asumer Berg tepesinden görülen endüstriyel peyzaj manzarası

Şekil 2.11. Tetrahedon gözetleme kulesi

Ayrıca, dolaylı yoldan boyunca yenilenmiş 12 yerleşim alanı, işçi konutlarından çeşitli örnekler sunmaktadır. Maden alanlarıyla ve diğer endüstriyel tesislerle yakın ilişkisi olan konutlar, ziyaretçilere maden çalışanlarının yaşantılarını daha yakından anlamaya fırsatı vermektedir (Soyez, 2000).

Son olarak Ruhr bölgesinin geçmişi anlatan altı müze tasarlanmıştır. Duisburg şehrinin eski liman alanında yer alan Deutschen Binnenschiffahrt müzesi, dış mekanda sergilenen objelerle bir bütün olacak şekilde tasarlanmıştır (Soyez 2000).

Yaklaşık 400 km'lik yol şebekesi boyunca ziyaretçilere yön gösterecek çeşitli haritalar ve işaretler kullanılmıştır. Bunun yanında, görevli birçok rehber, turistlere farklı mekanları gezdirmektedir. Bölgedeki her mekana, araba, otobüs, tren, bisiklet ve yolcu sandalları gibi çeşitli ulaşım araçlarıyla varmak mümkündür. Ayrıca, isteyen ziyaretçiler, kestirme patikalarından yürüyerek bu mekanlara ulaşabilir (Ebert, 1999).

Enschler park projesinde öncelikle çevresel ve ekolojik değerler ön plana çıkarılmış ve bununla bağlantılı olarak bölgenin ekonomik yönden kalkınmasına katkı sağlayacak çalışma ve yerleşim alanları planlanmıştır. Ruhr bölgesinde tamamlanan çalışmalar, bugün dünyada uygulanacak ya da uygulanmakta olan birçok proje için örnek teşkil etmektedir. Bölgede, uygulanan projelerin sonucunda istenilen hedeflere büyük ölçüde ulaşılmıştır. Bu hedefler beş madde olarak özetlenmektedir:

- Halıkın endüstriyel tarih bilinci nin artması sağlanmıştır.
- Planlamacılar, ekonomistler, ekolojistler, çevre mühendisleri, mimarlar, peyzaj mimarları ve sanatçıların birlikte çalışmaları, başarılı bir alan-kullanım planlaması yapılmıştır.
- Bölge, ekonomik ve sosyal yönden yeniden kalkınmıştır.
- Bölgenin, Almanya için önemli bir turist çekim alanı olması sağlanmıştır.
- Enscher Park Projesi, benzer endüstriyel tarihe sahip alanlar için örnek bir model oluşturmuştur.

2.2.2.2 D isburg-Nord Peyzaj Parkı

D isburg-Nord bölgesi, Al maya'nın batısında, Ruhr ve Ren nehirlerinin kesiştikleri noktaya çok yakın ana endüstriyel kuşak üzerinde yer almaktadır. Bugün, D isburg şhri nde yüz bin kişi yaşmaktadır.

D isburg'un kuzeyinde, 20 hektar alana sahip A.G. Thyssen  elik-fabrikası 1985 yılında ekonomik değerini kaybettiği gerekçesiyle kapatılmış ve 1989 yılında alanın D isburg şhri ve IBA Enscher Park projeleriyle bağlantılı olarak bir şehir parkına d n şt r l mesi ne karar verilmiştir. Bunu takiben 1990 yılında düzenlenen uluslararası yarışma, Peter Latz ve Anna-Liese Latz tarafından kazanılmış ve  elik fabrikasının halkın dinlence, spor ve kültürel ihtiyaçlarına cevap verecek bir "endüstriyel dönem sonrası park"na d n şt r l mesi çalışmalarına başlanmıştır (H lden, 1996). Toplam 200 hektar alana genişletilmiş olan park, 1994 yılında kısmen de olsa halkın kullanıma açılmış ve son olarak 2000 yılında çalışmalar büyük    de tamamlanmıştır (H lden, 1996) (şekil 2.12).

şekil 2.12 D isburg-Nord Parkı'nın planı

Projede, endüstriyel mirasın önemini vurgulayan, ekolojik olarak duyarlı, yenilikçi ve geniş kullanıma olanak veren bir parkın tasarlanması hedeflenmiştir. Tasarımda hedeflenen çalışmalar yedi aşamada özetlenmiştir:

1. Bazı mevcut yapıların yenilenmesi ve farklı meslek gruplarınc kullanılması,
2. Mevcut bitki örtüsünün korunması ve geliştirilmesi, kısmen yıkılmış endüstriyel yapıların korunması,
3. Çeşitli kültürel, sanatsal ve eğlence aktivitelerinin düzenlenmesi,
4. Emscher Park projesi kapsamında, alandan geçen Emscher nehrinin temizlenmesi ve yeniden inşa edilmesi,
5. Park içinde yeni “gelişme alanlarını” yaratılması,
6. Eğitimi ve öğrenim amaçlı bir çiftlik alanının planlanması,
7. Alanı araştırmak ve öğrenmek için bir “endüstriyel tarih yolu” tasarlanması.

Duisburg-Nord Peyzaj Parkı’nda belirlenen hedefler doğrultusunda yapılan çalışmalara örnekler sırasıyla ele alınacaktır.

Bazı mevcut yapıların yenilenmesi ve farklı meslek gruplarınc kullanılması: Projede eski işlevini yerine getiremeyen yapılar yeni fonksiyonlar getirilmiştir. Örneğin, gaz tankı (gazometre) temizlenerek dalış kulübü tarafından kullanılmak üzere dalış merkezi ne dönüştürülmüştür (<http://archhk/teaching/cases/duisburg/Duisburg.htm>) (Şekil 2.13.).

Şekil 2.13. Dalış kulübü tarafından kullanılan gaz tankı

Mevcut bitki örtüsünün korunması ve geliştirilmesi, kısmen yıkılmış endüstriyel yapıların korunması: Parkın tasarımı öncelikle doğal endüstriyel peyzajın iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bunun yanında, tasarımı doğal ve doğal olmayan bitki örtüsünün dengeli kullanımına dikkat edilmiştir (Şekil 2.14.). Parkın tasarımı dikkat çeken bir diğer yaklaşım kısmen yıkılmış veya işlevini kaybetmiş endüstriyel yapıların olduğu şekliyle korunmasıdır. Bu yapılar, park içinde bağımsız sistemler olarak bazen fonksiyonel bazen de görsel yapılar olarak kullanılmışlardır (<http://arch.hk/teaching/cases/duisburg/Duisburg.htm>).

Şekil 2.14. Parkta korunmuş doğal bitki örtüsü ve endüstriyel yapıların çevresinde uygulanmış yeni peyzaj tasarımı

Çeşitli kültürel, sanatsal ve eğlence aktivitelerinin düzenlenmesi: Parkta endüstriyel yapıların çekiciliğini artırmaya yönelik çeşitli faaliyetler düzenlenmiştir. İki bin kişiyi aşan üye sayısı ile bir dağcılık kulübü, eski maden filizi depolarının yüksek, kararlı beton duvarlarında tırmanma çalışmaları yapmaktadır (Şekil 2.15.). Parkta çeşitli spor faaliyetlerinin yanında gençler için birçok eğlence mekanı tasarlanmıştır (Şekil 2.16.). Parkta dikkat çeken eğlence mekanlarından biri önceden elektrik santrali olarak kullanılan diskotektir. Park aynı zamanda, çeşitli panayırlara, festivallere ve sanatsal faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır. Yenilenmiş endüstriyel yapılar içerisinde tiyatro gösterileri düzenlenmektedir (Şekil 2.17.). Parkın tasarımı her yaş grubuna hitap edecek çeşitli aktivitelerin düzenlenmesine dikkat edilmiştir. Bu yolla parkın hem gündüz hem de gece kullanımında canlı kalması sağlanmıştır (<http://arch.hk/teaching/cases/duisburg/Duisburg.htm>).

Şekil 2 15. Duisburg- Nord Parkı'nda endüstriyel yapılara tırmanan dağcılar

Şekil 2 16. Park içinde düzenlenen eğlence aktiviteleri

Şekil 2 17. Duisburg-Nord Parkı'nda yenilenmiş endüstriyel yapı içerisinde düzenlenen tiyatro gösterileri

Enscher Park projesi kapsamında, parktan geçen Enscher nehri nite temizlenmesi ve yeniden inşa edilmesi: Park için belirlenen hedeflerden bir diğeri de alandaki suyun sirkülasyonunun sağlanmasıdır. Parkın içinden geçen Enscher atık su kanalının temizlenmesi projenin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Projede, yağmur suları ile beslenebilen bir su parkının oluşturulması planlanmıştır (Şekil 2.18.). Yaya yollarından, çatılardan ve meydanlardan akan yağmur suları, kanallarla su parkına yönlendirilmiştir. Atıksuların akması için bir yer altı kanalı inşa edilmiş ve Enscher nehri nin mevcut profili korunmuştur (Holden, 1996) (Şekil 2.19.). Temizlenen kanal sistemi parktaki birçok bahçede ve su tanklarında kullanılmıştır (Şekil 2.20.).

Şekil 2.18. Temizlenen su sisteminin yönlendirildiği su parkı

Şekil 2.19. Eski den kanalizasyon olarak kullanılan temizlenmiş kanal

Şekil 2.20. Zambak havuzuna dönüştürülen soğutma tankları

Park içinde yeni “gelişme alanlarının” yaratılması: Parkta mevcut endüstriyel mekanlardan yararlanılarak yeni bitkisel tasarım alanları planlanmıştır. Bu mekanların içinde en çok dikkat çeken eski fabrika yapıları arasındaki avluda uygulanan peyzaj tasarımıdır. Minari bir düzende yerleştirilmiş bitkiler ve kırmızı tuğla duvarlar mekan farklı bir görünüm kazandırmıştır (Şekil 2.21.).

Şekil 2.21. Fabrika yapılarının arasında kalan avluda uygulanan modern peyzaj tasarımı

Parkın önemli mekanlarından biri de Piazza Metallica Meydanı'dır. Tanklarla, borularla ve yüksek bacalarla çevrili olan Piazza Metallica Meydanı'nda bitkilerin gelişmesi için uygun çevre koşulları yaratılmıştır. Tasarımda dikkat çeken bir diğer özellik de mır dökümhanesinde bulunan sekiz ton ağırlığında, yaklaşık iki metre karelik büyük de mır plakaların temizlenerek 7x7'lik basit bir ızgara düzeninde meydana yerleştirilmesi'dir (<http://archhk/teaching/cases/duisburg> Duisburg'ta) (Şekil 2.22.).

Şekil 2.22. Piazza Metallica Meydanı ve meydana kullanılan de mır plakalar

Parkın planlamasında, alanda kendi fauna ve florasını geliştirmiş nadir yaşam kolonileri olduğu saptanmış ve mevcut koşullara karşı dayanıklılık kazanmış bu ekolojinin sürdürülmesi yönünde çalışmalara gidilmiştir. Parktaki atık materyallerden gübre olarak yararlanılmış, kok kömürü ve maden filizi depolarında çeşitli bitkilerin yetiştirildiği bahçeler tasarlanmıştır (Öke 2000) (Şekil 2.23.). Maden yataklarının iki metre kalınlığındaki duvarları delinmiş ve burada bitkilerin gelişmesine olanak sağlanmıştır (Şekil 2.24.). Bahçelerin her birinde farklı peyzaj tasarımları uygulanmıştır. Bahçelerde kullanılan bitkilerin büyük bir bölümü başta Norveç, Brezilya, Güney Afrika ve Avustralya olmak üzere dış ülkelere getirilmiştir. Parkta, doğal bitkilerle birlikte, çoğu yurt dışından getirilmiş toplam 240 bitki türü kullanılmıştır (Holden, 1996).

Alan içerisinde yer alan eski tren yolu hattı yenilenerek yürüyüş ve tren yoluna dönüştürülmüştür. Yükseltilmiş setler üzerindeki tren yolu, alandaki birçok önemli mekânı birbirine bağlamaktadır. Böylelikle, parkı gezerken çeşitli gösteri bahçelerini, su havzalarını ve maden depolarını seyretnek mümkündür (Holden, 1996).

Şekil 2.23. Kok kömürü deposunda uygulanan peyzaj tasarımı

Şekil 2.24. Maden filizi depolarında çeşitli bitkilerin yetiştirildiği peyzaj tasarımları

Eğiti m ve ğreni m a malı bir çiftlik alan ın n planlanm ası: Parkta bulunan bir yapı, çocuklar için eğiti m ve öğreti m çiftli ğ ne dnştrl mş ve bu alanda çocukların ziraatla ilgili alış nalar yap m asına olanak sağlanm ştır. Ayr ı ca parkta çocuklar için çeşitli oyun alanları tasarlanm ştır (<http://arch.hku.hk/teaching/cases/duisburg/> Duisburg ht m) (şekil 2.25.).

şekil 2.25. Duisburg- Nord Park ı'nda çocuklar için tasarlanm ř oyun alanları ndan görüntüler

Alanı araştırmak ve öğrenmek için bir “endüstriyel tarih yolu” yaratılması: Parkın ana teması, alanın endüstriyel miras olarak korunması ve yeniden kullanılmasıdır. Bu amaçla, alanın endüstriyel tarihinin gezilerek görüleceği bir yol güzergahı tasarlanmıştır. Parka gelen ziyaretçiler bu yolları takip ederek alanın geçmişiyle ilgili bilgi edinmektedir (Şekil 2.26.). Üst gezi yolunun bir bölümü hem yaya hem de tren yolu olarak planlanmıştır.

Şekil 2.26. Parkı üstten izleme ve gezme olanağı sağlayan yaya ve tren yolu

Parkın tasarımı, yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda alanda bulunan her nesnenin değerlendirilmesine önem verilmiş ve bu amaçla, geri-dönüşüme olanak veren üç ekolojik prensip uygulanmıştır (Holten, 1996). Bunlar;

1. Endüstriyel elemanların ve yapıların yeniden kullanılması,
2. Alandaki atık malzemelerin geri dönüşümünün sağlanması ve
3. Alandaki suyun sirkülasyonunun sağlanmasıdır.

Birinci uygulamada alanda bulunan endüstriyel yapıların ve elemanların farklı fonksiyonlar kazandırılarak yeniden değerlendirilmesidir. Bu kapsamda, tren yolu rayları yaya ve bisiklet yolu olarak kullanılmış, gaz tankı temizlenerek dalğış kulübüne dönüştürülmüştür. Soğutma tankları zambak havuzları olarak düzenlenmiş, mucur yığınları üzerinde akasya (Acacia) ve koker ağaçları (Alnus) yetiştirilmiştir (<http://arch.hku.hk/teaching/cases/duisburg/Duisburg.htm>).

Bir diğ er uygulama, alandaki atık malzemele rin geri dönüş ümünün sağ lanmasıdır. Örneğ in, kok kömür ünün üretil diğ i fabrikaların yı kıntı larından elde edilen tuğ la lar öğ ütü lerek döşe nelerde ve yeni inşa edilen duvarlarda kullanılmış tır. Ayrıca, yı kılan böl üml erden elde edilen çeli kle, yeni çelik malzemesi nin karış ımından platform lar, geçiş ve köprü leri inşa edil miştir (Öke m 2000) (Şekil 2.27.). Park ta öne m verilen bir diğ er ekolojik karar da alandaki suyun sirkül asyonunun sağ lanmasıdır.

Şekil 2.27. Geri dönüş üm materyallerinden yararlanılarak inşa edilen tuğ la duvarlar ve çelik strükt ürl er

Bütün bu çalış maların yanı nda, projede il gi çeken bir başka yaklaşı m üç ana rengi n farklı anlatı nları si ngelemesi dir. Buna göre, kı r mızı toprak alanları; gri ve paslı alanlar giril mesi veya tır namlı nası yasak bölgeleri; navi renk ise halka açık ve dokunulabilir alanları sembolize et mektedir. Canlı renkl ere boyanmış geçiş yolları ve merdivenler alana ayrı bir özellik kat maktadır (Holden, 1996).

Alanın gece kullan ımında ise endüstriyel strükt ürl er üzeri ne yansıtılan çeşitli renkler, park ın çekici liğ ini fazlasıyla artır maktadır (<http://arch.hku.hk/teaching/cases/duisburg/> Duisburg htm) (Şekil 2.28.).

Şekil 2.28. Duisburg-Nord Parkı'nın gece ışıklandırması

Duisburg Nord Peyzaj Parkı, ziyaretçilerine, bir parkta olması gerekenden fazlasını, endüstriyel tarihten gelen her elemanı değerlendirerek sunmaktadır. Parkı ziyaret eden herkes, hem endüstriyel geçmişini daha iyi anlamakta hem de onların farklı kullanımlarından yararlanma fırsatı bulmaktadır. Parkın her karesinde insanoğlunun sonsuz hayal gücünü hissetmek mümkündür (Hölten, 1996).

2.2.2.3 Güney Caradon Madeni

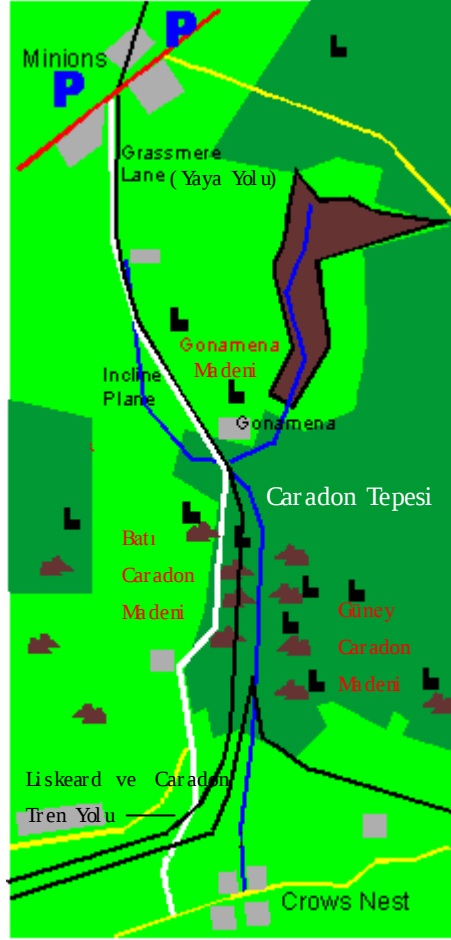
Güney Caradon Bakır Madeni, İngiltere'nin güney-doğusunda, dört yüz bin kişinin yaşadığı Cornwall bölgesinde yer almaktadır. Maden, Viktorya dönemi'nin başladığı 1838 yılında üretime başlamış ve 1890 yılında çalışmalarına son vermek zorunda kalmıştır. Bakırın ekonomik değerinin düşmesi alanın kapatılmasında başlıca neden olmuştur. Bugün bölgenin yeraltı kaynaklarında hala işlenebilir maden yatakları bulunmaktadır.

Cornwall'daki en büyük bakır madeni alanlarından biri olan Güney Caradon, bölgenin sosyal, ekonomik ve ulaşım yönünden gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu açıdan alan, Cornwall bölgesinin dünya mirası kapsamına dahil edilmiştir.

Üretime sona ermiş Güney Caradon Madeni, günümüzde geriye kalan kalıntılarıyla sergilenen endüstriyel peyzaj alanlarına iyi bir örnektir. Bugün, Güney Caradon Madeni'nden bir aile projesi olarak söz edilmektedir. Proje, Cornish bakır madeni'nin tarihine ve işletimine ışık tutması açısından önemlidir. Güney Caradon Maden alanındaki başlıca hedefler;

- Peyzaj alanlarındaki tarihsel gelişimin önemini vurgulamak,
- Endüstriyel peyzaj alanlarına ait örnekler sergilemek,
- Bu önemli alanı korumak ve bu yolla endüstriyel tarih bilinci artırarak ve
- Cornish madenciliklerini ve teknolojilerini sergilemektir.

Projenin uygulamasında, Güney Caradon maden alanındaki endüstriyel kalıntılar olduğu şekliyle korunmuş ve bu kalıntıların sergilenmesi için alanı içinden geçen uzun bir yürüyüş yolu kullanılmıştır. Aşağıdaki şekilde Güney Caradon Bakır Madeni alanının basit bir planı görülmektedir. Planda, alanın önemli mekanları ve bu mekanlardan geçen ana yürüyüş yolu gösterilmektedir (Şekil 2.29.). Alandaki ana yürüyüş yolu Seaton nehrini takip eden tren yolu hattıyla paralel gitmektedir. Liskeard ve Caradon tren yolunu takip eden yaya yolunun doğusunda büyük Caradon tepesi yükselmektedir. Yaya yolu, Minions kasabası'ndan başlayıp Grows Nest kasabasında son bulmaktadır (<http://www.Geocities.com/teammoney/southcaradon/index.htm>).

Şekil 2.29. Güney Caradon Maden alanı ile ilgili mekanları gösteren harita. Beyaz hat yürüyüş yolunu, kırmızı renkte yazılan yerler de yakın maden alanlarını göstermektedir.

Yürüyüş yolunun başladığı Minions Kasabasında, ziyaretçiler için merkez binası ve araba otoparkı yer almaktadır. Ayrıca maden alanını gezmeye gelen ziyaretçiler için yemek servisi yanında, alanla ilgili kitapların ve yerel ressamlar tarafından çizilmiş endüstriyel peyzaj resimlerinin satıldığı bir kafe bulunmaktadır.

Ziyaretçiler, yol boyunca farklı endüstriyel peyzaj manzaralarından geçmektedir. Grişten hemen sonra varılan ve Grassmere Lane olarak adlandırılan tarihi yol dan eski tren hattı kalıntıları ve hat boyunca uzanan granit duvarları görmek mümkündür (Şekil 2.30.).

Yürüyüş yolunu takip eden ziyaretçiler Incline Plane olarak adlandırılan alanın tepesine ulaşmaktadırlar. Tepeden Gonamena ve Batı Caradon madenlerini seyretebilmek mümkündür. Gonamena Madeni'ne ait alanın bir kısmı yapı döküntüleri ve atık materyallerle kirletilmiş olmasına karşın, bu kalıntılar endüstriyel peyzajın bir parçası olarak korunmaktadır (Şekil 2.31.).

Şekil 2.30. Grassmere Lane tali yolu boyunca uzanan granit duvarlar

Şekil 2.31. Gonaçena Madeni alanında bulunan eski ekipman parçaları

Yürüyüş yolunu takip eden ziyaretçiler yeşil peyzaj içinde geçmişe ait birçok endüstriyel kalıntıyı görme şansına sahiptirler. Alanda dikkat çeken kalıntılardan biri de tren yolunun Seaton vadisine doğru hareketinin başlangıç noktasını gösteren duvar kalıntısıdır. Tren yolunun hemen yanında Gonaçena Incline olarak adlandırılan alan yer almaktadır (Şekil 2.32).

Şekil 2.32. Eski tren yolu başlangıç noktası ve Gona mēna Incline alanından bir görünüş

Yol, tepenin alt kısmında, Cornwall bölgesinin en zengin endüstriyel miraslarından biri olan Gona mēna açık saha maden kazı alanından geçmektedir. Gona mēna, bölgenin en eski mineral kazı alanı olarak bilinmektedir (Şekil 2.33.). Bölgede uzun yıllar metal kazı çalışmaları yürütülmüştür. Yapılan kazı çalışmaları Caradon tepelerinin eğimlerinde büyük izler bırakmıştır.

Gona mēna açık saha kazı alanından sonra yürüyüş yolu Batı Caradon Madeni'ne ait alandan geçmektedir. Büyük maden kazı sahalarından biri olan alanda, eski kazı çalışmaları kaynaklanan tepe yığınlarını görmek mümkündür (Şekil 2.34.). Batı Caradon Maden alanının hemen karşı tepelerinde ise dünyanın en büyük bakır madeni kazı alanlarından biri olan Güney Caradon Madeni görülmektedir (Şekil 2.35.).

Şekil 2.33. Gona mına açık saha işletil malanı

Şekil. 2.34. Batı Caradon Maden alanında yapılan kazı çalışmalarıyla oluşan tepe yığılları

Şekil. 2.35. Güney Caradon Maden alanından bir görünüş

Güney Caradon'a ait en güzel peyzaj manzaraları Batı Caradon'dan geçen yol boyunca izlenmektedir. Buradan kullanılan maden alanının kalıntıları kolaylıkla seyretilmektedir. Bakır madeni çalışmalarından kaynaklanan yeryüzü şekilleri ve çeşitli endüstriyel yapılar mevcut haliyle korunmakta ve endüstriyel peyzaja ait örnekler olarak sergilenmektedir (<http://www.geocities.com/teammanley/southcaradon/index.html>) (Şekil 2.36.).

Şekil 2.36. Güney Caradon Madeni alanına ait endüstriyel peyzaj manzaraları

Yürüyüş yolu Grows Nest kasabasında son bulmaktadır. Yürüyüş yolunu tamamlayan ziyaretçiler hem endüstriyel miraslarını daha iyi anlamakta hem de endüstri ile peyzajı bir bütün olarak görme fırsatı yakalamaktadır. Güney Caradon projesi, endüstrinin doğal peyzajı zedelediği ne dair olan yaygın düşüncenin aksine endüstriyel peyzajı görülmeye değer tarihsel manzaralar olarak korumayı ve sergilemeyi tercih etmiştir.

3. LEFKE BÖLGESİ VE CMC BAKIR MADENİ ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

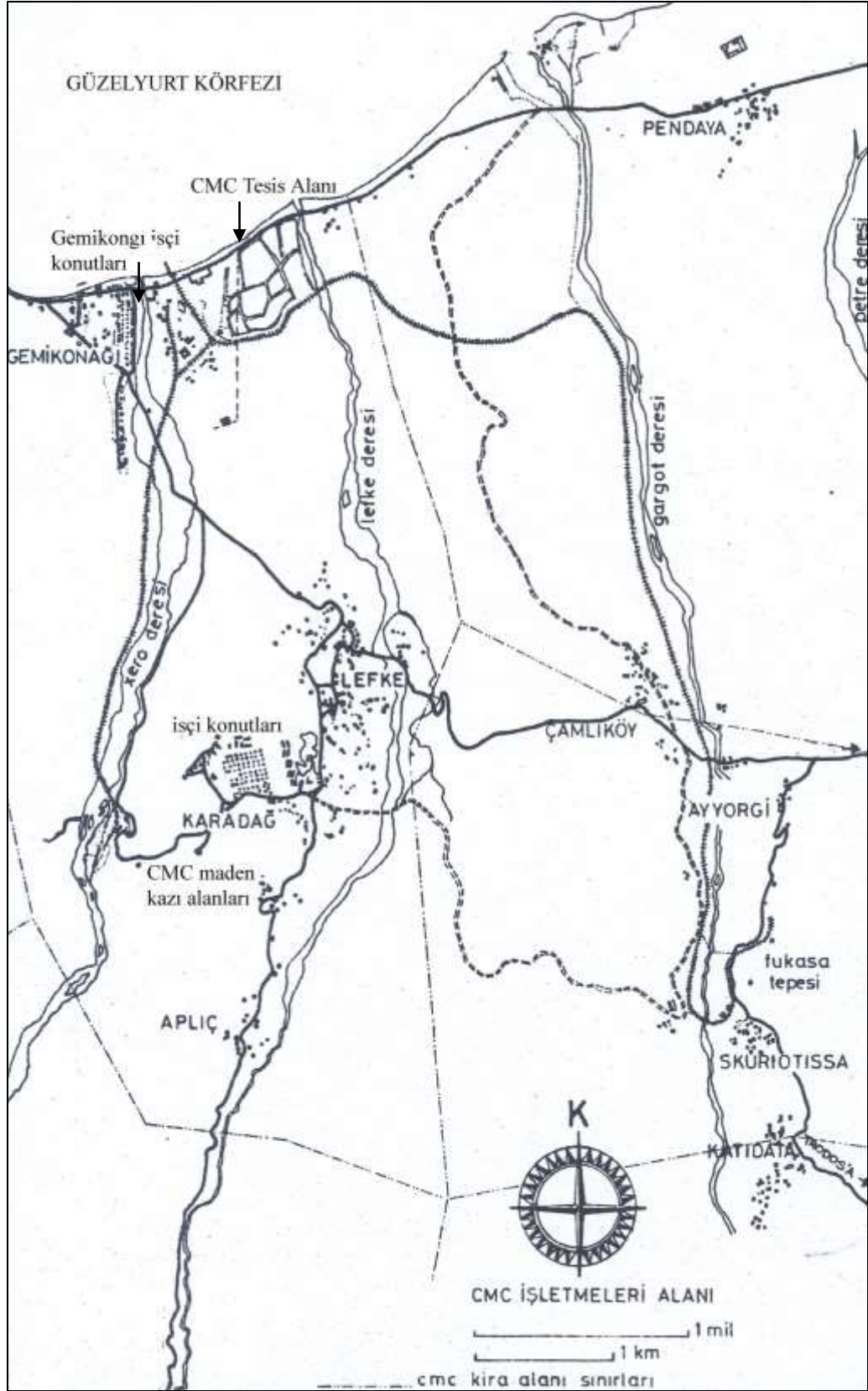
3.1. Bölgenin Coğrafi Konumu

Kıbrıs adası Doğu Akdeniz'in orta-doğu bölgesinde yer almaktadır. Lefke kasabası, adanın kuzey-batı bölgesinde ve başkent Lefkoşa'nın yaklaşık 74 km batısında konumlanmıştır. Bölge, denizden 9 km içeride, Trodos dağlarının eteklerinde kurulmuştur (Şekil 3.1.).

Şekil 3.1. Kıbrıs adası üzerinde Lefke'nin konumunu gösteren harita

Lefke bölgesinin çevresinde birçok küçük yerleşim bulunmaktadır. Bunların en önemlileri Bağlıköy, Karadağ Çamıköy, Doğancı, Taşpınar, Pendaya ve Gemikonağı'dır (Feri dun, 1976). Eski Kıbrıs Maden Şirketi'ne (Cyprus Mining Corporation) ait maden işleme tesis alanı, Lefke kasabasına bağlı Gemikonağı bölgesinde yer almaktadır. CMC'ye ait maden kazı alanları ve işçi konutları ise Gemikonağı ve Karadağ bölgelerinde konumlanmıştır (Şekil 3.2.).

Şekil 3.2 Lefke kasabasının, çevre bölgeleri ve CMC 'ye ait alanları gösteren harita

3.2 Bölgenin Özellikleri

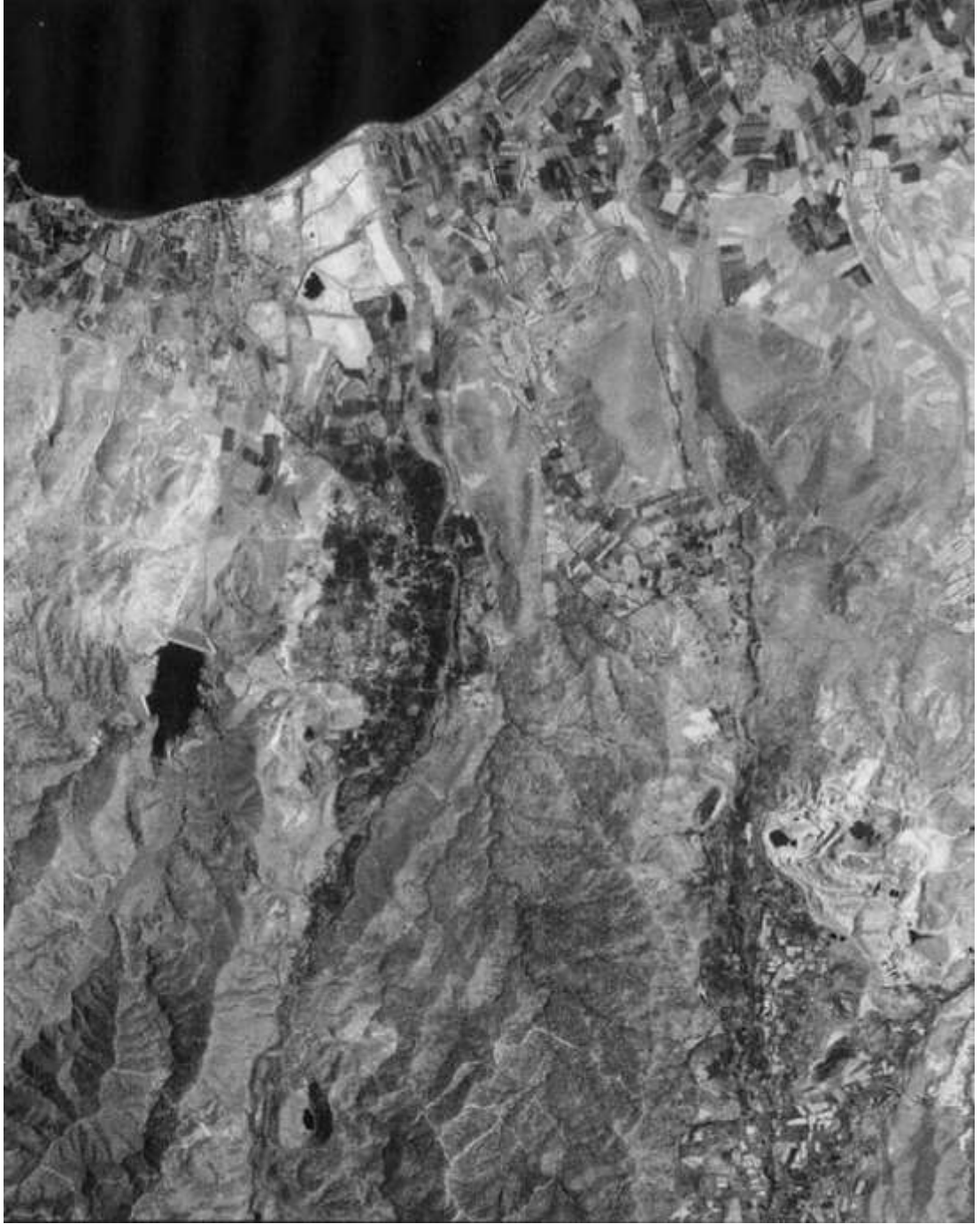
3.2.1. Yeryüzü Şekilleri

Lefke kasabası dağ ya maçlarında yer aldığından çevresi oldukça tepeliktir. Kuzey-batısında İrya tepesi, doğusunda Topel tepesi, batısında Alçı dağı, Karadağ ve güney bölgesinde ise Trodos dağlarının ya maçları bulunmaktadır. Bu tepelerin arasından Lefke deresi ve Gemikonağı (Xeros) deresi akıp denize ulaşmaktadır (bkz. Şekil 3.2). Dereler yaz mevsimi boyunca kurumakta, kışın ise yağış oranına bağlı olarak akmaktadır. Lefke kasabası söz konusu iki dere arasında yer almaktadır. Kasaba, Trodos dağlarının hafif eğimli ya maçlarının Lefke deresi tarafından açılmış düzlüğünde konumlanmıştır (Ferdun, 1976) (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Lefke bölgesinin yeryüzü şekillerini gösteren genel fotoğraflar

Lefke kasabasının, çevre bölgelerin ve CMC'ye ait alanların yeryüzü şekillerini gösteren hava fotoğrafı aşağıdaki şekilde görülmektedir (Şekil. 3.4.). Hava fotoğrafı üzerindeki alanların konumu sayfa 39'da yer alan haritada gösterilmektedir.

Şekil. 3.4 Lefke bölgesinin yeryüzü şekillerini gösteren hava fotoğrafı (Cohen, 2002)

3.2.2 İklim

Lefke bölgesi, yazları sıcak ve kurak, kışları ise yağışlı ve ılık olmak üzere tipik bir Akdeniz iklimine sahiptir. En soğuk ay olan Ocak'ta en düşük ve en yüksek hava sıcaklıkları ortalama 6°C ve 16°C dir. En sıcak ay olan Ağustos'ta ise en düşük ve en yüksek hava sıcaklıkları ortalama 21°C ve 35°C dolaylarında olmaktadır.

Yağışların büyük bölümü Kasım Mart döneminde düşmektedir. 1975 yılından 2000 yılına kadar Lefke bölgesine düşen ortalama yağış miktarı 278 mm, Gemikonağı'na ise 295 mm olarak kaydedilmiştir (Cohen, 2002). Kışın kar, Trodos dağlarının eteklerine kadar yağmasına karşın denizin etkisi ile Lefke kasabasında pek görülmez.

Lefke kasabasından yaklaşık 15 km kuzey-doğuda yer alan Güzel yurt bölgesine yerleştirilen rüzgar ölçme istasyonu, mevsimsel rüzgar yönünü kaydetmektedir. Buna göre rüzgar, Ocak ayından Mart ayına kadar doğudan, Nisan ayından Eylül ayına kadar ise kuzey ve kuzey-batıdan esmektedir (Cohen, 2002).

3.2.3. Bitki Örtüsü

Lefke, Kıbrıs adasının en zengin bitki örtüsüne sahip bölgelerinden biridir (Şekil 3.5). Lefke, özellikle portakal, mandalin ve limon gibi narenciye ürünlerinin bol yetiştiği bir kasabadır (Feridun, 1976). Bölgede hurma ve okaliptüs gibi sıkça görülen bitkiler yanında başka birçok bitki türüne rastlamak mümkündür. Aşağıdaki tabloda Kıbrıs adasında ve özellikle Lefke bölgesinde yetişebilen bitkilerin bir bölümünün listesi görülmektedir (Geceyatmaz, 1998) (Tablo 3.1).

Şekil 3.5. Lefke kasabasının zengin bitki örtüsü

Tablo 3.1. Lefke bölgesinde yetişen bitki türlerinin listesi

Bitkilerin Türkçe ismi	Bitkilerin Latince ismi
Dışbudak	Fraxinus sp.
Böğürtlən	Rubus sanctus
Yalancı akasya	Robinia pseudoacacia
Kelbek çalısı	Buddleia davidii
Kurtbağı	Ligustrum vulgare
Alıç	Crataegus sp.
Cennet ağacı	Ailanthus altissima
Kıbrıs akasyası	Acacia cyanophylla
Çit	Dodonea viscosa
Okaliptüs	Eucalyptus camaldulensis
Tespîh ağacı	Melia azadirach
Kaz ayağı	Carboprotus edulis
Zakkum	Nerium oleander
Akdeniz servisi	Cupressus sempervirens L.

3.2.4 Nüfus ve Alan Kullanımı

Kuzey ve Güney Kıbrıs olmak üzere iki ayrı bölgeden oluşan Kıbrıs adası toplam 793.100 kişilik nüfusa sahiptir. Nüfusun 200,587'si Kuzey Kıbrıs'ta ikamet etmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın başlıca şehirlerinden başkent Lefkoşa 89.818, Girne 18.000, Güzel yurt 12.865 ve Lefke 6.490 kişilik nüfusa sahiptir (Genel Nüfus Sayımı, 1996). Lefke bölgesinde ikamet eden yerel halkın yaş ortalaması Kuzey Kıbrıs'ın diğer şehirlerine oranla yüksektir.

1913-1974 yıllarını kapsayan dönem boyunca Lefke kasabasının ekonomisi ve nüfusu bakır madeni çalışmalarına bağlı olarak güçlenmiştir. Ancak 1974 yılında faaliyetlerine son veren Kıbrıs Maden Şirketi (CMC) Lefke bölgesinin sosyal, ekonomik ve demografik yapısını düzensiz yönde etkilemiştir (Ferdun, 1976).

Bugün, bölgenin ekonomisi 1990 yılında kurulan Lefke- Avrupa Üniversitesi'ne ve az da olsa turizme dayalıdır. Lefke kasabası ve Gemikonağı maden alanı dışında kalan bölgelerde alan kullanımı büyük ölçüde tarım ağırlıklıdır. Bu bölgelerde, portakal ve limon başta olmak üzere çeşitli meyve ve sebzeler yetiştirilmektedir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6 Lefke kasabasının portakal bahçelerinden bir görünüş

3.3 Lefke Kasabasının ve Kıbrıs Maden Şirketi'nin (CMC) Tarihsel Gelişimi

Kıbrıs'ta madencilik "Bakır Çağı"nda (MÖ 3000) başlamıştır. Kıbrıs (Cyprus) isminin bakırın İngilizce anlam olan 'copper'dan geldiği sanılmaktadır. Bugün Kıbrıs adası, bakır madeninin keşfedildiği ana yer olarak bilinmesine de, Antik Çağ boyunca Doğu Akdeniz'in en önemli bakır madeni kaynağını içerdiği kabul edilmektedir (Constantinou, 1992).

Lefke, tarih boyunca, maden çalışması yapan bölgeler arasında en önemli yere sahip yerleşim birimlerinden biri olmuştur. Verimli topraklara ve zengin bakır madeni yataklarına sahip olan Lefke bölgesinin, Romalılar, Bizanslılar, Venedikliler ve Lüziyan Hanedanı devrinde bir yerleşim birimi olduğunu kanıtlayan göstergeler mevcuttur (Feridun, 1976).

Lefke kasabesindeki gelişim adadaki diğer yerleşim birimleri gibi önceleri vadi arasında olmuş ve denizden görülemeyecek bir şekilde günün koşullarına göre düzenlenmiştir. Bölge, ilerleyen yıllarda bakır madenciliği çalışmalarıyla paralel biçimde gelişmiştir (Feridun, 1976).

1913 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden Charles Godfrey Gunt her isminde bir maden mühendisinin yapmış olduğu araştırma sonucunda, Lefke bölgesindeki Foucassa tepesinde bol miktarda bakır ve kükürt madeni olduğu saptanmıştır. Aynı yıl bakır madeni çalışmalarına başlanmış ve 1916 yılında Kıbrıs Maden Şirketi Lefke'nin Gemikonağı bölgesinde resmen kurulmuştur. Kıbrıs Maden Şirketi, New

York eyaleti yasalarına uygun olarak ilk kez 350 işçi yi maden ocaklarında çalıştırma ya başla mıştır (Lavender, 1962).

1913-1916 yılların kapsayan dönem zarfında, maden tünelleri ta ma nlan mış ve bakırın Foucassa tepesinden Ge mikonağ'na ihraç edil mesi ni kolaylaştıracak demiryolu şebekesinin yapı mna başlan mıştır. Foucassa tepesinden çıkartılan bakır madeni Pendaya köyü yakı nlarında depolanma ya başlan mıştır (Lavender, 1962).

1922 yılında Kı brıs Maden Şirketi işçiler için küçük loj man lar inş a et meye başla mış ve buna bağlı olarak böl ge za man la geliş miştir. 1924 yılında şirket, maden ihracatı nı kolaylaştırmak için Ge mikonağ böl gesine bir liman inş a et miştir. Bunu tak ip eden yıllarda, CMC Lefke kasabasına yakı n Karadağ böl gesinde de maden arama çalış malarını yoğunlaştırmıştır. Böylece kasabada çalışan işçi sayısı za man la art ma ya başla mıştır. 1926 yılında inş a edilen lina nın yan ına maden niş letil mesi ni sağı layacak bir fabrika kurul muştur (Şekil 3. 7.). Fabrikan ın yan ına Xeros di ye adlandırılan yeni işçi konutları yapı l mış ve bunu 1928 yılında Karadağ böl gesinde ta ma nlanan i ki nci bir işçi köyü tak ip et miştir (bkz. Şekil 3. 2) (Lavender, 1962).

1930 yılında Ge mikonağ yakı nlarında kurulan fabrika genişletil miş ve bununla beraber maden şirketinde çalışan 2595 işçi sayısı 1937 yılında 5720' ye yüksel miştir. Bu dönemde Lefke kasabasının ekono mik kazancı en yüksek sevi yelerine çı kmış ve böl ge Kı brıs adasının çeşitli böl gelerinden nüfus çek meye başla mıştır. Ekono mik ve sosyal yönden geliş en kasaba adanın kuzey-batısında öne mli bir merkez konumuna gel miştir (Lavender, 1962).

Lefke kasabasında, artan nüfusla birlikte şirket çalışanlarını çeşitli ihtiyaç lar ına cevap verecek kur um lar inş a edil meye başlan mıştır. Çalışanların sağı k sorun lar ını gider meye yönelik hastane ve çeşitli klini kler yapı l mış, eğiti me kat k ıda bul unacak 7 adet ilkokul ve anaokul inş a edil miştir (Ferdun, 1976).

1939-1945 yılları arasında meydana gelen II. Dünya Savaşı, Kı brıs Maden Şirketi'nin faaliyetlerini k ı s men iptal edil mesi ne neden ol muş ve bu dönemde CMC birçok çalışanı nı işten çıkar ma yol una git miştir. 1945 yılında savaşın sona er mesi yle beraber, Karadağ böl gesindeki maden alan ı tekrar çalıştırıl ma ya başlan mış ve böl ge yeniden kalk ın ma ya başla mıştır. Hükümet binaları, beledi ye sarayı, eğiti m kuruluş lar ının yeni binaları, su-elektrik şebekelerinin kurul ması ve kasabanın yollar ının düzeltil mesi 1950'lerde ol muştur. Bunların yan ında, 1953 yılında Pendaya

hastanesinin genişletilmesi ve birçok spor kulübüne yapılan yardımlar bu kalkınmanın bir göstergesidir. Bununla birlikte, CMC 1957 yılında Lefke kasabasına inşa edilen ve bölgenin en modern yapısı olan Lefke Sanat Okulu'nun inşasına büyük katkıda bulunmuştur. Nüfus artışı ve genişlemenin kaçınılmaz bir gereksinimi olan bütün bu hizmetler ve binalar, Lefke bölgesine bir kasaba görünümünü kazandırmıştır (Ferdun, 1976).

Şekil 3.7. Gemi konağı'nda (Xeros) kurulan CMC fabrikasına ait eski fotoğraflar

1955-1958 yılları arasında başlayan Rumlar ve Türkler arasındaki huzursuzluklar, CMC'nin işçi çalıştırma politikasını değiştirmesine ve her iki toplumun işçilerini farklı bölgelerde çalıştırmasına neden olmuştur. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Türk ve Rum işçilerin ayrı bölgelerde çalışmasına bir çözüm getirememiştir. 1963 yılında Türk ve Rum toplunları arasında başlayan çatışmalar ile Türk-Rum kutuplaşması daha da artmış ve 1974 yılında gerçekleşen Barış Harekatı ile CMC tüm faaliyetlerini durdurma kararı almıştır (Feridun, 1976).

1974 Barış Harekatı sonunda ada iki bölgeye ayrılmıştır. Bunun sonucunda Kıbrıs Türk Federe Devleti yönetimi altındaki bölgede Karadağ maden ocakları, Gemikonağı'ndaki fabrika tesisleri ve liman alanı kalmıştır. Fakat, son zamanlarda tam kapasite ile çalıştırılan Foucassa tepesindeki maden ocakları Rum yönetimiindeki bölgede kalmıştır. Büyük bir ikilem arasında kalan CMC'nin çalışmalarını durdurmasıyla, Lefke kasabasının en önemli gelir kaynağı olan maden ocakları kapatılmış ve bunun sonucunda bölgede büyük bir işsizlik ve göç başlamıştır (Feridun, 1976).

1974 yılında çalışmalarına son veren Kıbrıs Maden Şirketi'ne ait alandaki son çalışma 1983-1985 yılları arasında olmuştur. 1981 yılında ekonomik değere sahip olan CMC'ye ait atık havuzlarını işletilmesi KOMOTEX isimli bir İtalyan firmasına verilmiş ve 1983 yılı sonunda üretime başlanmıştır. Ancak, 1985 yılında Gemikonağı yüklem tesislerinin bir kaza sonucu yıkılması, üretilen durdurulmasına neden olmuştur (Kırusakız ve Uğur, 1999).

3.4 Lefke- CMC Bakır Madeni ne Ait Alanların Bugünkü Durumu

Bugün, Gemikonağı bölgesinde yer alan Kıbrıs Maden Şirketi'nin maden işleme tesislerine ait birçok yapı yıkılmış ya da kısmen tahrip olmuştur. 1974 yılında faaliyetlerine son vermek zorunda kalan CMC, geride çalışmaya hazır durumda bir tesis bırakmıştır. Fakat, ilerleyen yıllarda alanın yeniden işletilmesine ya da olduğu şekliyle korunmasına dair doğru politikalar geliştirilememiştir. 1994 yılından başlayarak alanda bulunan birçok çelik yapı yıkılmış ve elde edilen parçalar hurdacılara satılmıştır (Cohen, 2002). Günümüzde, alandaki yağmalama ve yıkım faaliyetleri hala devam etmektedir.

CMC maden işleme tesislerinde bölgedeki tüm tahriplere rağmen geçmişe ait endüstriyel kalıntılara rastlamak mümkündür. Bu kalıntılar sadece CMC'nin maden işleme tesisleriyle sınırlı kalmamaktadır. Lefke kasabası geneline yayılan ve CMC zamanında inşa edilen birçok yapı da ayaktaadır. Ancak çoğu yapı eski kimliğini büyük ölçüde kaybetmiş durumdadır. Bu yapılar arasında en çok dikkat çekenleri, günümüzde sivil halkın ikamet ettiği CMC'ye ait işçi konutlarıdır.

Yapıların yanı sıra, Karadağ bölgesinde yer alan yer altı maden ocakları ve Lefke kasabası yanında yer alan açık hava maden ocağı da dikkat çeken endüstriyel atık alanlarıdır. Bugün, Karadağ'da bulunan yer altı maden ocağı alanına ait tüneller Gemikonağı Gölü'nün altında kalmıştır. Gemikonağı Gölü'nün inşaatına 1989 yılında başlanmış ve gölet, 1994 yılında tamamlanmıştır. Göl et rezervuarı tarımsal sulama amacıyla inşa edilmiştir. Göl et çevreleyen yamaçlarda hala maden atıkları bulunmaktadır (Kurusakız ve Uğur, 1999). CMC'ye ait açık hava maden ocağı ise Lefke kasabasının çöplerini boşalttığı sağlıklı bir yer durumundadır.

Daha önceki bölümlerde de üzerinde durulduğu gibi, günümüzde birçok gelişmiş ülke, geriye kalan endüstriyel kalıntıların en iyi şekilde korunması ve yeniden kullanılmasını sağlamak için çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu açıdan, Lefke kasabasına kimliğini veren bu endüstriyel kalıntıların daha fazla zarar görmekten korunmasında fayda vardır. CMC'ye ait endüstriyel kalıntılar bir sonraki bölümde daha ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

3.5 Lefke- CMC Bakır Madeni Alan ile İlgili Yapılmış Olan Çalışmalar

Kıbrıs Maden Şirketi'nin yapmış olduğu endüstriyel çalışmalar bölgede çevresel kirliliğe neden olmuştur (Şekil 3.8). Bölgede yaşanan kirliliğin giderilmesi için birçok araştırma ve çalışma yapılmıştır ve halen yapılmaktadır. Başta Lefke Çevre ve Tanıtma Derneği olmak üzere, birçok ilgili kurum bölgenin rehabilitasyonuna yönelik projeler hazırlamaktadır. Ancak, yapılan araştırmalarda ve projelerde ele alınan konular büyük ölçüde çevrenin zararlı maddelerden arındırılmasıyla sınırlı kalmaktadır.

Kıbrıs Maden Şirketi ile ilgili yapılmış olan son çalışmalardan biri 15-16 Şubat 2001 tarihinde sunulan "Avrupa Birliği Çevre Politikaları ve Kıbrıs'ta Madencilik" konulu konferans olmuştur. Lefke Avrupa Üniversitesi'nde gerçekleşen konferansta 18

bildirisi sunulmuş ve konular, Çevre Politikaları, Çevre Bilişimi ve Mühendisliği, Çevre Planlaması ve Çevre Sosyolojisi kapsamında ele alınmıştır. Bu konferans, 1995 tarihinde Yakın Doğu Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Hüseyin Gökçekuş'un konu hakkındaki saptamaları ve 1996 yılı itibarı ile Ege Üniversitesi Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yürüttüğü çalışmalarla başlamıştır. Araştırmaların sonucunda ortaya konulan rapor, değişik üniversitelerin çalışmaları ve katkıları ile Lefke Çevre ve Tanıtma Derneği'nin yoğun ve kapsamlı uğraşları çerçevesinde hazırlanmıştır (Gökçekuş, 2001). Konferansta sunulan bildiriler ve bildirilerin sonucunda varılan görüşler 2001 yılında bir kitap halinde yayınlanmıştır. Bildirilerde üzerinde durulan başlıca konular, bölgenin çevresel sorunlarının değerlendirilmesi ve yönelik proje önerileridir.

Şekil 3.8 CMC maden çalışmalarından kaynaklanan çevre sorunları

CMC için yapılan bir diğer kapsamlı çalışma 2001 yılında Birleşmiş Milletler Proje Servisi'nden (UNOPS) Dr. Harvey A. Cohen tarafından yapılmıştır. Çevre uzmanı ve Jeolog Dr. Harvey A. Cohen, "Kuzey Kıbrıs'ın Lefke-Gemikonağı bölgesindeki çevre sorunlarının değerlendirilmesi" başlıklı 300 sayfalık detaylı bir rapor

hazırlamıştır. Rapor, CMC maden ocağının ve Lefke-Ge mi konağı alanındaki aktivitelerin çevresel ve fiziksel düzeni hakkında bilgiler içermektedir. Ayrıca raporda, çevresel kirliliğin yayılmasını engellemek üzere alınması gereken kısa, orta ve uzun vadeli çözümler için öneriler sunulmaktadır (Çansu, 2002).

Ge mi konağı bölgesinde yer alan CMC tesisleri için yapılan çalışmaların arasında en çok dikkat çeken, söz konusu bölgenin serbest ticaret ve liman alanına dönüştürülmesi projesidir. Böylelikle bölgenin hem ülke ekonomisine katkı sağlaması hem de istihdam olanağı sağlayacak yatırımlara ev sahipliği yapması düşünülmektedir. CMC bölgesine ilk beş yıl içinde yaklaşık 50 milyon dolar yatırım yapılmasını öngören proje DOBA Trading Ltd tarafından hazırlanmıştır. Projenin tamamının dış finansman ile gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir (Aşık, 2002). Ancak bugün hala projenin bölge için uygun olup olmadığı tartışma konusudur. Böyle bir projenin uygulanması Lefke kasabasının eski dokusuna ve endüstriyel kimliğine zarar verebilecek niteliktedir.

Bugün Lefke kasabası, endüstrileşmiş bir yerleşim bölgesinin izlerini taşımaktadır. CMC'ye ait maden işleme tesisleri, demir yolu kalıntıları, eski işçi evleri, okullar ve sağlık kuruluşları gibi birçok yapı ve alan, Lefke bölgesinin endüstriyel tarihini gözler önüne sermektedir. Bir zamanlar Kıbrıs adasının önemli bir merkezi olan Lefke kasabası, bugün en çok göç veren bölgelerden biridir. Lefke kasabasında kurulmuş olan üniversite, bölgenin sosyal ve ekonomik yönden kalkınmasına az da olsa yardımcı olmuş, ancak çok yeterli olmamıştır. Bölgenin sosyal ve ekonomik yönden yeniden canlandırılması için Lefke kasabasının dokusuna zarar vermeyecek ve endüstriyel tarihini koruyacak daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

4 LEFKE-CMC BAKIR MADENİ ALANININ ENDÜSTRİYEL MİRAS KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

Bu bölümde amaçlanan, Lefke-CMC bakır madeni ne ait alanların endüstriyel kimliğinin vurgulanarak yeniden kullanıma kazandırılmasına ilişkin öneriler sunmaktır. Öneriler, CMC bakır madeni ne ait alanların, Lefke kasabasının ve Kıbrıs halkının sosyal, kültürel, dinlence ve spor ihtiyaçlarına cevap verecek bir “endüstriyel dönemsonrası parkı”na dönüştürülmesine dayanmaktadır.

Bugüne dek CMC bakır madeni alanı için yapılan araştırmaların, çalışmaların ve projelerin büyük bölümü, endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan çevresel kirliliğin rehabilitasyonuna yönelik olmuştur. Bölgenin yeniden kullanıma kazandırılması için öncelikli olan çevrenin mümkün olduğunca iyileştirilmesidir. Ancak, bu bölümde CMC alanı için getirilecek olan öneriler, çoğunlukla, endüstriyel elemanların yeniden kullanıma ve bu doğrultuda uygulanması hedeflenen peyzaj tasarımına katkı sağlayacak şekilde ele alınacaktır.

Lefke bölgesinde yer alan Kıbrıs Maden Şirketi’ne ait alanların yeniden kullanıma kazandırılmasındaki başlıca hedefler;

- Lefke kasabasının endüstriyel mirasını korumak ve halkta endüstriyel tarih bilinci ni artırmak,
- Lefke kasabasının, sosyal, ekonomik ve çevresel yönden yeniden canlandırarak ve
- Lefke bölgesinin Kıbrıs adası için önemli bir turist çekim alanı olmasını sağlamak olarak sıralanabilir.

CMC bakır madeni alanı için getirilecek olan öneriler aşağıda sözü geçen ilgili alanları kapsamaktadır:

1. Gemikonağı’nda yer alan CMC maden işleme tesis alanı;
2. CMC’ye ait maden kazı alanları ve
3. CMC’ye bağlı yerleşim birimleri.

Esas olarak park alanına dönüştürülmesi düşünülen bölge Gemikonağı'nda yer alan CMC'nin maden işleme tesislerine ait alanlardır. Ancak, CMC'ye ait diğer bölgeler içinde park alanıyla bağlantılı olacak şekilde yeni kullanımlar getirilecektir. Öneri getirilecek olan CMC bakır madenine ait alanlar için öncelikle mevcut endüstriyel kalıntıların belirlenmesinde yarar vardır.

4.1. Lefke- CMC Bakır Madeni ne Ait Kalıntıların Belirlenmesi

CMC'ye ait kalıntılar başta CMC maden işleme tesisleri olmak üzere Lefke'nin çeşitli bölgelerine dağılmış durumdadır. CMC ile ilgili kalıntıların bulunduğu alanları genel olarak üç bölüm halinde incelemek mümkündür. Bunlar;

1. CMC maden işleme tesis alanı,
2. CMC'ye ait maden kazı alanları ve
3. CMC'ye ait yerleşim alanlarıdır (Şekil 4.1.).

CMC'ye ait endüstriyel kalıntılar bu üç bölüm altında incelenmiştir.

1. CMC maden işleme tesis alanı içinde yer alan kalıntılar (Şekil 4.2);

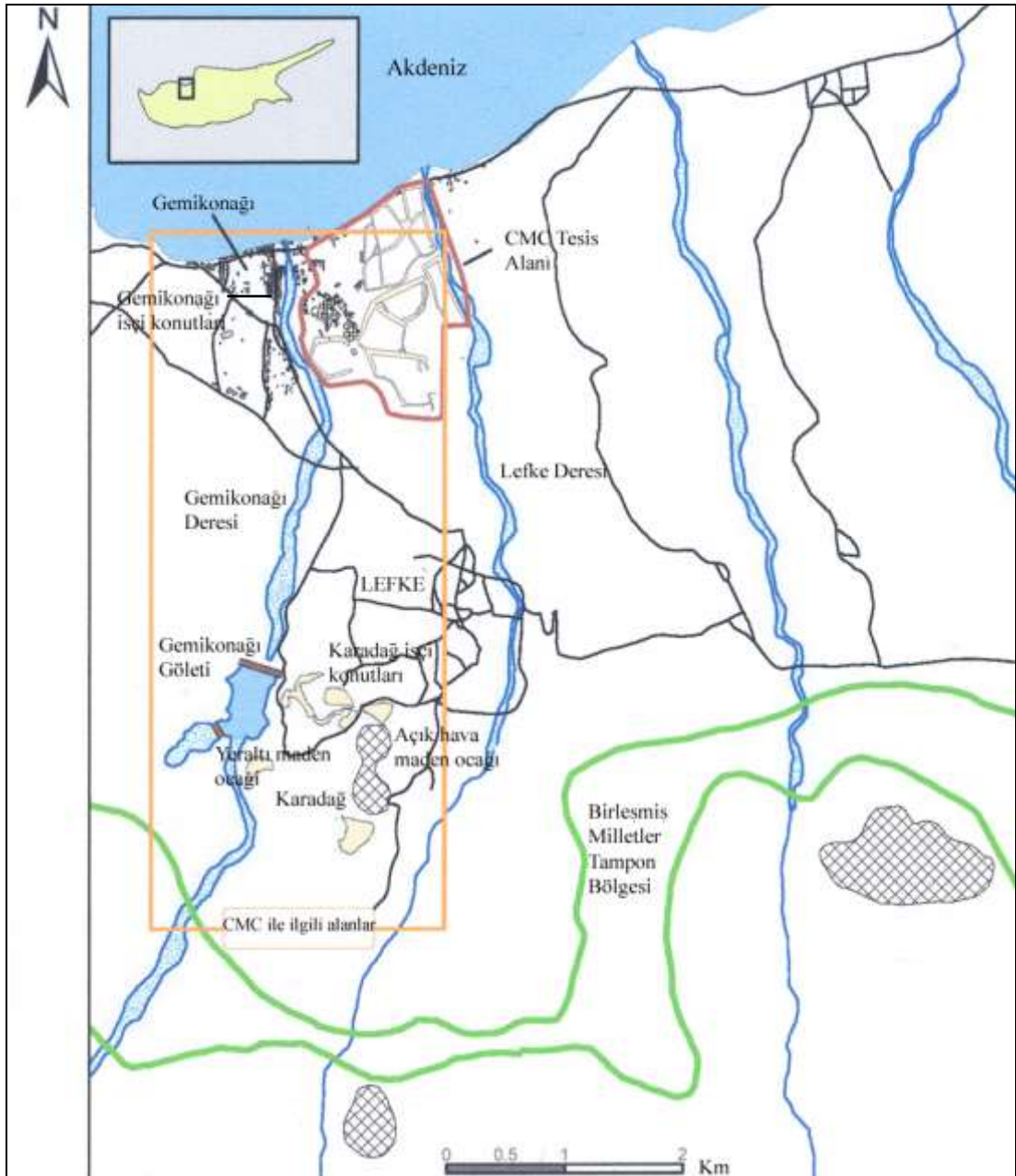
- Laboratuvar Binası
- Depolama Binası
- Arşiv Binası
- Li man Kontrol Binası
- Li man İskelesi
- Maden Taşıma ve Kırma Ünitesi
- Bakır İşleme Ünitesi
- Basınç Damıtma Tesisi
- Asit Damıtma ve Sınıflandırma Ünitesi
- Filtrasyon Ünitesi
- Tren Yolu Hattı ve Tren Vagonları
- Bakır Havuzları (Havuzlar 10, 11A, 11B, 11C, 16, 17, 19, & 21) ve Pirit Havuzları (Havuzlar 12-15)

2. CMC maden kazı alanlarına ait kısıtlılar (Şekil 4.1.);

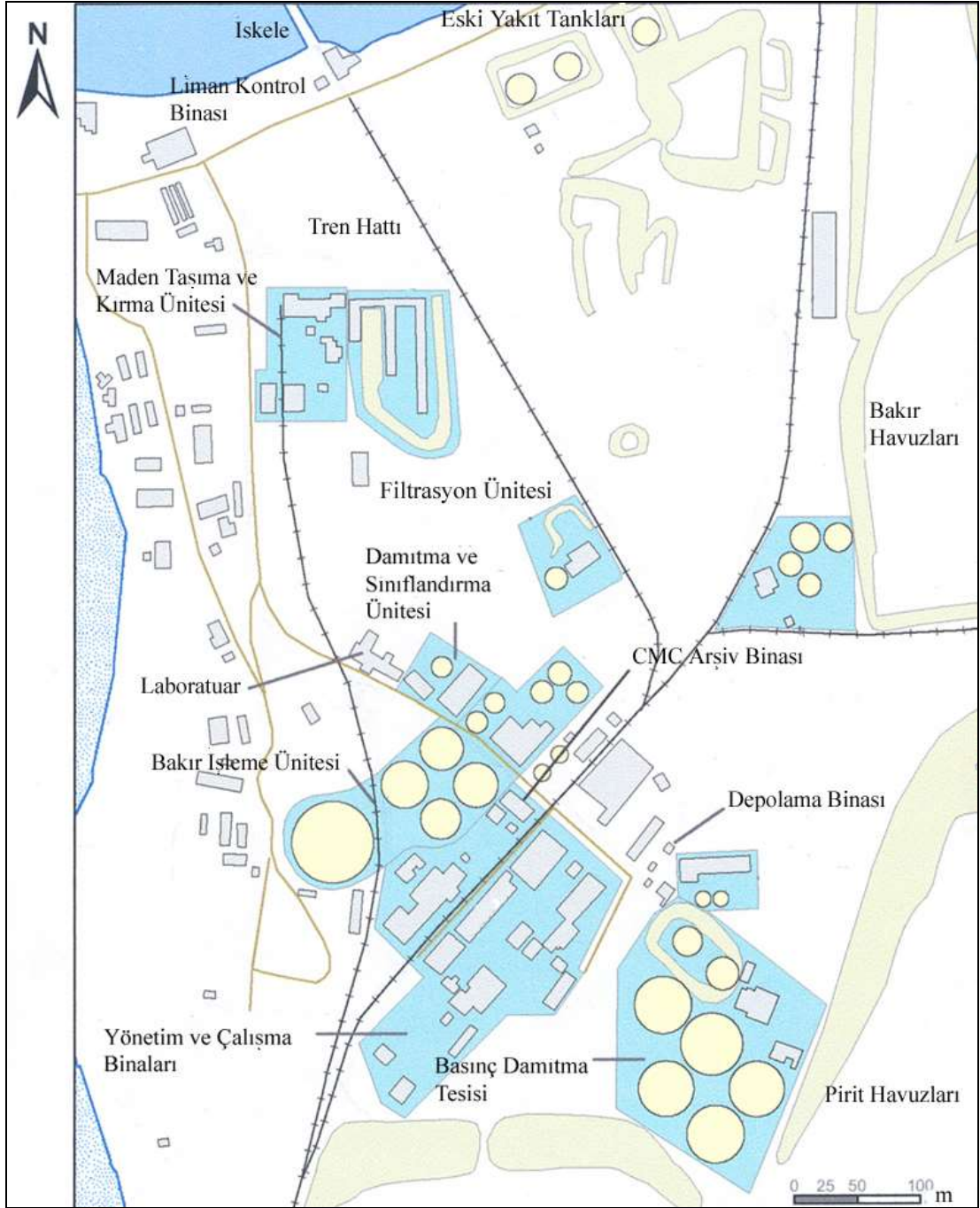
- Karadağ Yeraltı Maden Ocağı Alanı ve Gemikonağı Gölü
- Lefke Açık Hava Maden Ocağı Alanı

3. CMC'ye ait yerleşim birimleri (Şekil 4.1.);

- Gemikonağı (Xeros) İşçi Konutları
- Karadağ İşçi Konutları

Şekil 4.1. CMC ile ilgili K K T C sınırları içinde kalan alanları gösteren harita (Cohen, 2002)

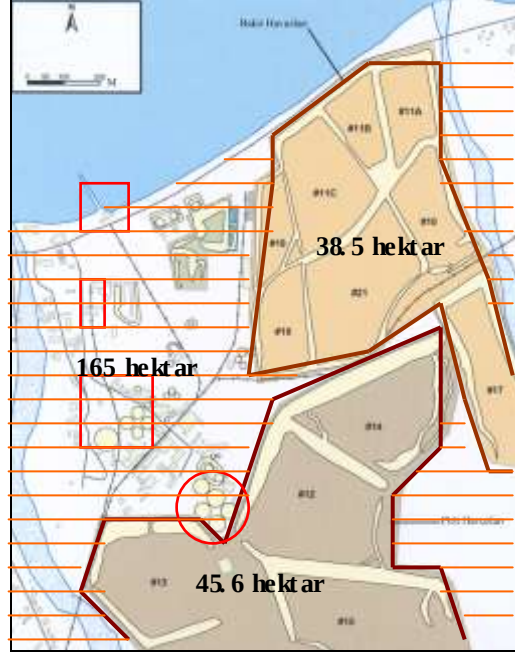

Şekil 4.2 CMC tesis alanı içinde kalan ve ileride değerlendirilmesi düşünülen kalıntılar

4.2 CMC Maden İşleme Tesis Alanı ile İlgili Öneriler

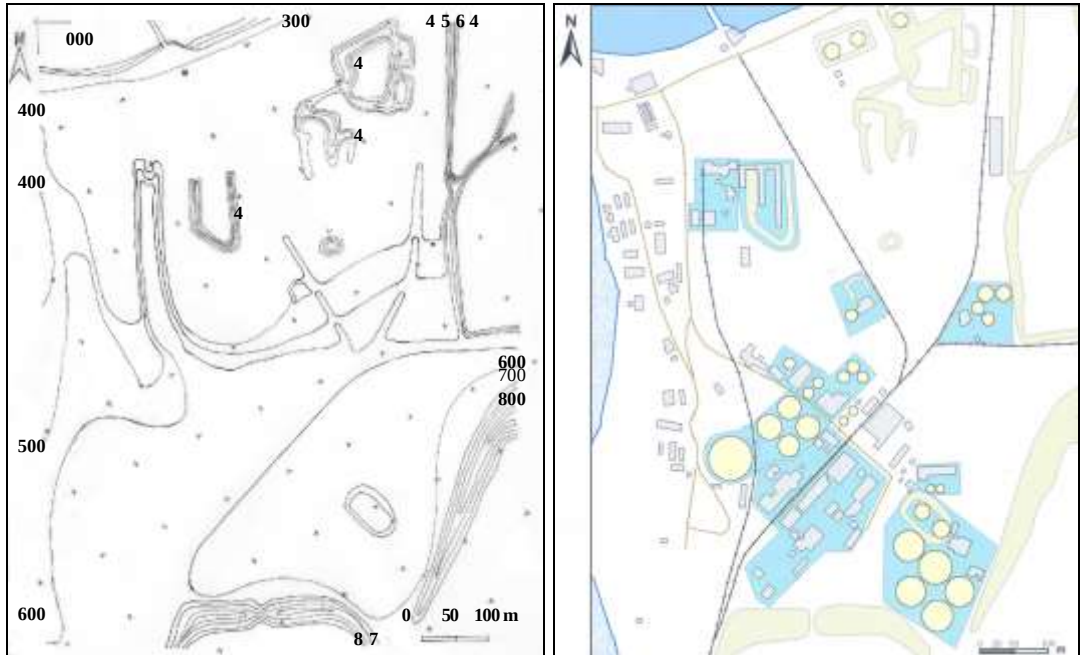
CMC maden işleme tesis alanı, daha önceki bölümde de belirtilmiş gibi Çeşme konağı bölgesinde yer almaktadır ve 250 hektar alana sahiptir (Kurusakız ve Uğur, 1999). 250 hektarlık alanın % 34'ünü bakır ve pirit madeni havuzları oluşturmaktadır. Maden havuzlarının dışında kalan 165 hektar alanın % 6'sını yapılaşmış alanlar

kaplanmaktadır. Yapıların kapladığı alan dışında kalan bölgeler büyük ölçüde üzerinde çok fazla bitki bulunmayan toprak alanlardan oluşmaktadır (Şekil 4.3.).

Şekil 4.3. CMC bölgesindeki alan değerleri

CMC tesis alanı genel olarak az eğimli bir topoğrafyaya sahiptir. Alan içinde en çok dikkat çeken yükseltiler maden havuzlarını çevreleyen şevlerde görülmektedir. Ayrıca alanda bulunan tepe yığınları ve maden taşıma ve kırma ünitesi yanında yükselen şevler de göze çarpan topoğrafik özelliklerdir (Şekil 4.4.).

Şekil 4.4. CMC tesis alanının topoğrafyasını gösteren harita

Dağ eteklerinden denize akan Genikonağı ve Lefke dereleri arasında konumlanan CMC maden işleme tesis alanı, Lefke kasabasına gidiş yolu üzerinde ilk karşılaşılan alan olma özelliğine sahiptir. CMC tesis alanının bir diğer özelliği ise eşsiz bir deniz manzarasına sahip olmasıdır. Her iki özelliği de göz önünde tutacak olursak, bu alan Lefke kasabası için ideal bir konumdur (Şekil 4.5.).

CMC tesis alanı içinde bulunan çeşitli endüstriyel kalıntılar ise Lefke kasabasının endüstriyel tarihini vurgulayan manzaralar ortaya koymaktadır. İşlevini yitirmiş ve atık durumda bekleyen bu kalıntılar, Lefke peyzajına ait önemli elemanlar olarak göze çarpmaktadır. Bugün yağmalanmakta olan bu endüstriyel kalıntıların Lefke kasabasının tarihsel gelişimindeki önemi göz önünde tutulduğunda neden yeniden değerlendirilmeleri gerektiği daha da iyi anlaşılmaktadır.

Şekil 4.5. CMC tesis alanından genel görüşler

Dünyada endüstriyel miras kapsamında uygulanan birçok projede, Lefke kasabası gibi köklü endüstriyel tarihe sahip bölgelerin ya da endüstriyel alanların korunarak turist çeken mekanlara dönüştürüldüğü görülmektedir. Günümüzde başarıyla uygulanan bu projeler CMC tesis alanı için getirilecek olan önerilerin ana çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde incelenen Enscher Peyzaj Parkı ve Duisburg-Nord Peyzaj Parkı, Güney Caradon Maden alanı örneğinde olduğu gibi endüstriyel kalıntıları olduğu şekliyle sergilemek yerine değerlendirilebilecek her kalıntıya yeni fonksiyonlar kazandırmaı tercih etmiştir. Her iki projede dikkat çeken bir diğer yaklaşım endüstriyel kalıntıları çevreleyen alanların bitkisel tasarımlarla desteklenmesi ve bu yolla endüstriyel alanlarını çeriinde çeşitli faaliyetleri barındıran peyzaj parklarına dönüştürülmesidir. Uygulanan üç park projesindeki ortak amaç ise endüstriyel faaliyetlerin son bulmasıyla sosyal, ekonomik ve çevresel yönden sıkıntıya düşmüş bölgelere kaybetmiş oldukları eski canlılığı yeniden kazandırmaktır.

CMC maden işleme tesis alanı için getirilecek olan önerilerde her üç park projesinde uygulanan farklı tasarım çalışmalarından örnek olarak yararlanılacaktır. Ancak endüstriyel kalıntıları yeniden değerlendirmeyi tercih eden Enscher Parkı ve Duisburg-Nord Parkı projeleri, CMC tesis alanında uygulanması hedeflenen çalışmalar içi ntenel kabul edilecektir. Bunun başlıca nedeni, CMC tesis alanı içi nde yeniden değerlendirilebilecek endüstriyel kalıntıların var olması ve bu kalıntılar dışında kalan alanların büyük ölçüde doğal bitki örtüsünden yoksun olmasıdır.

CMC maden işleme tesis alanı ile ilgili başlıca öneri alanın endüstriyel kimliğinin korunarak bir peyzaj parkına dönüştürülmesidir. Bir başka deyişle, CMC alanının bir “endüstriyel dönem sonrası parkı” olarak yeniden kullanıma açılmasıdır. CMC’nin tarihteki önemi, konumu ve endüstriyel kalıntıları bir arada düşünüldüğünde, alanın bütün bu değerlerinin ön plana çıkarılacağı bir parka dönüştürülmesi, Lefke kasabasının yeniden canlanması ve alanın iyileştirilmesi açısından oldukça önemlidir.

Parkın planlanmasındaki ana tema halkın sosyal, kültürel, dinlence ve spor ihtiyaçlarına cevap verecek mekanlarla birlikte, alanın esas kimliğini oluşturan endüstriyel kalıntıların bir bütün oluşturacak şekilde kullanılmasına olanak

sağlamaktır. Bu doğrultuda ileri de uygulanması hedeflenen parki için getirilecek olan öneriler;

- Parki içindeki dolaşım güzergahının planlanması,
- Kısmen tahrip olmuş mevcut yapıların restore edilerek kullanılması,
- Mevcut endüstriyel kalıntıların korunması ve yeniden değerlendirilmesi,
- Çeşitli sosyal, kültürel, dinlenme ve spor aktiviteleri için uygun mekanların tasarlanması ve
- Parki için bitkisel planlama yapılması ve parki içinden geçen Geçi konağı ve Lefke deresini iyileştirilmesi olarak özetlenebilir.

Yukarıda özetlenen tüm maddeler parkın genel çerçevesini çizen, birbiri ile bağlantılı tasarımlarını ortaya koymaktadır. Bu maddeler ile ilgili daha kapsamlı öneriler aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

4.2.1. Dolaşım Planlaması

CMC maden kazı alanları ile tesis alanı arasındaki ulaşım sağlayan tren hattı kalıntıları büyük ölçüde zarar görmüş durumdadır (Şekil 4.6). Bunun yanında alanda yaya dolaşımını sağlayan herhangi bir özel yol da bulunmamaktadır. Ana araç giriş çıkışları ise halen kullanılan kuzey yönündeki ana kapıdan yapılmaktadır. Bu faktörler göz önünde tutularak park alanı olarak değerlendirilmesi öngörülen CMC tesis alanı ve diğer ilgili alanlar için önerilen dolaşım planlaması dört madde olarak ele alınmaktadır;

- Kuzey yönündeki girişin park alanının ana giriş kapısı olarak kullanılması,
- Parki içinde dolaşım sağlayacak bir ana yürüyüş yolunun tasarlanması ve alan içindeki tren hattının restore edilmesi
- Anayolun karşısında yer alan iskele ile park alanına bağlantı sağlayacak bir üst tren yolunun tasarlanması ve
- CMC tesis alanı dışında kalan maden kazı ve yerleşim alanlarına ulaşımın sağlanması.

Yukarıda özetlenen öneriler aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

Park alanı olarak değerlendirilmesi ön görülen CMC tesis alanına ana girişin kuzey yönündeki mevcut giriş kapısından yapılması önerilmektedir. Bunun başlıca nedeni giriş noktasının Lefke kasabasına giden anayol üzerinde yer almasıdır. Böylece parka giriş noktası Lefke'ye gelen herkesin mutlaka görebileceği bir konumda olacaktır. Ana giriş kapısından araçla geçenler için girişin yanında bulunan boş alanın ottopark olarak planlanması öngörülmektedir.

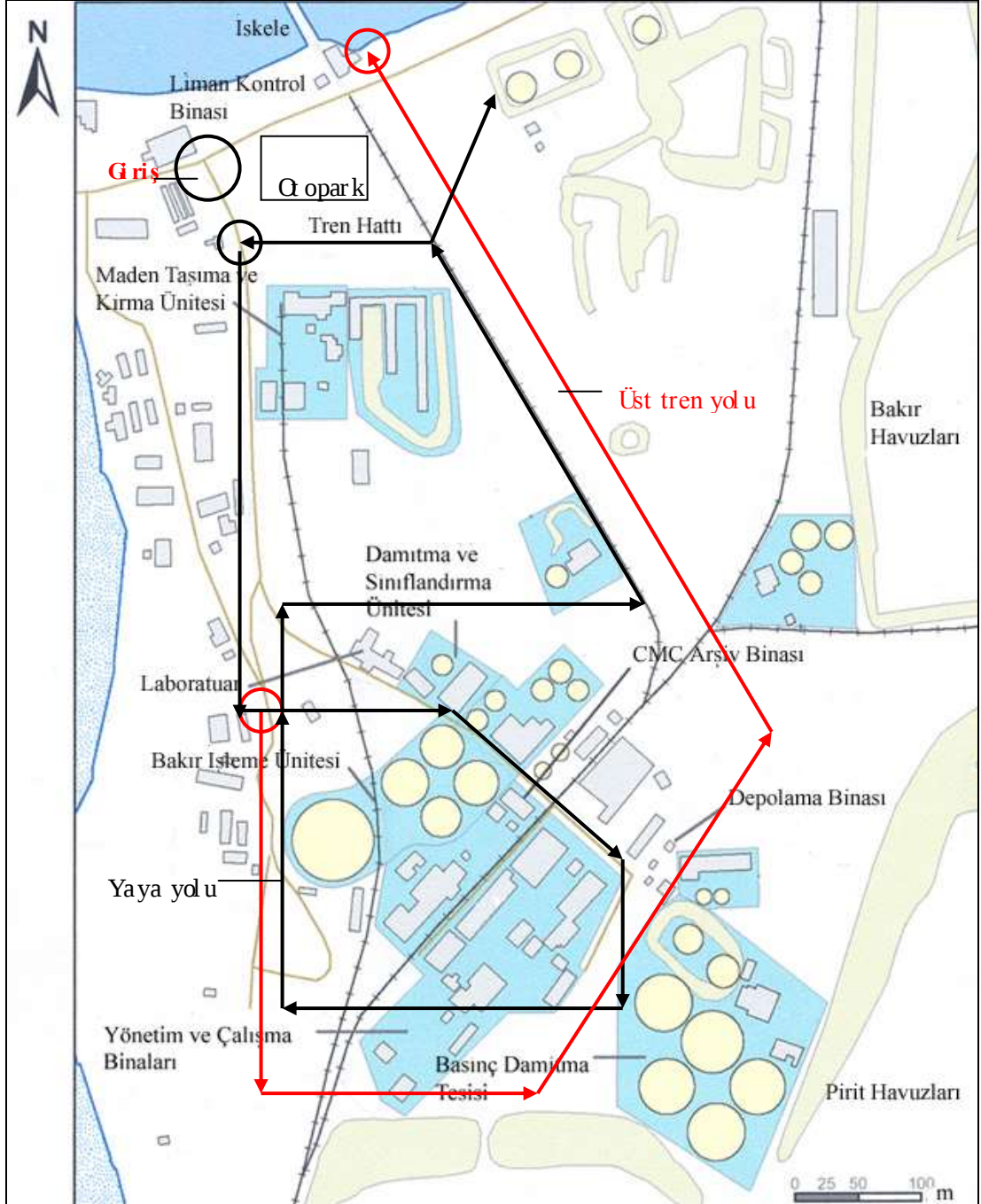
Tren yolu hattı CMC ile ilgili birçok ana mekânı birbirine bağladığından oldukça önemlidir. Dünyada endüstriyel miras kapsamında uygulanan birçok örnekte tren yollarının korunduğu ya da yeniden restore edildiği görülmektedir. Örneğin, Almanya'daki Duisburg-Nord Peyzaj Parkı'ndaki tren yolu hattı yenilenerek yaya yoluna dönüştürülmüş ve böylelikle parktaki çeşitli mekânları görme olanağı sağlanmıştır (Holden, 1996). İngiltere'de yer alan Güney Caradon maden alanında ise yaya yolu tren hattıyla paralel planlanmış ve böylece eski tren yolu kalıntıları takip ederek farklı mekânlara ulaşma sağlanmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde CMC tesis alanı içinde kalan tren yolu kalıntılarının yeniden restore edilmesi ve tren yolu hattı ile kısmen paralel giden bir ana yürüyüş yolunun tasarlanması önerilmektedir. Böylelikle ziyaretçiler alanı dolaşırken eski tren yolu hattının ulaştığı mekânları yakından görme şansına sahip olacaktır. Bunun yanında parktaki farklı mekânlara ulaşımı kolaylaştıracak tali yolların da planlanması öngörülmektedir.

Şekil 4.6 CMC tren hattı kalıntılarından bir görünüş

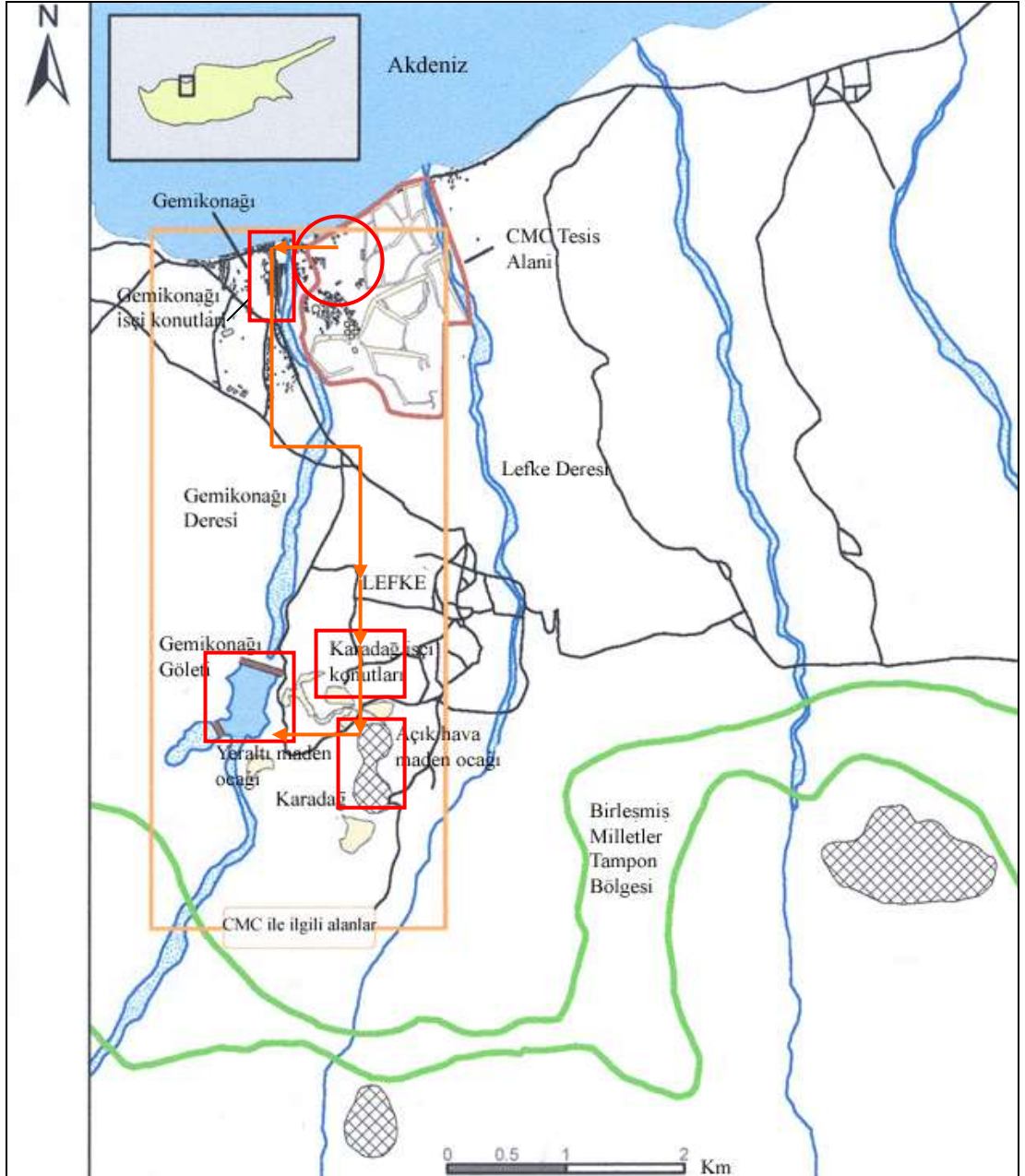
CMC tesis alanı içinde ulaşma sağlanması gerekli alanlardan biri de deniz tarafında yer alan liman iskelesidir. Bu amaçla, iskeleye ulaşımın alanı içinde de devam edecek olan bir üst tren yolu ile yapılması planlanmaktadır. Burada hedeflenen ziyaretçilerin üzeri açık vagonlarda alanı kuş bakışı seyretnelerini sağlamak, alanın geçmişteki

işlevselliğini vurgulamak ve parkı ziyaretçiler için eğlenceli kılmaktır. Buna benzer bir örnek Duisburg- Nord Parkı'nda tasarlanan üst gezi yoluudur. Parkta tasarlanan üst gezi yolu hem yaya hem de tren yolu olarak planlanmıştır. Böylece ziyaretçilerin alanı yukarıdan algılamaları sağlanmıştır (Holden, 1996). Aşağıdaki şekilde CMC tesis alanı için önerilen dolaşı mşeması gösterilmektedir (Şekil 4.7.).

Şekil.4.7. CMC tesis alanı için önerilen dolaşı mşeması

Dolaşımlaştırılması için getirilen son öneri, alan içinden CMC ile ilgili maden kazı ve yerleşim alanlarına bir servis yolu ile ulaşım olanağının verilmesidir. Burada amaçlanan CMC ile ilgili alanların bir bütün olarak gezilmesi dir. Buna benzer bir örnek bölgesel ölçekte ele alınan Enscher Park projesi dir. Projede endüstriyel geçişe ait her mekan yeniden değerlendirilmiş ve bu alanların bir bütün olarak gezilmesine olanak sağlayacak bir yol güzergahı tasarlanmıştır. Aşağıdaki şekilde CMC tesis alanından başlanması önerilen servis yolu güzergahı gösterilmektedir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8. CMC tesis alanı içinden ulaşım sağlanması öngörülen alanlar

4.2.2 Mevcut Yapıların Değerlendirilmesi

CMC tesis alanı içinde kalan mevcut yapılar bir önceki bölümde belirlenmiştir. Belirlenen yapılar dışında haritada görülen diğer yapılar yıkılmış durumdadır. Ayakta kalmayı başaran yapılar ise büyük ölçüde tahrip olmuştur. Parkın planlanmasında bu yapıların eski miktarlarına uygun şekilde restore edilerek kullanılması öngörülmektedir. Burada amaçlanan geçmişe ait bu yapıların korunması ve aynı zamanda parka hizmet edecek şekilde yeniden değerlendirilmesidir. Buna göre CMC alanı içinde bulunan ve daha önceki bölümde belirlenen dört yapı için çeşitli öneriler getirilecektir. Bunlar; laboratuvar binası, depolama binası, arşiv binası ve li nın kontrol binasıdır (bkz Şekil 4.2).

CMC tesis alanı içinde öneri getirilecek olan her yapının ön kısmına yapının eski fotoğrafıyla beraber esas fonksiyonunun anlatıldığı tanıtım levhalarının yerleştirilmesi öngörülmektedir. Burada hedeflenen, park alanına gelen ziyaretçilerin alanda bulunan yapıların eski kullanımları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Dünyada uygulanan park projelerinde ziyaretçilerin alanla ilgili bilgi edinmelerini sağlayacak çeşitli tanıtım levhaları ve işaretler kullanılmaktadır.

Laboratuvar Binası: CMC'nin faaliyet gösterdiği dönemde laboratuvar olarak kullanılan yapı, bugün alanı içinde en az zarar görmüş yapılardan biridir (Şekil 4.9). Yapının içerisindeki mobilyaların büyük bir bölümü hala kullanılabilir durumdadır.

Laboratuvar binası, CMC tesis alanı için önerilen yürüyüş yolu üzerinde rastlanan ilk yapı olma özelliğine sahiptir. Bu açıdan yapının park için hizmet verebilecek bir ziyaretçi bilgilendirme merkezi olarak değerlendirilmesi öngörülmektedir. Bunun yanında, binaya esas kinliğini veren eski mobilyaların ve diğer araç gereçlerin bulunduğu laboratuvar odasının mevcut şekliyle sergilenmesi önerilmektedir. Burada amaç, yapının eski fonksiyonunu gösteren bir örnek sunmak ve aynı zamanda yapıya park içinde yeni bir kullanım kazandırmaktır. Benzer bir örnek Enscher Parkı içinde belli durak noktalarında tasarlanan ziyaretçi merkezlerinde görülmektedir. Bu merkezler, parkı gezmeye gelen ziyaretçilerin parkla ilgili bilgi edinmeleri ve dinlenmeleri için planlanmıştır.

Şekil 4.9. CMC laboratuvar binasından görüntüler

Arşiv Binası: CMC'nin faaliyet gösterdiği dönemde, tesise ait çeşitli arşiv kayıtlarının saklandığı bina, bir yangın sonucu bugün büyük ölçüde zarar görmüş durumdadır (Şekil 4.10.). Arşiv Binası alanı içindeki konumu ve mimari yapısı itibarı ile park alanı içinde değerlendirilmesi gerekli bir yapıdır.

Şekil 4.10. Arşiv binası

Bir katlı beton yapının eski kimliğine uygun şekilde restore edilmesi ve parka hizmet edecek küçük bir kafeye dönüştürülmesi önerilmektedir. Yapının kafe olarak değerlendirilmesiindeki neden, çevresinin birçok endüstriyel elemanla çevrili olması ve tren yolu hattının hemen yakınında yer almasıdır. Benzer bir örnek Güney Caradon Bakır maden alanı girişinin hemen karşısında yer alan Hurlers Halt Kafe'dir. Yapı, maden alanını gezmeye gelen ziyaretçiler için yemek servisi yanında, alanla ilgili kitapların ve yerel ressamlar tarafından çizilmiş endüstriyel peyzaj resimlerinin satıldığı bir kafe olarak düzenlenmiştir (<http://www.geocities.com/teammale/southcaradon/index.html>).

Depolama Binası: Kırmızı tuğladan inşa edilmiş bir katlı yapı, alan içindeki en küçük ve en iyi durumdaki yapıdır. Bugün hala yapının içinde CMC'ye ait çeşitli materyaller depolanmış durumdadır. CMC tesisinin içinde eski fonksiyonlarını muhafaza eden başka kalıntı çok az olduğundan, depolama binasının olduğu şekliyle korunarak ve düzenlenerek ziyaretçilere sergilenmesi öngörülmektedir (Şekil 4.11.).

Şekil 4.11. Mevcut haliyle sergilenmesi önerilen depolama binası

Li man Kontrol Binası: CMC li man iskelesi ni n hemen başında yer alan li man kontrol binası bugün lokanta olarak kullanılmaktadır. Ancak binaya ilave edilen bölümler binanın eski ki mli ği ni kaybet mesi ne neden ol muştur. Yapı ni n yanına ilave edilen bölüm bar olarak kullanılmaktadır. Denizi n he men yanı başında konulanmış bu yapı ni n eski özellikleri korunarak restore edil mesi önerilmektedir. Deniz manzarasından dolayı yapı aynı fonksiyonunu korumalıdır. Yapı ni n yanına ilave edilen bar kısmı ni n ise esas yapıya uygun şekilde düzenlenerek kullanılması planlanmaktadır (Şekil 4.12.).

Şekil 4.12. Restore edil mesi öngörülen li man kontrol binası

4.2.3. Mevcut Endüstriyel Kalıntıların Değerlendirilmesi

CMC i çinde bulunan mevcut yapıların değerlendirilmesi kadar önemli bir diğer konuda mevcut endüstriyel kalıntıların korunmasıdır. Burada sözü geçen endüstriyel kalıntılar yapı özelli ği ol mayan, maden çalış maları ni n çeşitli evrelerinde kullanılan ekipmanlardır. Dünyadaki örneklere bakıld ığında bu kalıntıların özelliklerine göre ya yeniden değerlendirildikleri ya da olduğu şekliyle sergilendikleri görülmektedir. CMC alanı i çinde en çok di kkat çeken kalıntılar, li man iskelesi, maden taşı ma- kır ma ünitesi, tren vagonları, bakır işleme ünitesi, da mıt ma ve sı nıflandır ma ünitesi, basınç da mıt ma ünitesi, filtrasyon ünitesi ve maden havuzlarıdır. CMC ni n sembol ü olarak kabul edilen ve hemen ana yol kenarında konulanan yakıt tankları ve alan i çerisinde yer alan çelik yapıların bir kısmı ise tamamen yıkılmış durumdadır.

Öneri getirilecek olan her endüstriyel kalıntı i çin eski durumları ve fonksiyonları hakkında bilgi veren tanı tım levhaları ni n kullanılması öngörülmektedir. Ayrıca alan i çerisinde yıkılmış olan endüstriyel kalıntıların konuları ni n da tanı tım levhaları ile ziyaretçilere belirtil mesi önerilmektedir.

Li man İskelesi: CMC'ye ait li man iskelesi Lefke kasabasına gidiş yolu üzerinde ilk göze çarpan endüstriyel kalıntılardan biridir. Bu açıdan, iskele CMC'nin ve Lefke kasabasının bir simgesi olarak da algılanabilir. CMC'nin aktif olduğu dönemde, li man iskelesi, işlenmiş minerallerin yurt dışına ihraç edildiği bir yükleme tesisi olarak kullanılmıştır. İskele, son olarak 1983 yılında çalıştırılmış ve 1985 yılında meydana gelen bir kaza sonucu büyük ölçüde zarar görmüştür (Şekil 4.13.).

Bugün iskele çok bakımsız durumda olmasına karşın yine de kullanılabilir durumdadır. İskelenin eski haline uygun şekilde restore edilerek hemen başında yer alan li man kontrol binası ile birlikte değerlendirilmesi öngörülmektedir. İskelenin kontrol binasının açık havalarda lokanta olarak hizmet verdiği ek bir bölüm olarak kullanılması planlanmaktadır.

Şekil 4.13. Lokanta binası ile birlikte kullanılması önerilen iskele

Kontrol binası ile birlikte değerlendirilebilecek bir diğer kalıntı da hemen iskelenin başında yer alan CMC'ye ait küçük romörktür (Şekil 4.14.). Karada atık durumda duran romörk iskele ile hoş bir görüntü oluşturmaktadır. Denizin hemen yanında bulunan lokantanın gece kullanımı çekici hale getiren için iskele ve romörkün

ışıklandırılması önerilmektedir. Benzer bir örnek Almanya'daki Duisburg-Nord Peyzaj Parkı'nda çeşitli renklerle ışıklandırılan endüstriyel strüktürlerde görülmektedir (Holden, 1996). ışıklandırılmadaki amaç endüstriyel objeleri sergilemek ve parkın gece kullanımını çekici hale getirmektir. Bar olarak da kullanılmasını öngörülen kontrol binası iini skelenin üzerinde çeşitli ışık gösterilerinin yapılmasını da önerilmektedir.

şekil 4.14. Li man kontrol binası ve iskenenin hemen yanında yer alan CMC'ye ait bir römörk

Maden Taşıma ve Kırma Ünitesi: 1930'lu yıllarda maden ocaklarından çıkarılan ham maddelerin tren yoluyla getirilerek parçalandığı ünite, ana girişinin hemen yanında yer almaktadır (bkz. şekil 4.2). Bugün, madeni parçalamaya görevi yapan değirmenler yıkılmış durumda olmasına karşın, parçalanan madenin korunduğı beton yapı kısmen ayaktaadır (şekil 4.15.). Ayrıca madeni taşıyan tren rayları ve rayların üzerinde duran iki tren vagonu dikkat çeken endüstriyel kalıntılardır (şekil 4.16.).

şekil 4.15. Madenin depolandığı beton strüktüre ait kalıntı

Maden taşıma ve kırma ünitesi, CMC tesisinde yürütülen maden çalışmalarını en güzel anlatan kalıntılardan biridir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ünitenin mümkün olduğunca eski haline uygun şekilde restore edilerek sergilenmesi önerilmektedir. Burada eskiden yapılan çalışmaların sembolik olarak yeniden canlandırılması ve parka gelen ziyaretçilerin eski maden çalışmaları hakkında bilgilendirilmesi öngörülmektedir. Dünyada endüstriyel miras kapsamında uygulanan birçok parkta, gelen ziyaretçilere çeşitli maden çalışmalarına ait örnekler gösterilmektedir.

Şekil 4.16. CMC maden taşıma ve kırma ünitesi ne ait tren hattı ve tren vagonları

Tren Vagonları: Geçmişte yürütülen maden çalışmalarında, trenler, maden ocaklarından çıkarılıp yüklenen mineralleri CMC tesisi ne taşıma görevi görmekteydi. Bugün, alanın batı sınırında birbiriyle bağlantılı 12 adet vagon bulunmaktadır (Şekil 4.17.). Trenin kontrol bölümüne ait vagon kalıntıları ise alanın içerisinde çeşitli konularda atık durumda durmaktadır (Şekil 4.18.). CMC'ye ait tren vagonları alan içerisinde en çok göze çarpan endüstriyel kalıntılardır. Trenler ve tren hatları maden çalışmalarına ait endüstriyel alanların en temel elemanı olarak görülmektedir. Bu kalıntıların mümkün olduğunca bakımının yapılarak sergilenmesi önerilmektedir.

Şekil 4.17. CMC içinde yer alan 12 adet tren vagonu

Bugün CMC'ye ait vagonlardan biri Lefke kasabası içinde yer alan bir parkta çocukların oyun oynadıkları bir eleman olarak kullanılmaktadır. CMC'nin içinde bağımsız halde duran vagonların da benzer şekilde değerlendirilerek parkın çocuk oyun alanı bölümünde yer alması öngörülmektedir. Bu yolla sıralı halde duran 12 adet tren vagonu sergilenirken, bağımsız duran vagonlar çocuklar tarafından kullanılabilir. Bugün dünyada uygulanan birçok örnekte endüstriyel kalıntıların kendi mekanlarında sergilendikleri ve yeni fonksiyonlar kazandırılarak değerlendirildiği görülmektedir (Soyez, 2000).

Şekil 4.18. CMC içinde birbirinden bağımsız halde duran çeşitli tren kalıntıları

Bakır İşleme Ünitesi: Bakırın çeşitli aşamalardan geçirilerek işlenmesine olanak sağlayan ünite, bugün büyük ölçüde tahrip olmuş durumdadır. Ünitenin yanında, bakırın işlenmesini sağlayan, çelik ve betondan yapılmış farklı boyutta 10 adet yuvarlak çanak mevcuttur (bkz. Şekil 4.2).

Üniteyi kaplayan alan, aynı zamanda birçok endüstriyel kalıntı ile çevrelenmiş durumdadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde alan, park için büyük bir meydana dönüştürülmeye uygun bir konumdadır. Laboratuvar binası, arşiv binası, damıtma ünitesi gibi yapıların ve tren vagonlarının çevrelediği alanın, parka gelen ziyaretçiler için toplanma meydanı olarak düzenlenmesi önerilmektedir.

Alan içinde yer alan en büyük beton çanağın bir gösteri mekanı olarak tasarlanması planlanmaktadır. Böylelikle dairesel mekan, açık havalarda konser, tiyatroya gibi çeşitli kültür ve eğlence faaliyetlerinin düzenleneceği bir gösteri platformu olarak kullanılabilir (Şekil 4.19).

Şekil 4.19. Gösteri platformuna dönüştürülmesi önerilen büyük çanak

Alanın içinde yer alan diğer 4 çanağın korunarak süs havuzlarına dönüştürülmesi önerilmektedir (Şekil 4.20). Havuzların her birinde farklı su oyunlarının tasarlanması planlanmaktadır. Parkın gece kullanımında bu havuzlarda çeşitli ışık gösterilerinin düzenlenmesi parkın çekiciliğini artıracaktır. Böylelikle meydan olarak düzenlenmesi öngörülen alan çeşitli gösterilerin düzenlendiği ve görsel yönden zengin bir toplanma mekanı olarak kullanılabileceği kazanacaktır.

Şekil 4.20. Süs havuzlarına dönüştürülmesi düşünülen küçük çanaklar

Asit Damıtma ve Sınıflandırma Ünitesi: Laboratuvar binasının hemen yanında yer alan ünite büyük ölçüde tahrip olmuş durumdadır. Ünite, alan içerisindeki konumu ve boyut itibarıyla dikkat çeken bir endüstriyel kalıntıdır. Bu açıdan ünitenin geriye kalan kısımlarıyla restore edilerek sergilenmesi önerilmektedir (Şekil 4.21.).

Şekil 4.21. Restore edilerek sergilenmesi önerilen asit da m t n a ve s ı n ı f l a n d ı r m a ü n i t e s i

Bas ı n ı  Da m t n a T e s i s i: T e s i s , b i r k a  k u  c u  k b e t o n y a p ı d a n v e b e  a d e t 45.7 m e t r e  a p ı n d a b e t o n  a n a k t a n o l u  m a k t a d ı r (b k z . Ş e k i l 4.2)(C o h e n , 2002). C M C i  e r i s i n d e g ö z e  a r p a n b u  a n a k l a r ı n p a r k t a f a r k l ı b i t k i g r u p l a r ı n ı n s e r g i l e n e c e  i b ü y ü k s a k s ı l a r o l a r a k k u l l a n ı l m a s ı ö n g ö r ü l m e k t e d i r (Ş e k i l 4.22.). B a s ı n ı  d a m t n a t e s i s i i l e i l g i l i ö n e r i l e r b i t k i s e l p l a n l a m a b a  l ı  a l t ı n d a d a h a a y r ı n t ı l ı  e k i l d e e l e a l ı n a c a k t ı r .

Şekil 4.22. Bas ı n ı  d a m t n a t e s i s i n e a i t b e t o n  a n a k l a r

Filtrasyon Ünitesi: Park içinde çocuklara yönelik oyun alanlarının tasarlanması planlanmaktadır. Eski filtrasyon ünitesi ne ait kalıntıların olduğu alanın yeniden değerlendirilerek çocuklar için çeşitli aktivitelerin yer aldığı bir oyun alanına dönüştürülmesi öngörülmektedir (Şekil 4.23). Daha önceki bölümde çocuk oyun alanında değerlendirilmesi önerilen tren vagonlarının üniterinin yanından geçen eski tren hattı üzerine yerleştirilerek çocuklar tarafından kullanılması planlanmaktadır. Burada amaçlanan, parkın endüstriyel kimliğini çağrıştıran tren vagonlarının çocuklara yönelik bir oyun elemanı olarak yeniden kullanım kazanmasıdır. Duisburg-Nord Park projesinde de çocuklar için eski endüstriyel alanların çevresinde çeşitli oyun mekanları tasarlanmış ve parkın çocuklar için de eğlenceli bir alan olarak kullanılması sağlanmıştır.

Şekil 4.23. Çocuk oyun alanı olarak değerlendirilmesi öngörülen eski filtrasyon ünitesi ne ait kalıntılar

4.2.4 Çeşitli Faaliyetlerin Planlanması

CMC tesis alanında mevcut yapıların ve endüstriyel objelerin değerlendirilmesi yanında park alanının kullanımpotansiyelini arttırmaya yönelik çeşitli faaliyetlerin düzenlenmesi öngörülmektedir. Burada amaçlanan parkın endüstriyel kimliğine zarar vermeyecek ve alanın çekiciliğini artıracak kültür, eğlence ve spor aktiviteleri için uygun alanların değerlendirilmesidir.

CMC tesis alanı içinde eskiden yönetim ve çalışma biriminin yer aldığı alan, bugün büyük ölçüde yıkılmış durumdadır (bkz. Şekil 4.2). Alan, gerek genişliği gerekse konumu açısından yeniden değerlendirilmeye uygundur. Bu açıdan alanın üzerine yeni bir kültür merkezinin inşa edilmesi önerilmektedir. Meydan olarak kullanılması planlanan alanın hemen yanında yer alacak olan kültür merkezinin, parkın endüstriyel kimliğine zarar vermeyecek şekilde tek katlı bir yapı olarak

tasarlanması önerilmektedir. Benzer bir örnek Emscher Park projesi kapsamında eski endüstriyel alanlar üzerine inşa edilen yeni ve modern yapılarda görülmektedir. Çağdaş bir yapı olarak planlanması öngörülen merkez içinde çeşitli kültür ve sanat faaliyetlerinin düzenlenmesi ve CMC'ye ait eski fotoğrafların ve objelerin sergilendiği bir sergi mekanının yer alması önerilmektedir.

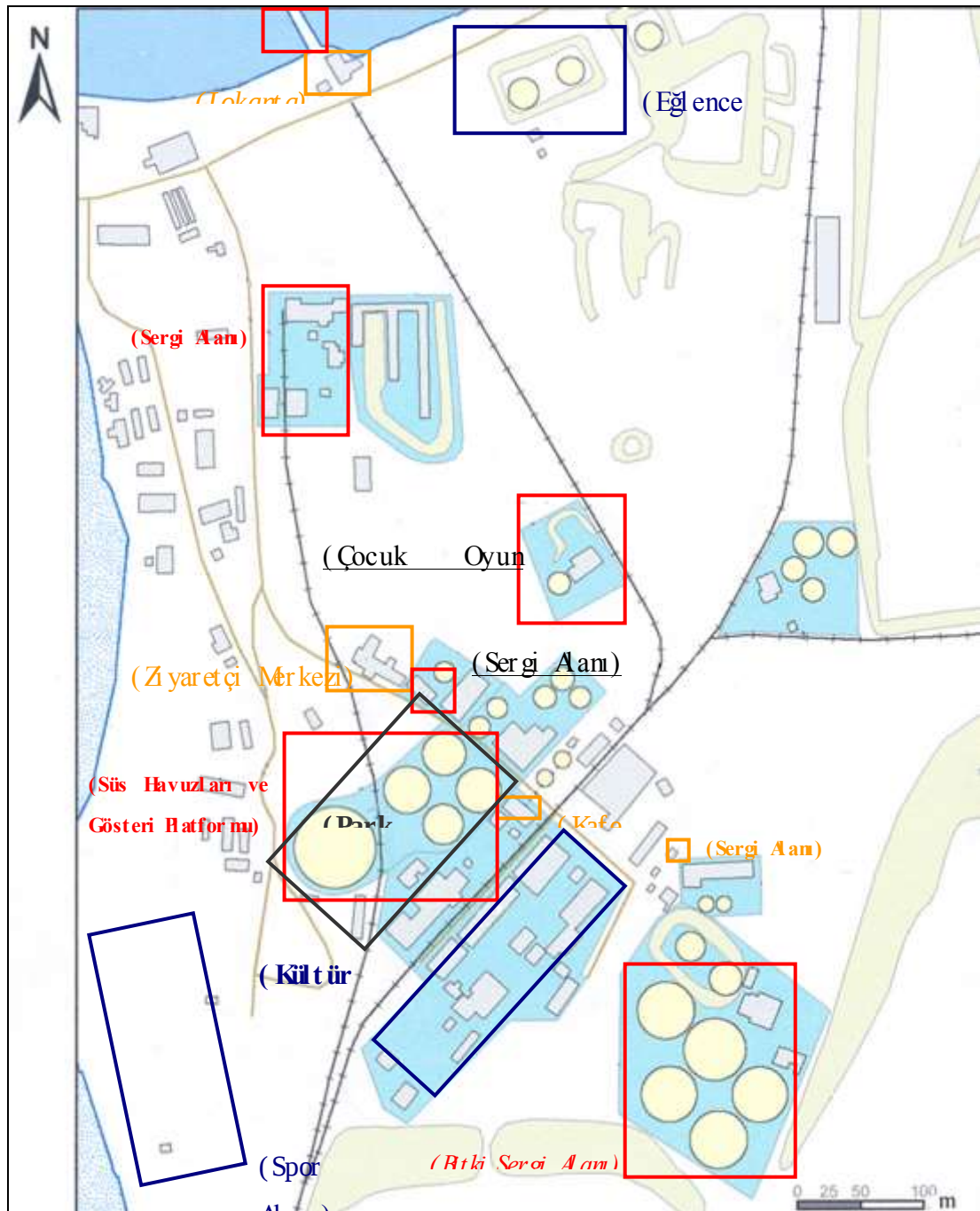
CMC tesis alanında eğlence amaçlı kullanılması önerilen bir diğer merkez, hemen anayolun yanında yer alan ve yıkılmış olan yakıt tanklarının bulunduğu alandır (Şekil 4.24.). Burada önceden yer alan üç adet dairesel yakıt tankının yerine siyehesel olarak benzer formlarda modern üç yapının tasarlanması ve bu yapıların eğlence amaçlı mekanlar olarak düzenlenmesi önerilmektedir. Amaç, CMC'nin senbollerinden biri olan yakıt tanklarının konularını ve formlarını hatırlatan yeni yapıların tasarlanması ve alanın yeniden değer kazanmasıdır. Benzer bir örnek Emscher Park projesinde diskotek olarak düzenlenen eski elektrik santrali yapısında görülmektedir.

Şekil 4.24. Bugün yıkılmış olan eski yakıt tankları

Son olarak parkın batı sınırında yer alan Gemi konağı deresi yanına spor amaçlı bir alanın planlanması önerilmektedir. Burada hedeflenen parkın endüstriyel alanlarından kısmen uzaktaki kalan alanın yeniden değerlendirilmesi ve parka gelen ziyaretçiler tarafından tenis, voleybol, basketbol gibi çeşitli spor faaliyetleri için kullanılmasıdır.

CMC tesis alanındaki mevcut yapılar, endüstriyel elemanlar ve yeni faaliyetler için önerilen kullanımlar aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Şekil 4.25.). Şemada turuncu renk mevcut yapıları, kırmızı renk mevcut endüstriyel elemanları ve mavi renk üzerinde yeni faaliyetlerin gerçekleştirilmesi önerilen alanları göstermektedir.

Şekil 4.25. CMC tesis alanı için önerilen fonksiyonları gösteren şema

4.25 Btkisel Harlana

Lefke, Kuzey Kıbrıs'ın en zengin bitki örtüsüne sahip bölgelerinden biridir. Bölge, özellikle hurma ve okaliptüs gibi ağaçların ve birçok doğal bitkinin yetiştiği güzel bir peyzaja sahiptir. Trodos dağının eteklerinden akıp Lefke kasabasından geçen ve denize akan dereler ise bu peyzajın ayrılmaz bir parçasıdır.

Dünyada uygulanan park projelerinde endüstriyel peyzajın bir parçası olan derelerin büyük önemi olduğu görülmektedir. Enscher Parkı'nın en önemli projelerinden biri Enscher nehri ni iyileştirilmesi çalışmasıdır. Kirlı materyallerden arındırılarak doğal yapısına kavuşturulan nehir, park projesinde hem görsel açıdan hem de park alanı içinde yer alan bitki gruplarının sulanmasında kullanılmıştır. Bir diğer örnek ise İngiltere'de yer alan Güney Caradon Bakır Madeni içinden geçen, doğal yapısı korunmuş Seaton nehridir. Dünyadaki örnekler doğrultusunda CMC tesis alanının doğu ve batı sınırlarını oluşturan Gemikonağı (Xeros) ve Lefke derelerinin iyileştirilmesi önerilmektedir (bkz. Şekil 4.1.)(Şekil 4.26.).

Şekil 4.26. Lefke deresinden bir görünüş

Bugün Lefke'nin CMC bölgesi endüstriyel faaliyetlerden dolayı büyük ölçüde tahrip olmuş bir bitki örtüsüne sahip olmasına karşın yine de bölgede yetişebilen nadir bitki kolonileri mevcuttur. Dünyada uygulanan endüstriyel park projelerinde mevcut bitki türlerinin yanında birçok yeni bitki türünün de parklarda kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Duisburg-Nord Parkı'nda 240 bitki türü kullanılmış ve bitkilerin büyük bir bölümü dış ülkelerden getirtilmiştir (Holden, 1996). Parkta bitkiler genellikle endüstriyel kalıntıların içinde ya da çevresinde yetiştirilmiştir. Örneğin kömür ve maden depolarında çeşitli bitkilerin yetişebildiği bahçeler tasarlanmıştır. Bunların yanında parkın ana mekanlarından birinde mimari bir peyzaj tasarımı uygulanmıştır. Parkta doğal bitki örtüsü ile yeni peyzaj tasarımlarının dengeli şekilde kullanılması na dikkat edilmiştir. Duisburg-Nord Parkı'ndan farklı bir örnek ise Güney Caradon Bakır Madeni alanında görülmektedir. Bu alanda endüstriyel kalıntıların sergilendiği doğal bitki örtüsü korunmuştur.

Dünyadaki örneklerden yola çıkarak, CMC alanında yetişebilen mevcut bitki türlerinin yanında yeni bitkilerin kullanılarak bir peyzaj planlanmasına gidilmesi hem bölgenin iyileştirilmesi hem de parkın tasarımı nı güçlenmesi açısından yararlı

olacaktır. Parkın peyzaj planlanmasında üç ana bölgenin bitkilendirilmesi önerilmektedir. Bunlar;

- Park çevresinin ve park alanının bitkilendirilmesi
- Park alanı içinde bulunan endüstriyel kalıntıların bitkilendirilmesi ve sergilenmesi ve
- Maden havuzlarının bitkilendirilmesidir.

Park Çevresinin Bitkilendirilmesi: CMC alanı daha önceki bölümlerde de belirtilmiş gibi iki dere arasında konumlanmıştır. Buna göre alanın batısında Gemikonağı, doğusunda ise Lefke deresi sınır oluşturmaktadır. Alanın kuzeyinde ise Lefke kasabasına giden anayol uzanmaktadır. Alanın kuzeyi ayrıca eşsiz bir deniz manzarasına sahiptir. CMC'nin güneyinde ise kesin bir sınır bulunmaktadır. Maden havuzlarının bittiği kısım alanın sınırı olarak kabul edilmektedir. Parkın peyzaj planlanmasında öncelikle bu sınırların bitkilerle vurgulanması park alanının algılanması açısından oldukça önemlidir.

Parkın en önemli sınırı park alanına ana girişinde yer aldığı kuzey sınırıdır (Şekil 4.27.). Kuzey sınırında hem alanın girişini vurgulayacak, hem anayol boyunca perde oluşturacak hem de deniz manzarasını engellenecek bir peyzaj tasarımının uygulanması öngörülmektedir. Bu unsurları göz önünde bulunduracak olursak yol boyunca yüksek gövdesi üzerinde taç yapan ağaçların kullanılması önerilmektedir. Böylelikle anayol boyunca uzanan park sınırı belirlenirken aynı zamanda da yüksek gövdesi üzerinde taç yapan ağaçlar deniz manzarasını engellenmiş olacaktır.

Şekil 4.27. CMC tesis alanının denize bakan kuzey sınırı

Parkın batı sınırında yer alan Gemikonağı deresi çevresi CMC alanının en yeşil dokusuna sahiptir. Okaliptüs ve servi gibi yüksek boylu ağaçlarla sınırlandırılmış bu alan aynı zamanda Brleşmiş Milletler'e ait bölgeyi de içine almaktadır (Şekil 4.28.).

Şekil 4.28. Yüksek okaliptüs ve servi ağaçlarıyla sınırlandırılmış batı yönü

Batı sınırının aksine alanın doğusunda ve güneyinde daha çıplak bir peyzaj göze çarpmaktadır (Şekil 4.29.). Bu açıdan her iki sınırın da yoğun şekilde ağaçlandırılması park hudutlarının vurgulanması açısından uygun olacaktır. Bu alanlarda da yüksek boylu herdem yeşil ağaçlarla yaprak döken ağaçların birlikte kullanılması öngörülmektedir.

Şekil 4.29. CMC tesis alanının güney-doğu sınırı

Parkı çevreleyen sınırlar dışında, alanın içinde farklı bitki gruplarının kullanıldığı peyzaj tasarımlarının uygulanması planlanmaktadır. Bitkilerin seçiminde, Lefke bölgesinin zengin bitki örtüsü yanında, doğal olmayan farklı bitki türlerinden de yararlanılması önerilmektedir. Burada amaçlanan, parka gelen ziyaretçilere, endüstriyel elemanlarla çevrelenmiş farklı peyzaj tasarımlarından örnekler sunmak ve parkın çekiciliğini artırmaktır.

Endüstriyel Kalıntıların Bitkilendirilmesi: CMC tesis alanının bir endüstriyel dönem sonrası parkına dönüştürüleceği göz önünde bulundurulduğunda endüstriyel kalıntıların peyzaj tasarımının bir parçası olarak yeniden değerlendirilmesi daha da iyi anlaşılmaktadır. Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi bitkilerin yetiştirilmesi öngörülen endüstriyel kalıntılar CMC'ye ait basınç damıtma tesisleridir.

Dünyada endüstriyel miras kapsamında uygulanan örneklerde birçok yaratıcı tasarımla rastlamak mümkündür. Örneğin Duisburg-Nord Parkı'nda yer alan soğutma tankları zambak havuzlarına dönüştürülmüş ve parkın çekici mekanlarından biri haline getirilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde tesisin içinde yer alan beş adet beton çanağın içlerinde çeşitli bitki gruplarının yetiştirildiği büyük saksılar olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. (Şekil 4.30.). Büyük saksıların içinde yer alacak olan bitkilerin tematik bahçeler olarak tasarlanması öngörülmektedir. Bu yolla, basınç damıtma tesisine ait beton çanakların parkın dikkat çekici sergi mekanlarından biri olması hedeflenmektedir.

Şekil 4.30. İçlerinde çeşitli bitki gruplarının sergilenmesi önerilen beton çanaklar

Maden Havuzlarının Bitkilendirilmesi: CMC'ye ait maden işleme tesislerinin bir bölümünü bakır ve pirit havuzları oluşturmaktadır. Alanın kuzey doğusunda yer alan bakır madeni havuzları 38.5 hektar, güney doğusunda yer alan pirit havuzları ise 45.6 hektar alan kaplamaktadır (Cohen, 2002).

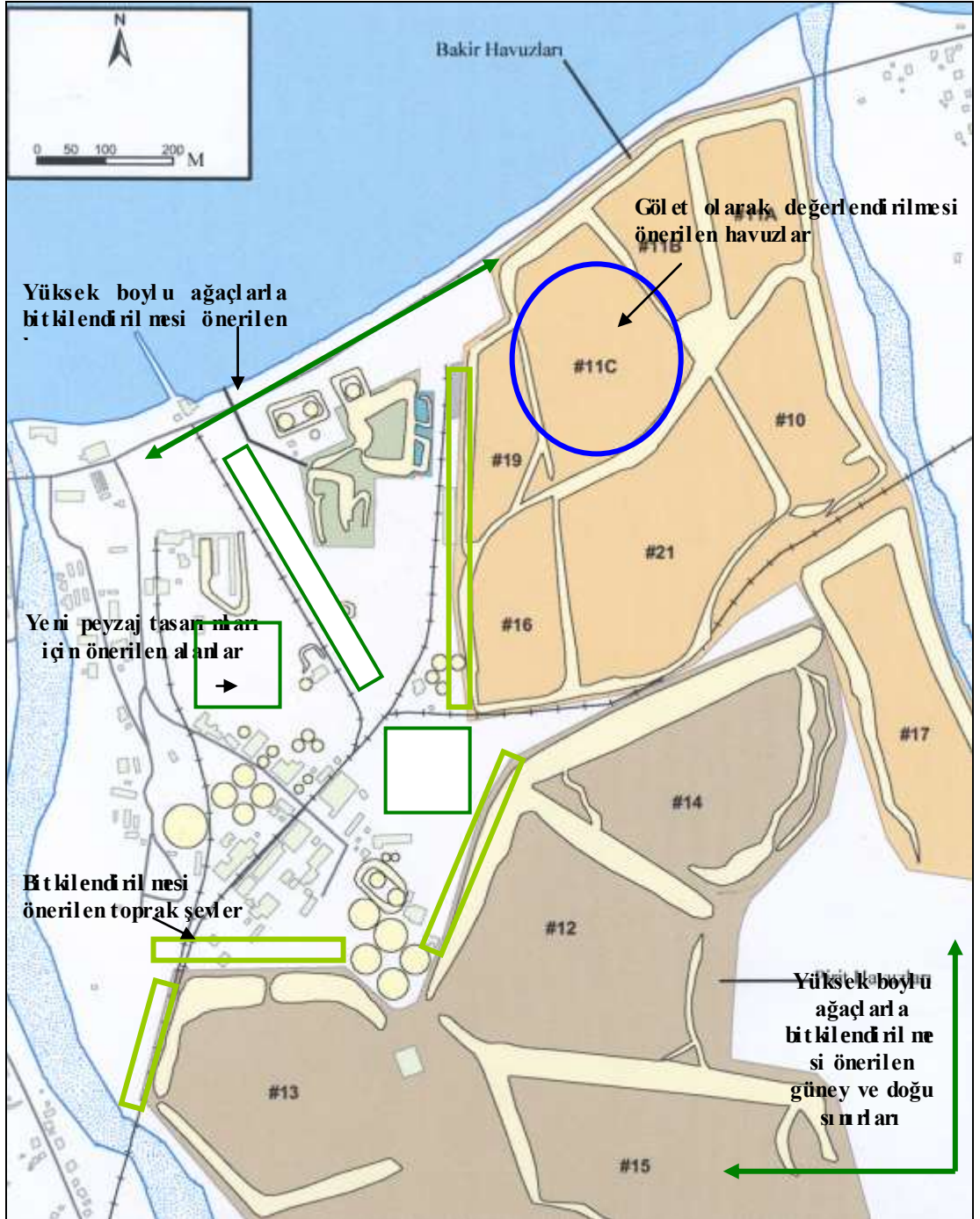
Bugün havuzlar büyük ölçüde tehlikeli madde içermektedir. Havuzlar kışın yağmurlarıyla dolarken, yazın kuruyarak demir, bakır ve sülfür maddelerinin topraktaki birikiminden kaynaklanan renklerin birbirine karıştığı bir endüstriyel peyzaj görüntüsü vermektedir. Bu alanların en kısa sürede rehabilitasyonunun sağlanması bölgenin tehlikeli maddelerden arındırılması açısından oldukça önemlidir. Kısa vadeli çözümler olarak havuzları çevreleyen toprak yığınlarının kaymasını engelleyecek ve park için hoş bir görüntü oluşturacak bir bitkisel planlamanın uygulanması öngörülmektedir. Havuzları çevreleyen toprak şevlerde çeşitli çalı türlerinin yetiştirilmesi planlanmaktadır (Şekil 4.31.). Böylelikle hem havuzların forminun algılanması sağlanacak hem de tehlikeli madde içeren bu alanlara tırmak imkansız hale gelecektir. Kullanılacak çalı türlerinin büyük bir bölümünün çeşitli mevsimlerde çiçek açan çalı türlerinden seçilmesi önerilmektedir.

Şekil 4.31. Maden havuzlarını çevreleyen ve çeşitli çalı türleri ile bitkilendirilmesi önerilen toprak şevler

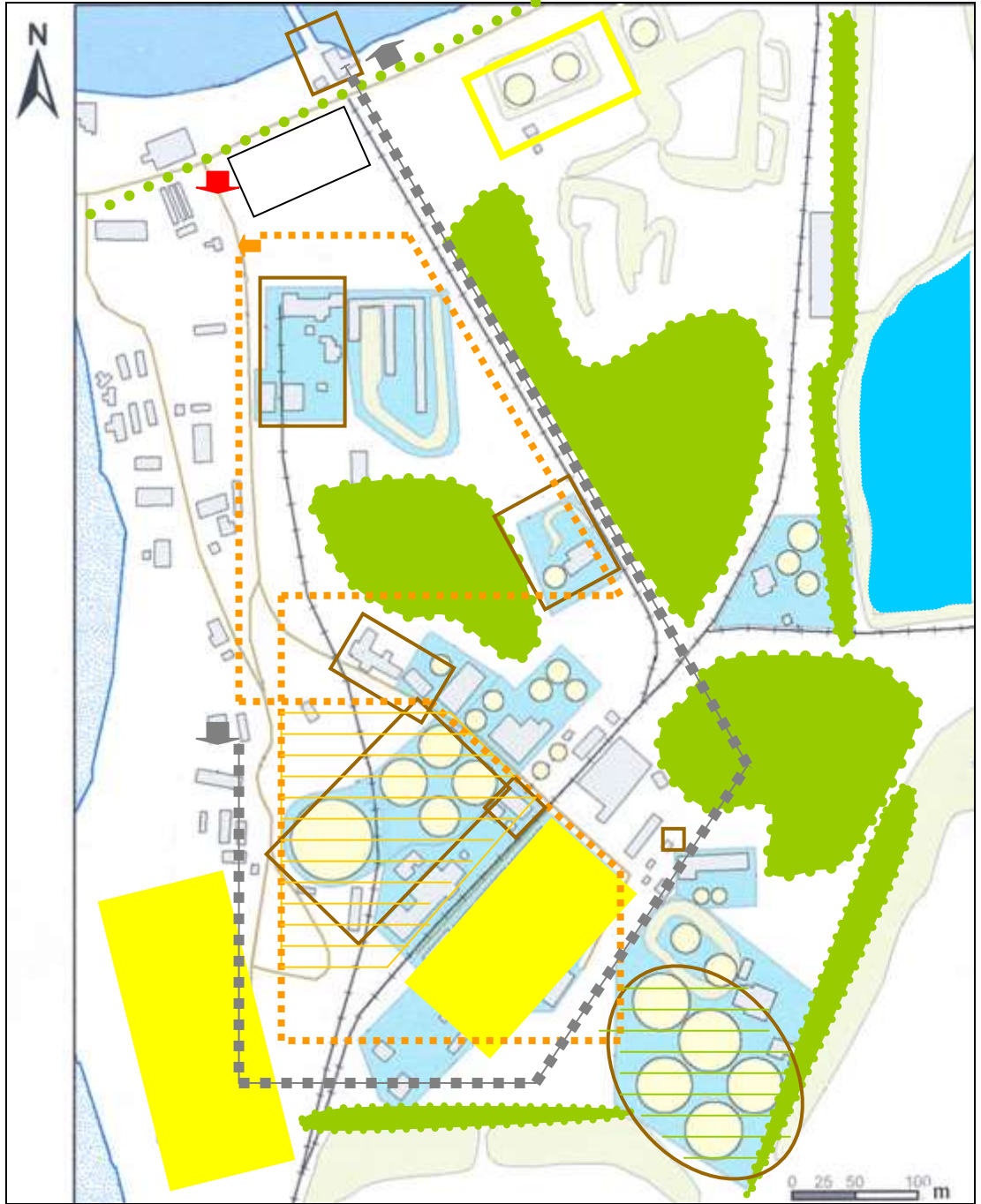
Uzun vadeli çözüm ise, rehabilitasyon çalışmaları sonucu tehlikeli maddelerden arındırılacak havuzların yeniden değerlendirilmesidir. Endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan çevre sorunlarının giderilmesi için yapılan çalışmalarda doğa onarım bölgenin yeryüzü özelliklerine göre yapılmaktadır. Bu tür çalışmalarda genellikle tepelik kesimler orman alanları olarak, çukurluklar ise bent veya gölet olarak değerlendirilmektedir (Üngenc, 2000). Gerekli rehabilitasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra bakır ve pirit madeni havuzları içerisinde uygun olanların

parka hizmet edecek gölet alanları olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. Park için düşünülen peyzaj planlamasını gösteren genel şema aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Şekil 4.32.).

Şekil 4.32 Park için önerilen bitkilendirme şeması

CMC maden işleme tesis alanı için önerilen bütün planlama kararlarını gösteren grafiksel şema aşağıdaki şekilde görülmektedir (Şekil 4.33.). Buna göre kahverengi renk yeniden değerlendirilmesi önerilen mevcut yapıları ve endüstriyel kalıntıları, sarı renk ise çeşitli faaliyetlerin yer alması için öngörülen gelişim alanlarını göstermektedir. Yeşil renk bitkilendirilmesi önerilen alanları, mavi renk ise gölet olarak değerlendirilmesi öngörülen maden havuzlarını simgelenmektedir.

Şekil 4.33. CMC tesis alanı için önerilen bütün planlama kararlarını gösteren fikir şeması

4.3 CMC Maden Kazı Alanları ile İlgili Öneriler

Ge mi konağı Göl eti yanında yer alan eski Karadağ yeraltı maden ocağı ve Lefke açık hava maden ocağı alanı, CMC'nin maden kazı çalışmalarını yürüttüğü başlıca alanlardır (bkz. Şekil 4.1.). CMC'ye ait maden alanları, CMC maden işleme tesis alanı sınırının dışında kalsa da CMC'nin maden kazı çalışmalarını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Tez çalışmasında incelenen Güney Caradon Madeni'ne ait endüstriyel peyzaj manzaraları, CMC'nin maden kazı alanlarıyla büyük benzerlik göstermektedir. Endüstriyel peyzajı mevcut haliyle sergileyen Güney Caradon Madeni, CMC maden kazı alanları için getirilecek olan önerilere örnek oluşturmaktadır. CMC maden kazı alanlarının yeryüzü şekilleri, zengin bitki örtüsü ve doğal güzellikleri göz önünde tutulduğunda bu alanların parka dönüştürülecek tesis alanı ile bağlantılı olacak şekilde korunması ve mevcut haliyle sergilenmesi öngörülmektedir.

Eski Karadağ Yeraltı Madeni ve Ge mi konağı Göl eti: Ge mi konağı Göl eti olarak adlandırılan baraj, 1989-1994 yılları arasında tarımsal sulama amacıyla inşa edilmiştir. En yüksek derinliği 26.5 metre, uzunluğu 453 metre olan gölet, bugün Lefke halkı için oldukça önemli bir su kaynağıdır (Kırusakız ve Uğur, 1999).

Ge mi konağı Göl eti'nin kaplamış olduğu alan eski Karadağ yeraltı madeninin girişine kadar uzanmaktadır. Göl eti çevreleyen yamaçlarda halen maden atıkları bulunmaktadır. Bugün, Ge mi konağı Göl eti'nde maden çalışanlarından kaynaklanan sudaki kirliliğin giderilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların tamamlanması bölgenin iyileştirilmesi açısından oldukça önemlidir.

Karadağ bölgesinde yürütülen yeraltı maden çalışmalarına ait birçok yeraltı tüneli göletin altında kalmıştır. Ge mi konağı Göl eti'nde göze çarpan en önemli endüstriyel kalıntılar, bugün, kısmen baraj altında kalmış CMC'ye ait ofis yapıları ve hemen göletin yakınında kalan CMC'ye ait işçi hanımlarıdır (Şekil 4.34., 4.35.). Bir diğer önemli kalıntı ise, yeraltı madenlerine inmeyi sağlayan maden asansörüdür.

CMC işçi hanımları gerek mimari yapısı gerek bulunduğu konum açısından restorasyon olarak yeniden değerlendirilmeye oldukça uygundur. Hanımın içinde yer alan belli bölümlerin turistlere sergilenmek amacıyla ile örnek olarak korunması önerilmektedir. İşçi hanımlarının yakınında yer alan ve gölet içerisinde kalan ofis binalarının sadece görsel olarak korunmaları planlanmaktadır.

Şekil 4.34. CMC işçi hama nları nın ve ofis binaları nın geç mişe ait fotoğrafı

Şekil 4.35. CMC işçi hama nları nın ve ofis binaları nın bugüne ait fotoğrafları

Korunması gerekli bir diğ er endüstriyel kalıntı, gölet in ya nıçları nda yer alan maden asansörüdür (Şekil 4.36.). Maden asansörü yeraltı madenlerinde çalışan işçileri taşı mak için kullanılmaktaydı. Bugün ise gölet altında kalan yeraltı madenlerinden kalan son endüstriyel kalıntıdır. Bu açıdan maden asansörünün mevcut haliyle sergilenmesi önerilmektedir.

Şekil 4.36. Yeraltı madenlerine ulaşma sağlayan eski maden asansörü

Lefke Açık Hava Maden Ocağı: Yaklaşık 40 metre derinliğe ve 16 hektar alana sahip açık maden sahası, 1968 yılından 1974 yılına kadar işletilmiştir. Eski yeraltı maden ocaklarının üst kısmında yer alan maden kazı alanı, daha düşük dereceli madenlerin daha ekonomik şekilde çıkartılmasını sağlamak için kullanılmıştır (Cohen, 2002). Kabaca dairesel bir forma sahip maden kazı alanı, bugün katı ve sıvı çöplerin boşaltıldığı sağlıksız bir yer durumundadır (Şekil 4.37.). Çöplerin neden olduğu çevresel kirlilik Lefke halkı için rahatsızlık verecek boyuttadır.

Lefke açık hava maden kazı alanının yeniden değerlendirilmesi ve sergilenmesi için öncelikle alanın rehabilitasyonunun sağlanması gerekmektedir. Açık maden ocaklarında uygulanan doğa onarımcı çalışmaları arasında amaç, maden işletmeleri sırasında zarar gören araziye eski doğal verimliliğini tekrar kazandırmaktır. Araziyi tekrar canlandırma çalışmaları alan için belirlenen amaca uygun olmalıdır. Canlandırma çalışmaları genellikle hedef doğaya olabildiğince uyan şekiller vererek, maden çalışmalarından kaynaklanan çukur veya tepelik alanların algılanamaz hale gelmesini sağlamaktır. Bir başka yaklaşımla ise, arazinin özelliklerine uygun olarak çukur kalan alanların gölet olarak değerlendirilmesidir (Ügenç, 2000).

Endüstriyel Miras kapsamında korunmaya alınan bölgelerde önemli olan, maden çalışmalarından kaynaklanan yüzey şekillerinin mümkün olduğunca muhafaza edilerek ziyaretçilere sergilenmesidir. Bu açıdan bakıldığında açık hava maden sahasının bugünkü formunun korunarak küçük bir gölete dönüştürülmesi, hem alanın kolayca algılanmasını hem de dinlenme amaçlı kullanılması sağlayacaktır.

Şekil 4.37. Lefke açık hava maden kazı alanı

Rekreatif amaçlı kullanılması hedeflenen maden alanı çevresinin uygun çalı ve ağaç türleri seçilerek bitkilendirilmesi öngörülmektedir. Bitkilendirme çalışmalarının endüstriyel peyzaja ait yeryüzü şekillerini bozmayacak şekilde tasarlanması planlanmaktadır. Benzer bir örnek Güney Caradon Bakır Madeni alanında görülmektedir. Projede endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan yeryüzü şekilleri doğal peyzaj içerisinde kolaylıkla algılanacak şekilde planlanmıştır.

Lefke açık hava maden alanı ve Karadağ bölgesindeki yeraltı maden alanı, madenin nereden ve nasıl çıkartıldığını anlatmakla birlikte, geçmişe ait en önemli endüstriyel peyzaj manzaralarını da göstermektedir (Şekil 4.38.). Bu açıdan bölgede gerekli doğa rehabilitasyon çalışmalarının tamamlanarak alanın sergilenmesi öngörülmektedir. Maden kazı alanlarına ulaşım CMC tesis alanından başlayan yol güzergahı doğrultusunda sağlanacaktır. Buradaki amaç, gelen turistlere geçmişte yürütülen maden çalışmalarını bir bütün olarak göstermektir.

Şekil 4.38. Karadağ bölgesinde yapılan açık hava ve yeraltı maden çalışmalarının oluşturduğu endüstriyel peyzaj manzaraları

4.4 CMC Yerleşim Birimleri ile İlgili Öneriler

Endüstriyel kuruluşlarda, çeşitli kademelerde çalışanların ikamet ettiği yerleşim birimleri, bulundukları bölgelere küçük bir kasaba görüntüsü kazandırmaktadır. Endüstriyel peyzajın bir parçası olarak kabul edilen yerleşim birimleri, bugün, Lefke kasabasının mimari dokusunda büyük öneme sahiptir.

1913-1974 yılları arasında faaliyetlerini sürdüren Kıbrıs Maden Şirketi, çalışanları için başlıca iki farklı bölgede yerleşim birimleri inşa etmiştir. Tez çalışmasında incelenen Enşcher Park projesi kapsamında korunan birçok işçi konutunda olduğu gibi, Lefke kasabasında yer alan bu yapıların da korunması ve sergilenmesi, endüstriyel tarihin göstergesi olması açısından oldukça gereklidir.

Gemikonağı (Xeros) İşçi Konutları: CMC, 1926 yılında Gemikonağı'nda kurduğu fabrikanın yanına, fabrikada çalışan teknik elemanlar için yerleşim birimleri inşa etmiştir. Uzun yıllar maden çalışanlarının ikamet ettiği konutlar, bugün, sivil halkın yaşadığı bir yerleşim olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.39.). Ancak, yapıların çoğu, eklenen yeni ilavelerle eski kimliklerini kaybetmiş durumdadır (Şekil 4.40.).

Şekil 4.39. Gemikonağı'nda yol boyunca inşa edilmiş eski CMC işçi konutları

Endüstriyel kuruluşların bir parçası olan yerleşim birimlerinin mümkün olduğunca eski şekline sadık kalınarak restore edilmesi, Lefke kasabasının mimari dokusunun sergilenmesi açısından önemlidir. Dünyada uygulanan park projelerinde, eski konutlar restore edilerek korunmaktadır. Bunun bir örneği Enscher Peyzaj Parkı kapsamında korunan İngiliz stiliindeki işçi evlerinde görülmektedir. Bölgesel ölçekte ele alınan Enscher Park projesi mevcut işçi konutlarını eski özelliklerine göre restore ederek korumuş ve bugünün koşullarına uyum sağlayan, eski konutlarla benzerlik gösteren yeni yerleşim birimi inşa etmiştir (Holden, 1996).

Şekil 4.40. Gemi konağı'nda bulunan CMC işçi konutlarından üç örnek

Ge mi konağı işçi konutlarının yer aldığı yerleşiminde di kkat çeken bir di ğer yapı da CMC' nin aktif ol du ğu döne mde hal olarak kullanılan yapıdır (Şekil 4.41.). Yapı, uzun senelerdir kullanılmadı ğından eski özelliklerini hala korumaktadır. Bu açıdan yapının eski fonksiyonuna uygun şekilde düzenlenerek yeniden kullanı mkazanması ve önerilen park projesi kapsamında ziyaretçilere gezdirilmesi öngörülmektedir.

Şekil 4.41. CMC zamanında hal olarak kullanılan yapı

Karadağ İşçi Konutları: Kıbrıs Maden Şirketi, 1928 yılında, maden kazı alanlarında çalışan işçiler için Karadağ bölgesinde konutlar inşa etmiştir. Konutlar, tek katlı ve çatılıdır (Şekil 4.42.). Belli bir düzen içinde yamaca inşa edilmiş konutlar, Ge mi konağı'ndaki konutlara göre orijinal durumlarına daha yakındır (Şekil 4.43.). Konutlar, Ge mi konağı Gölleti'ne ve eski Karadağ yeraltı madeni ne çok yakın bir mesafede yer almaktadır.

Şekil 4.42. Karadağ bölgesinde yer alan işçi konutları

Karadağ yerleşim birimlerinin de Ge mi konağı'nda yer alan konutlar gibi eski miraslerine sadık kalınarak restore edilmesi ve sergilenmesi önerilmektedir. Ge mi konağı ve Karadağ yerleşim birimlerinde yapılacak olan restorasyon

alışmalarında, bir evin örnek olarak korunarak ziyaretçilere gezdirilmesi, diğ er konutların ise sadece dış cephelerine eski özelliklerine göre müdahale edilmesi önerilmektedir.

Şekil 4.43. Yamacına inşa edilmiş Karadağ işçi konutları

Lefke bölgesi, CMC'nin uzun seneler yürüttüğü maden çalışmalarından dolayı tarihsel ve kültürel değerlerinden çok endüstriyel geçmişi ile bütünleşmiştir. Bu nedenle park olarak değerlendirilmesi öngörülen CMC tesis alanı kadar, CMC ile ilgili maden kazı alanlarının ve yerleşim birimlerinin de bir bütün olarak planlanmasında ve sergilenmesinde, bölgenin endüstriyel tarihini korumak açısından büyük yarar vardır.

5. SONUÇLAR

Dünyada son yıllarda geliştirilen ve hızla yaygınlaşan “endüstriyel miras” kavramı, geçmiş nesillerin endüstriyel tarihlerini korumayı ve bu yolla gelecek nesillere sosyal, ekonomik ve kültürel süreci en iyi şekilde aktarmayı amaçlamaktadır. Günümüzde, üretimi sona ermiş endüstriyel peyzaj alanlarında yapılan doğa rehabilitasyon çalışmalarının yanında, mekana kimliğini veren endüstriyel öğelerin de korunması ve yeniden değerlendirilmesi büyük önem kazanmıştır.

Endüstriyel miras kapsamında uygulanan çeşitli çalışmalar, dünyada bu tür alanlara olan ilgiyi her geçen gün artırdığını ve endüstriyel turizm olarak adlandırılan yeni bir turizm sahalarının geliştiğini göstermektedir. Bu çalışmalarda hedeflenen endüstriyel alanları çekici hale getirecek düzenlemeler yaparak halkın kullanımına açmaktır. Kullanıma açılan alanlar arasında endüstriyel kalıntıları mevcut haliyle korumayı ve sergilemeyi amaçlayan projeler yanında, mevcut kalıntılara farklı kullanımlar kazandırarak yeniden değerlendirmeyi amaçlayan projelere de rastlamak mümkündür.

Enscher ve Duisburg-Nord Peyzaj Parkları, tez çalışmasında incelenmiş üç park projesi içinde, işlevini kaybetmiş endüstriyel elemanlara yeni kullanımlar kazandırmış ve bölgeyi ekonomik yönden yeniden kalkındırmış örnekler olarak ele alınmıştır. İngiltere’de yer alan Güney Caradon Madeni ise mevcut haliyle korunarak sergilenen endüstriyel peyzaj alanlarına iyi bir örnektir. Çalışmada ele alınan üç park projesi gerek bölgesel nüfusları gerekse planlama kararları açısından farklılıklar göstermektedir. Bütün projelerin ortak yönü ise, toplumların sosyal, ekonomik ve endüstriyel tarihlerini korumak ve bu alanları halkın kullanımına açarak, eski fonksiyonunu kaybetmiş endüstriyel bölgelere canlılıklarını yeniden kazandırmaktır.

Kuzey Kıbrıs’ın Lefke bölgesinde yer alan Kıbrıs Maden Şirketi (CMC), faaliyet gösterdiği 1913-1974 yılları arasında, bölgenin sosyal ve ekonomik yönden gelişmesinde çok etkili olmuş, bölge o yıllarda altın çağını yaşamıştır. 1974 yılında

Türkler ve Rumlar arasındaki problemlerin artması ve Kıbrıs adasının iki ayrı bölgeye bölünmesi ile CMC kapanmış ve sonucunda Lefke kasabası büyük göç vermeye ve eski canlılığını yitirmeye başlamıştır.

CMC'ye ait alanlar bugünkü mevcut durumuyla Lefke halkı için çevresel bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle CMC bakır madeni alanı için yapılan çalışmaların büyük bir bölümü endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan çevre sorunlarının giderilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Lefke kasabası endüstrileşmiş bir yerleşim alanının bütün tarihsel özelliklerini ve izlerini taşımaktadır. Endüstriyel peyzajın genel görünümünü ortaya koyan bütün faktörler günümüze ulaşan kalıntılarla hala hissedilmektedir. CMC'ye ait kalıntılar, bugün, Lefke kasabasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bunların başında, CMC'ye ait endüstriyel tesisler, ulaşım sistemleri, yerleşim birimleri ve maden kazı alanları gelmektedir. Tez çalışmasında yürütülen araştırmalar, “endüstriyel mirasın” korunmasına yönelik çalışmaların dünyada hızla yaygınlaştığını göstermektedir. Bu doğrultuda, günümüz korumacılık dünyasında, eski değerleri yıkp yok etmek yerine, onları yeniden değerlendirilmeye yönelik çalışmaların hız kazanmasında fayda vardır.

Tez çalışmasında ayrıntılı şekilde incelenen üç park projesi ve Lefke-CMC bakır madeni alanı ile ilgili toplanan bilgiler doğrultusunda CMC bakır madenine ait alanların endüstriyel miras kapsamında peyzaj parkı olarak değerlendirilmesi önerilmiştir. CMC bakır madeni alanının yeniden değerlendirilmesine ilişkin başlıca üç hedef vurgulanmıştır. Bunlar;

- Lefke kasabasının endüstriyel tarihini vurgulamak ve halkta endüstriyel tarih bilinci artırarak,
- Lefke kasabasının, sosyal, ekonomik ve çevresel yönden yeniden canlandırarak ve
- Lefke bölgesinin Kıbrıs adası için önemli bir turist çekim alanı olmasını sağlamaktır.

Tez çalışmasında belirlenen hedeflere ulaşmak için CMC bakır madenine ait alanlar, CMC maden işleme tesis alanı, CMC maden kazı alanları ve CMC yerleşim birimleri olmak üzere üç ayrı bölgede incelenmiş ve CMC maden işleme tesis alanının diğer iki alanla bağlantılı olacak şekilde bir “endüstriyel dönem sonrası parkı”na dönüştürülmesine yönelik öneriler getirilmiştir. CMC maden kazı alanı için getirilen

önerilerde, mevcut kalıntılara yeni fonksiyonlar kazandıran Duisburg-Nord Peyzaj Parkı ve Enscher Peyzaj Parkı projelerinden yararlanılmıştır. CMC maden kazı alanları ile ilgili getirilen önerilerde endüstriyel peyzajı mevcut haliyle sergileyen Güney Caradon bakır madeni projesi örnek olarak alınmıştır. Son olarak CMC yerleşim birimi için Enscher Peyzaj Parkı kapsamında restore edilen ve sergilenen işçi konutlarına ait projelerden yararlanılmıştır.

Lefke bölgesinin endüstriyel tarihini vurgulamak amacı ile CMC'ye ait çeşitli kalıntılara parka hizmet edecek yeni kullanımlar getirilmesi önerilmiştir. Böyle bir uygulamayı Kıbrıs'ın ve Lefke'nin tarihinde büyük öneme sahip CMC bakır madeni ne ait kalıntıların yeniden yaşatılması ve korunması açısından yarar sağlayacaktır. Bu tür kalıntıların yeniden kullanılır hale gelmesi halkta endüstriyel tarih bilinci artırma yönüne yönelik bir çalışma olarak da önem taşımaktadır.

Lefke-CMC bakır madeni ne ait alanların endüstriyel miras kapsamında peyzaj parkı olarak değerlendirilmesindeki bir diğer önemli amaç, daha önce de belirtildiği gibi bölgeyi sosyal, ekonomik ve çevresel yönden yeniden canlandırmaktır. Bu amaçları gerçekleştirmek için park alanı içinde çeşitli sosyal, kültürel ve spor faaliyetlerine yönelik kullanımlar önerilmiştir. Bu tür kullanımlar başta Kıbrıs halkı olmak üzere bölge halkı için hem sosyal yaşantıyı canlandıracak hem de bölgeye artı ekonomik kazanç getirecek niteliktedir. Lefke halkı için büyük önem taşıyan bir diğer konu da CMC'nin yürütmüş olduğu faaliyetlerden dolayı bölgede yaşanan çevresel kirliliktir. CMC'ye ait alanların peyzaj parkı olarak değerlendirilmesi bölgede yaşanan çevresel problemlerin giderilmesi ve bölgenin ekolojik yönden canlandırılması açısından yarar sağlayacaktır.

CMC bakır madeni ne ait alanların endüstriyel miras kapsamında peyzaj parkı olarak değerlendirilmesindeki son hedef, yapılacak bütün çalışmaların sonucunda Lefke bölgesinin Kıbrıs adası için önemli bir turist çekim alanı olmasını sağlamaktır. CMC'nin faaliyetlerini durdurmasıyla eski merkezi konumunu kaybeden ve en çok göç veren bölgelerin başında gelen Lefke kasabasının böyle bir proje ile yeniden adanın çekici bölgelerinden biri olması beklenmektedir. Proje, gelişmiş ülkelerde kabul gören endüstriyel miras kavramı çerçevesinde uygulanacağından, bölgeye gelen yabancı turist sayısının da artması hedeflenmektedir.

Lefke kasabası gerek konumu gerekse doğal güzellikleri açısından Kıbrıs adasının önemli yerleşim birimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Tez çalışmasında yürütülen çalışmalar, dünyadaki örneklerden de faydalanarak CMC bakır madeni alanının endüstriyel kalıntılarının yeniden değerlendirilebileceğine ilişkin mevcut potansiyeli ortaya çıkarmıştır. Kasabaya esas kimliğini veren endüstriyel kalıntıların korunarak bir park alanına dönüştürülmesi, öncelikle bölgenin endüstriyel tarihini sergilenmesi ve toplumun sosyal, kültürel, dinlenme ve spor gibi çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması açısından oldukça yararlı olacaktır. Dünyada gelişen endüstriyel turizmin, Lefke kasabası için önerilmesi, tarihi ve kültürel geçmişe sahip Kıbrıs adasının farklı bir turist çeki malını kazanmasına katkı sağlayacaktır. Adanın olumlu yönde ilerlemeye kaydetmesi için dünyada uygulanan projelerin örnek alınması ve kültürel mirasın bir parçası olarak kabul edilen endüstriyel alanların yeniden değerlendirilmesine ilişkin önerilen çalışmalara yeterli ekonomik kaynağın ayrılması öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktunç, S.**, 2001. Remains of the Cyprus Mining Corporation in the International Context, Proceeding of the International Conference on European Environmental Policy and the Case of Cyprus Mines, Near East University, Lefkoşa, TRNC, 15-16 February, 77-83.
- Alfrey, J. and Putnam T.**, 1992. The Industrial Heritage, Managing resources and uses. Routledge. New York
- Altınoluk, Ü.**, 2000. Dosya: Endüstri Arkeolojisi Kapsamındaki Binalarda İşlev Dönüşümü, Mimarlık Dergisi, TMMOB Mimarlar Odası yayını, **292**, 7-9.
- Bergeron, L.**, 1998. Challenges to industrial heritage, <http://www.mactec.com/ticci/>
- Cartier, C.**, 1992. Identification of the Industrial Heritage: objectives and methods, Architectural heritage: inventory and documentation methods in Europe, Nantes, 28-31 October, 99-107.
- Casanelles, E.**, 1999. Towards 2000, <http://www.mactec.com/ticci/>
- Cevaz, M.**, 2001. Rehabilitation Project Part of Gemikonağı Copper Mining Area, Proceeding of the International Conference on European Environmental Policy and the Case of Cyprus Mines, European University of Lefke, Lefke, TRNC, 15-16 February, 65-77.
- Cherry, M.**, 1992. The criteria for the statutory protection of industrial structures in England, Nantes, 28-31 October, 95-99.
- Cohen, H A.**, 2002. Phase I Environmental Assessment of the Lefka-Xeros Area of Northern Cyprus, United Nations Office for Project Services, Cyprus, January 15, 3-14.
- Constantinou, G.**, 2002. Ancient Copper Mining in Cyprus, http://www.pia.gov.cy/features/history/copper_mining.htm
- Ebert, W.**, 1999. Industrial culture route in the Ruhr district, <http://www.mactec.com/ticci/>
- Feridun, F.**, 1976. Lefke Kasabasının Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Göçler, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüpleri Enstitüsü, Ankara.

- Geceyatmaz, H.S.**, 1998. Industrial Dereliction and Degradation of the Landscape, MA Thesis, European University of Lefke, Lefke.
- Holden, R.**, 1996. International Landscape Design. Laurence King. London.
- Koç, N ve Şahin, Ş.**, 1999. Kırsal Peyzaj Planlaması. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ankara Üniversitesi Basınevi, Ankara.
- Kurusakaz, K ve Uğur, H.**, 1999. CMC (Cyprus Mining Corporation) Tesislerinin Yarattığı Çevre Sorunlarının ve Çemikonağı Gölü Kirliliğinin İncelenmesi, T.C Çevre Bakanlığı Çevre Kirliliğini Önleme ve Kontrol Genel Müdürlüğü, 4-8 Ekim Lefke, KKTC.
- Lavender, D.**, 1962. The Story of Cyprus Mines Corporation. San Marino. Henry E. Huntington Library and Art Gallery. California. USA.
- Lyll, S.**, 1991. Designing the New Landscape. Thames and Hudson. London.
- Ökem, S.**, 2000. Çelik Altarlı Tapınaklar, Mimarlık Dergisi, TMMOB Mimarlar Odası yayını, **292**, 15-21.
- Palmer, M and Neaverson, P.**, 1994. Industry in the Landscape, 1700-1900. Routledge. New York.
- Palmer, M and Neaverson, P.**, 1998. Industrial Archaeology, Principles and Practice. Routledge. New York.
- Raistrick, A.**, 1986. Industrial Archaeology, An Historical Survey. Paladin Grafton Books. London.
- Slotta, R.**, 1992. Mining Heritage in Europe: Study and Documentation as a basis for a European conservation programme, Architectural heritage: inventory and documentation methods in Europe, Nantes, 28-31 October, 91-95.
- Soyez, D.**, 2002. Unit 9: Industrial heritage in old industrialised areas, <http://www.uni-arburg.de/geographie/virtual/english/brd/modul e/n2/ u9.htm>
- Tate, A.**, 2003. Great City Parks. Spon Press. New York.
- Ürgenç, S.İ.**, 2000. Kırsal Peyzaj. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi. Y. T. Ü Basım Yayın Merkezi. İstanbul.
- Wakelin, P.**, 1998. Cadw Welsh Historic Monuments: Industrial landscapes, <http://www.mactec.com/ticcih/>
- Weilacher, U.**, 1996. Between Landscape Architecture and Land Art. Birkhäuser. Berlin.

<http://arch.hku.hk/teaching/cases/duisburg/> Duisburg.htm

<http://www.arkitera.com/haberler/2002/03/07/arkedoji.htm>

<http://www.cypnet.co.uk/ncyprus/city/guzel-yurt/lefke/lefke-web/map.htm>

www.eaue.de/wnuwd/137.htm

<http://esd.env.kitakyu-u.ac.jp/bart/j-research/ruhrindarea/iba-all/ibaj.htm>

<http://www.geocities.com/teammanley/southcaradon/index.htm>

<http://indb.spartengine.com/shell/spartpage?&passurl=&search=copper+mine>

http://www.islandnet.com/~hsbc/industrial_heritage.htm

<http://www.latzundpartner.de/L3/eng/e-4-du.htm>

http://www.nai.nl/regie_e/newruhr1_e.htm

<http://www.ss.mu.edu/IA/TI/CI/Aboutticci.htm>

<http://www.unepie.org/pc/ind-estates/casestudies/Emcher.htm>

ÖZGEÇMİŞ

Defne Feridun 1978 yılında Lefkoşa’da doğdu. İlköğretimini Şehit Tuncer İlkokulu’nda tamamladıktan sonra, 1995 yılında orta ve lise öğrenimini gördüğü Türk Maarif Kolej’ini bitirdi. Aynı yıl Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı ve Kentsel Tasarım Bölümü’nde başladığı lisans eğitiminden 1999 yılında bölüm birincisi olarak mezun oldu. 2001 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Peyzaj Planlama Yüksek Lisans Programı’nda eğitim almaya hak kazandı.